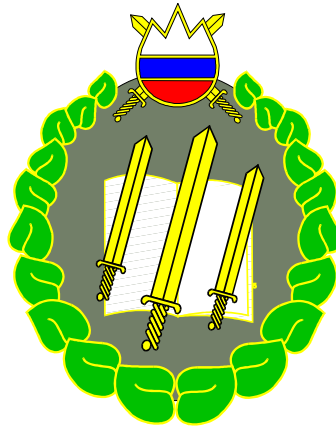

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
SLOVENSKA VOJSKA

Poveljniško-štabna šola

6. GENERACIJA GENERALŠTABNEGA ŠOLANJA

VLOGA SLOVENSKE VOJSKE PRI SOOČANJU Z OKOLJSKIMI GROŽNJAMI

Zaključna naloga

Avtor: podpolkovnik Aleksander MURKO

Mentor: redni profesor dr. Iztok PODBREGAR

Somentor: polkovnik mag. Klemen MEDJA

Maribor, 14. 7. 2011

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju rednemu profesorju dr. Iztoku Podbregarju in somentorju polkovniku mag. Klemenu Medji za vso pomoč in usmeritve pri izdelavi naloge.

IZJAVA O AVTORSTVU ZAKLJUČNE NALOGE

Slušatelj **podpolkovnik Aleksander Murko** izjavljam, da sem avtor zaključne naloge z naslovom »**Vloga Slovenske vojske pri soočanju z okoljskimi grožnjami**«, ki sem jo napisal pod mentorstvom **rednega profesorja dr. Iztoka Podbregarja** in somentorstvom **polkovnika mag. Klemena Medje**.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je zaključna naloga izključno rezultat mojega dela,
- so vsa dela in mnenja drugih avtorjev, ki jih uporabljam v zaključni nalogi, navedena oziroma citirana v skladu s Postopkovnikom za izdelavo in ocenjevanje zaključne naloge na PŠŠ,
- se zavedam, da je plagiatorstvo kaznivo po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (Uradni list RS, št. 21/1995 in 9/2001), prekršek pa podleže tudi ukrepom disciplinske odgovornosti v skladu s Pravili službe v Slovenski vojski,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo zaključno nalogo in moj status v Slovenski vojski.

S podpisom se odrekam vsem materialnim pravicam v zvezi z zaključno nalogo in dovoljujem uporabo zaključne naloge v študijske namene.

Maribor, 14. 7. 2011

Podpis: _____

VLOGA SLOVENSKE VOJSKE PRI SOOČANJU Z OKOLJSKIMI GROŽNJAMI

Za sodobno družbo so značilni nenehne spremembe varnostnega okolja na nacionalni, nadnacionalni in globalni ravni ter posledično vse večja raznovrstnost, kompleksnost, asimetričnost delovanja ter prepletanje različnih groženj. Ob zmanjševanju pomena klasičnih vojaških groženj (ki pa jih kljub vsemu dolgoročno ni možno izključevati) so vse bolj v ospredju nevojaške grožnje. Mednje sodijo tudi okoljske grožnje, ki zaradi svoje nepredvidljivosti in predvsem v zadnjem času zelo izrazitega multiplikativnega učinka dobivajo vse večji pomen in so ena od najpomembnejših oblik varnostnih groženj, s katero se srečujeta sodobna družba in v njenem okviru tudi Slovenija.

Slovenska vojska v skladu z zakonskimi določili predstavlja pomemben element – operativno sestavino nacionalnovarnostnega sistema, zato je kot sestavni del družbe v skladu s svojo organiziranostjo in opremljenostjo poleg svojih osnovnih nalog dolžna aktivno sodelovati tudi pri izvajanju ukrepov za zmanjševanje in preprečevanje okoljskih groženj ter postopkov v primeru pojava in eskalacije teh groženj. S pravilnim pristopom in sodelovanjem z drugimi subjekti nacionalne varnosti ter celotno družbo lahko Slovenska vojska zelo pripomore k preprečevanju in zmanjševanju tovrstnih groženj oziroma aktivno sodeluje v sanaciji njihovih posledic.

Poleg ustrezne zakonske podlage, dobrega načrtovanja njenega delovanja in predvsem pravočasnega odločanja o njeni uporabi so za Slovensko vojsko oziroma za njeno učinkovito sodelovanje z drugimi akterji pri izvajanju nalog s področja soočanja z okoljskimi grožnjami pomembni tudi njena usposobljenost, razpoložljivost sil in sredstev ter dobro medsebojno poznavanje s sodelujočimi.

Za čim učinkovitejše soočanje s tovrstnimi grožnjami se od celotne družbe zahtevata celovit pristop in pravočasno ukrepanje ter se pričakuje, da v ta namen uporabi vse svoje razpoložljive sile in zmogljivosti. Kljub temu pa je v dosedanjih aktivnostih nivo vključevanja posameznih subjektov na te naloge variiral od primera do primera.

Ključne besede: okoljske grožnje, ogroženost, varnost, nacionalna varnost, varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami, zaščita – reševanje in pomoč, zmogljivost in pripravljenost Slovenske vojske.

ROLE OF THE SLOVENIAN ARMED FORCES IN FACING ENVIRONMENTAL THREATS

Contemporary society is characterized by constant changes in the security environment at the national, transnational and global level, and consequently by the ever growing diversity, complexity and asymmetry of operation and the intertwinement of different threats. As the significance of classic military threats diminishes (in the long term they can, nonetheless, not be excluded), the non-military threats are becoming more prominent. These threats include environmental threats which are gaining importance due to their unpredictability and multiplicative effect which has been recently very pronounced. They represent one of the most important forms of security threats to the contemporary society and consequently Slovenia.

In accordance with the regulatory provisions, the Slovenian Armed Forces represent an important element – an operational component of the national security system. As an integral part of the society and in compliance with their organisation and equipment, the Slovenian Armed Forces must, in addition to their basic tasks, actively participate in the implementation of measures for the reduction and prevention of environmental threats and in the implementation of procedures to be used in the event of threats or escalation of these threats. With an adequate approach and through cooperation with other national security subjects and the entire society, the Slovenian Armed Forces can strongly contribute to the prevention and reduction of such threats, and actively participate in the rehabilitation of their consequences.

In addition to an appropriate legal basis, good operational planning and above all a timely decision-making on the use of forces, what is essential for effective cooperation of the Slovenian Armed Forces with other actors in the performance of tasks related to environmental threats is also their competence, availability of forces and resources, and a good mutual acquaintance of the participants.

Effective confrontation with such threats requires a comprehensive approach and timely response of the entire society. It is expected that the society will make use of all the forces and capabilities available. Nonetheless, the level of inclusion of individual subjects in these tasks has so far varied on a case-by-case basis.

Key words: environmental threats, risk, security, national security, protection against natural and other disasters, protection, rescue and relief, Slovenian Armed Forces' capabilities and readiness.

KAZALO

1	UVOD	8
2	METODOLOŠKI OKVIR	11
2.1	NAMEN IN CILJ NALOGE	11
2.2	HIPOTEZA	11
2.3	METODE DELA	12
2.4	STRUKTURA ZAKLJUČNE NALOGE	13
3	NACIONALNA VARNOST REPUBLIKE SLOVENIJE	14
3.1	VARNOSTNI USTROJ REPUBLIKE SLOVENIJE (SISTEM NACIONALNE VARNOSTI)	14
3.2	VIRI OGROŽANJA NACIONALNE VARNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE	14
3.2.1	Nacionalna varnost in okoljska dimenzija ogrožanja nacionalne varnosti	16
3.2.2	Odzivanje na okoljsko dimenzijo ogrožanja nacionalne varnosti	18
3.2.3	Vodenje politike na okoljevarstvenem področju	20
4	POLITIKA VARSTVA PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI	22
4.1	OKOLJSKE NESREČE, NJIHOVA DELITEV IN POMEN	22
4.2	ORGANIZIRANOST SISTEMA VARSTVA PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI – ZAŠČITA, REŠEVANJE IN POMOČ	23
4.3	TEMELJNE NALOGE SISTEMA VARSTVA PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI	25
5	SODELOVANJE SLOVENSKE VOJSKE V SISTEMU VARSTVA PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI (ZAŠČITA, REŠEVANJE IN POMOČ)	26
5.1	PRAVNE PODLAGE ZA SODELOVANJE SLOVENSKE VOJSKE V SISTEMU VARSTVA PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI	27
5.2	NAČRTOVANJE DELOVANJA SLOVENSKE VOJSKE ZA POMOČ OB NARAVNIH IN DRUGIH NESREČAH	30
5.3	UPORABA SLOVENSKE VOJSKE V NALOGAH ZAŠČITE REŠEVANJA IN POMOČI	35
5.3.1	Pristojnosti odločanja o uporabi in sodelovanju Slovenske vojske v primeru naravnih in drugih nesreč	35
5.3.2	Usposabljanje Slovenske vojske za izvajanje nalog s področja varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami	38
5.3.3	Organiziranost Slovenske vojske za izvajanje nalog zaščite, reševanja in pomoči	40
5.3.3.1	Učinkovitost sistema vodenja in poveljevanja pri vključevanju Slovenske vojske v naloge zaščite, reševanja in pomoči	40

5.3.3.2	Odnos med profesionalizmom in prostovoljstvom v zaščiti, reševanju in pomoči	42
5.3.3.3	Razmerje med zadostnimi in potrebnimi silami Slovenske vojske za naloge zaščite, reševanja in pomoči.....	45
5.3.4	Sodelovanje Slovenske vojske v nalogah zaščite, reševanja in pomoči	49
5.3.4.1	Sodelovanje Slovenske vojske pri odpravljanju posledic neurja in poplav septembra 2010 – analiza (študija) primera.....	50
5.3.4.2	Primerjava sodelovanja Slovenske vojske pri odpravljanju posledic neurja septembra 2007 in pri poplavih 2010.....	58
6	PRIMERJAVA/ANALIZA SISTEMSKIH REŠITEV NEKATERIH DRUGIH DRŽAV PRI VKLJUČEVANJU OBOROŽENIH SIL V NALOGE KRIZNEGA ODZIVANJA V PRIMERU NARAVNIH IN DRUGIH NESREČ	61
6.1	OBOROŽENE SILE AVSTRIJE IN NACIONALNA VARNOST	61
6.1.1	Vloga Avstrijske vojske pri zagotavljanju nacionalne varnosti	61
6.1.2	Naloge avstrijskih oboroženih sil v nacionalnem okolju.....	62
6.1.3	Sodelovanje oboroženih sil v nalogah zaščite, reševanja in pomoči v primeru naravnih in drugih nesreč.....	62
6.2	NEMŠKA VOJSKA IN NOTRANJA VARNOST.....	65
6.2.1	Vloga nemških oboroženih sil in zakonska podlaga za uporabo v primeru okoljskih groženj	65
6.2.2	Vodenje in poveljevanje vojaškim enotam v primeru sodelovanja nemških oboroženih sil v nalogah zaščite, reševanja in pomoči	67
6.3	VLOGA AMERIŠKIH OBOROŽENIH SIL PRI ZAGOTAVLJANJU NOTRANJE VARNOSTI (NALOGE ZAŠČITE, REŠEVANJA IN POMOČI – DISASTER RELIEF) ..	70
6.3.1	Pravna podlaga uporabe vojaških zmogljivosti v primeru naravnih in drugih nesreč	70
6.3.2	Pristojnosti in odgovornosti pri uporabi vojaških zmogljivosti za ZRP.....	70
6.4	POVZETEK UGOTOVITEV PREUČEVANIH SISTEMOV	72
7	ZAKLJUČEK.....	74
8	LITERATURA IN VIRI.....	81
	SEZNAM SLIK.....	89
	SEZNAM TABEL IN GRAFOV	89
	SEZNAM KRATIC.....	90
	SEZNAM PRILOG	92

»V sodobnih državah je nadzor nad oboroženimi silami trdno v rokah civilne oblasti, zato je le od nje odvisno, kdaj in za kakšne naloge jih bo v primeru kriznih dogodkov uporabila.«

(Hrabar, 2007: 22)

1 UVOD

Okoljske grožnje kot nevojaški dejavniki ogrožanja nacionalne varnosti dobivajo tako doma kot v tujini vse večji pomen. Zaradi svoje nepredvidljivosti in predvsem v zadnjem času zelo izrazitega multiplikativnega učinka predstavljajo eno od najpomembnejših oblik varnostnih groženj, s katero se sooča sodobna družba. Tudi Slovenija za te grožnje še zdaleč ni imuna. Poleg naravnih in antropogenih nesreč so v družbi še vedno močno prisotne grožnje zaradi onesnaževanja okolja, globalnega segrevanja in kljub geografski razgibanosti našega ozemlja ter raznolikosti flore in favne tudi možnost pomanjkanja vode. Številne klimatske spremembe so vzrok vse večjega števila naravnih in drugih nesreč, ki predstavljajo vse večji vir ogrožanja varnosti tako Republike Slovenije kot tudi njenih prebivalcev, imetja, kulturne dediščine ter samega okolja. Navsezadnje smo bili v preteklih letih že večkrat priča obsežnim neurjem in poplavam, ki so ohromili širše predele Slovenije, povzročali ogromno materialno škodo in vzeli tudi življenja. Ob upadanju pomena vojaških virov ogrožanja so tako čedalje bolj v ospredju nevojaški viri ogrožanja, ki lahko ogrozijo sodobno državo in družbo enako kot vojna.

Tako Grošelj (2007: 151) ugotavlja, da z vidika nacionalne varnosti sodobnih držav glavno pojavno obliko ogrožanja nacionalne varnosti predstavljajo naravne in druge nesreče. Negativni okoljski trendi se kažejo skozi različne naravne nesreče, še posebej v njihovi pogostnosti, moči in učinkih na ljudeh. Na ta način klimatske spremembe vplivajo na pojav t. i. hidroloških suš ter na spremembe v padavinskih režimih, ki vplivajo na pojav katastrofalnih poplav in različnih drugih vremenskih ekstremov.

Kot navaja Prezelj (2005 a: 283), je »Republika Slovenija izpostavljena nevojaškim grožnjam, kot so naravne in druge nesreče, subverzivna dejavnost, terorizem, organiziran kriminal, širjenje orožja za množično uničevanje, množične ilegalne migracije, motnje delovanja in vdori v informacijske sisteme, motenje mednarodnih ekonomskih in finančnih tokov ter ogrožanje demokratičnih načel in človekovih svoboščin v drugih državah, ki so po obsegu in naravi takšne, da lahko ogrozijo mednarodni mir, varnost in stabilnost.«

To, da se prebivalci Slovenije čutijo bolj ogroženi od nevojaških virov ogrožanja kot pa od vojaške ogroženosti, je ugotovitev številnih javnomnenjskih raziskav. Naravne in druge nesreče pri tem predstavljajo vrh virov ogrožanja (<http://nato.gov.si/slo/javnomenje/nacionalna-varnost.pdf>, 21. 2. 2011).

Ker prav v vrh kot del okoljskih groženj sodijo naravne in druge nesreče, ki so predvsem v zadnjih nekaj letih vse bolj nepredvidljive in po svoji moči ter učinku vse bolj uničujoče¹, mora biti posledično v interesu celotne skupnosti, da so vse razpoložljive sile za zaščito in reševanje življenj in imetja, ki sodelujejo v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, ves čas v pripravljenosti.

Pri zagotavljanju varnosti pred naravnimi in drugimi nesrečami so v sodelovanju z drugimi subjekti glavni nosilec nalog zaščite, reševanja in pomoči (ZRP) enote Civilne zaščite (CZ). Slovenska vojska (SV) kot sestavni del obrambnega sistema med drugim izvaja ukrepe in postopke za zagotavljanje varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami s sodelovanjem s preostalimi subjekti. Temeljni pogoj za uspešno vključevanje v sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter za izvajanje nalog so ustrezna organiziranost, opremljenost in usposobljenost poveljstev, enot in posameznikov na teh nalogah. Naloge in pristojnosti Slovenske vojske na tem področju so opredeljene z različnimi zakonskimi akti in predpisi.

Kot v svojih ugotovitvah navaja Clark (2011: 23), je zaradi globalnih klimatskih sprememb in posledično vse večjega števila različnih naravnih nesreč visoke intenzitete ter hudih posledic (neurja, poplave, potresi ...) s strani civilnih oblasti možno pričakovati vse več zahtev po vojaški pomoči, saj v veliko primerih nesreč zadnjega obdobja civilne strukture niso več zmogle obvladovati tovrstne nesreče.

Ključnega pomena pri tem so tudi specifične vojaške zmogljivosti, s kakršnimi civilne strukture same ne razpolagajo ali pa jih imajo v zelo omejenem obsegu. Nenazadnje sta za vojaški sistem značilni tudi hitra odzivnost in učinkovitost pri ukrepanju oziroma kriznem odzivanju. Je pa pomembno, da se civilne oblasti sočasno zavedajo omejenosti vojaških resursov in da jih načrtujejo/uporabljajo za res specifične in nujne naloge, ne pa za opravljanje del in nalog, katere lahko oz. jih morajo izvajati civilne službe (različni

¹ RSNV za neposredno grožnjo, ki kot posledica podnebnih sprememb vpliva na nacionalno varnost RS, navaja vse večjo pogostost in intenzivnost vremenskih dogodkov ter vse večji obseg naravnih nesreč. Povečanje števila naravnih nesreč je razvidna tudi iz analize podatkov URSZR (gl. pril. št. 1), porast in vse večjo intenziteto naravnih nesreč pa v svojih študijah obravnavata tudi Grošelj (2007) in Kajfež (2004).

gradbeni posegi, prevozi, gasilske naloge, čiščenje smeti/odpadkov itn.). Pri odločanju o uporabi oboroženih sil za naloge kriznega odzivanja in pomoči morajo zato civilni načrtovalci že vnaprej predvideti/načrtovati, kdaj, za katere naloge in na kakšen način te zmogljivosti uporabiti. Predvsem mora biti izhodišče v uporabi vojaških zmogljivosti za naloge, ki jih civilna skupnost ni sposobna izvesti, ne pa jih uporabiti le zato, ker naj bi vojska pač vedno bila na razpolago. Pri tem je treba načrtovati tudi časovno omejitve uporabe vojske, to je t. i. njeno izhodno strategijo, ter dejstvo, da so te zmogljivosti prvenstveno namenjene za izvajanje osnovnega vojaškega poslanstva, med drugim tudi obrambnih nalog.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 NAMEN IN CILJ NALOGE

V nalogi želim proučiti, na kakšen način, kako uspešno in kako še bolje se lahko Slovenska vojska sooča z okoljskimi grožnjami.

Kot temeljne cilje preučevanja sem opredelil predvsem naslednje:

- preučitev zakonske podlage in predpisov, ki opredeljujejo naloge SV na tem področju,
- analiziranje spektra dosedanjih aktivnosti, ki jih je SV izvajala, ter opredelitev pozitivne in negativne strani teh postopkov in ukrepov,
- preučitev ustreznosti usklajenosti delovanja SV z drugimi družbenimi akterji,
- opredelitev posameznih vidikov, ki pogojujejo načrtovanje in odločanje o uporabi SV za tovrstne naloge,
- opredelitev načina načrtovanja ter preučitev nivoja usklajenosti načrtov in delovanja SV z drugimi subjekti ter zahtevami sistema nacionalne varnosti kakor tudi preučitev ustreznosti priprav, usposabljanj in vaj, skozi katere SV zagotavlja svojo pripravljenost in usposobljenost za delovanje v nalogah in aktivnostih upiranja okoljskim grožnjam,
- preučitev sistemskih rešitev nekaterih drugih držav s področja uporabe oboroženih sil v nalogah kriznega upravljanja v primeru naravnih in drugih nesreč ter možne uporabe rešitev, eventualno ustreznih tudi za Slovensko vojsko.

Osrednje področje predmeta preučevanja je organiziranost sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami (VPNDN), predvsem pa mesto, vloga, naloge, uporaba in delovanje Slovenske vojske v njem kakor tudi zakonske podlage in predpisi za izvajanje nalog ZRP v Slovenski vojski. S preučevanjem predpisov in sistemskih rešitev, ki opredeljujejo mesto, vlogo in naloge Slovenske vojske v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, želim preveriti učinkovitost posameznih elementov sodelovanja Slovenske vojske z drugimi subjekti sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Pri preučevanju bo pozornost posvečena posameznim vidikom, ki pogojujejo načrtovanje in odločanje o uporabi Slovenske vojske za naloge zaščite, reševanja in pomoči v primeru naravnih in drugih nesreč, ter posameznim izkušnjam pri izvajanju nalog s tega področja.

2.2 HIPOTEZA

Slovenska vojska je zaradi svojevrstne vloge ves čas izpostavljena slovenski javnosti, ki na različne načine ocenjuje stopnjo izvajanja njenega poslanstva. Poleg vse večjega

pojava različnih dvomov, idej in predlogov o smiselnosti sodelovanja pripadnikov Slovenske vojske v mednarodnih operacijah in misijah je v zadnjem času v civilni javnosti vse bolj prisotna zahteva posameznikov po ukinitvi Slovenske vojske kot takšne oziroma njenem preoblikovanju v službe javnega pomena. Zato so aktivnosti, ki jih Slovenska vojska načrtuje in izvaja pri zagotavljanju družbeno koristnih nalog in ukrepov pri soočanju z okoljskimi grožnjami, predvsem pa njeno aktivno sodelovanje v primeru ogroženosti zaradi naravnih in drugih nesreč toliko bolj pomembne. Z vključevanjem posameznikov in enot v izvajanje teh nalog Slovenska vojska potrjuje svojo družbeno koristnost in predvsem svojo kredibilnost.

Hipoteza: Zakonski akti in drugi predpisi omogočajo izvajanje nalog Slovenske vojske s področja soočanja z okoljskimi grožnjami, predvsem pa učinkovito vključevanje v sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. S svojo organiziranostjo, opremljenostjo in usposobljenostjo se Slovenska vojska uspešno sooča z okoljskimi grožnjami in učinkovito vključuje v izvajanje nalog v okviru sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami.

2.3 METODE DELA

Pri izdelavi zaključne naloge bom uporabil empirične in teoretične metode preučevanja. S študijem domače in tuje literature ter drugih virov bom z deskriptivno metodo analiziral primarne pisne vire (zakone, predpise, normativne akte in dokumente) in sekundarne vire (knjižna gradiva, različne zbornike, strokovne revije, članke) ter tudi razpoložljive vire, dostopne na spletu. Z empirično metodo bom analiziral dosedanje aktivnosti SV pri določenih nalogah zaščite, reševanja in pomoči oziroma ugotavljal značilnosti delovanja v posameznih konkretnih primerih. Uporabljeni bosta metoda analize in interpretacije virov ter primerjalna metoda o vlogi in vključenosti Slovenske vojske v dveh specifičnih dogodkih naravnih nesreč, vodni ujmi septembra 2007 v Železnikih in vodni ujmi, ki je velik del Slovenije zajela septembra 2010. Med drugim bom z uporabo primerjalne metode preučeval načela in prakso, ki jih za sodelovanje v nalogah ZRP (disaster relief) uporabljajo oborožene sile nekaterih drugih držav, oziroma možne rešitve, ki bi bile eventualno sprejemljive za še bolj učinkovito vključevanje Slovenske vojske v naloge zaščite, reševanja in pomoči. Za zbiranje podatkov in ugotavljanje obstoječega stanja je kot instrument raziskovanja uporabljena tudi metoda razgovora – intervjuja s posameznimi ključnimi odgovornimi udeleženci zaščite, reševanja in pomoči ob poplavah septembra 2010 (predstavniki struktur SV, CZ ...).

2.4 STRUKTURA ZAKLJUČNE NALOGE

Naloga bo poleg uvodnega dela, metodološkega okvira in zaključka sestavljena iz štirih vsebinskih področij:

V prvem delu bom opredelil nacionalnovarnostni sistem Republike Slovenije in vire ogrožanja nacionalne varnosti s poudarkom na okoljski dimenziji ogrožanja nacionalne varnosti. Dotaknil se bom okoljevarstvene problematike in vodenja politike na tem področju (kar pa ni vsebinsko težiščni del mojega preučevanja).

V drugem delu bom obravnaval področje organiziranosti varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami in temeljne naloge tega sistema.

Tretji del, ki predstavlja osrednje področje moje naloge, je namenjen preučevanju sodelovanja Slovenske vojske v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Z analizo zakonskih in drugih predpisov ter dosedanjega sodelovanja SV v nalogah ZRP želim preučiti zmožnosti in učinkovitost uporabe SV pri teh nalogah. Pri preučevanju bo pozornost posvečena posameznim vidikom, ki pogojujejo načrtovanje in odločanje o uporabi SV za naloge ZRP v primeru naravnih in drugih nesreč ter skozi posamezne izkušnje pri izvajanju nalog s tega področja tudi analizi nivoja usklajenosti delovanja SV z zahtevami sistema VPNDN. Uporabljeni bosta metoda analize in interpretacije virov ter primerjalna metoda o vlogi in vključenosti SV v različnih specifičnih dogodkih naravnih nesreč (temelječ na analizi sodelovanja SV ob poplavah septembra 2010 ter primerjavi z uporabo enot SV na podobni nalogi – neurje septembra 2007). Uporabljena bo tudi metoda razgovora – intervjuja s posameznimi ključnimi odgovornimi udeleženci v nalogah ZRP v preteklih nesrečah. Skozi nalogo želim priti do odgovorov o ustreznosti dosedanjega vključevanja ter predlogov/rešitev za eventualno izboljšanje.

Četrty del je namenjen preučevanju sistemskih rešitev nekaterih drugih držav s področja uporabe oboroženih sil na nalogah kriznega upravljanja v primeru naravnih in drugih nesreč (Avstrija, Nemčija, ZDA) ter možne uporabe rešitev, eventualno ustreznih tudi za Slovensko vojsko.

V zaključku bom povzel pozitivne in negativne izkušnje obravnavanih vsebin ter poizkusil opredeliti področja, ki bi jih bilo treba izboljšati, in možne rešitve za izboljšave.

3 NACIONALNA VARNOST REPUBLIKE SLOVENIJE

Republika Slovenija svoje življenjske in strateške interese uveljavlja z uresničevanjem nacionalnovarnostnih ciljev, ki se kažejo skozi učinkovito delovanje pravne in socialne države in visoko stopnjo varnosti. Resolucija o strategiji nacionalne varnosti (ReSNV-1, Ur. l. RS, št. 27/2010) kot temelje za zagotavljanje visoke stopnje varnosti med drugim navaja ustrezno preventivo, organiziranost, usposobljenost in pripravljenost vseh zmogljivosti, potrebnih za učinkovito in pravočasno odkrivanje ter odzivanje na sodobne vire ogrožanja in varnostna tveganja kot tudi učinkovito varovanje okolja ter ohranjanje naravnih in zagotavljanje strateških virov.

3.1 VARNOSTNI USTROJ REPUBLIKE SLOVENIJE (SISTEM NACIONALNE VARNOSTI)

Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 71/1993, 30. 12. 1993) opredeljuje nacionalni varnostni sistem kot celoto mehanizmov (nosilcev in njihove dejavnosti), ki zagotavljajo nacionalno varnost s preprečevanjem in odpravljanjem ogrožanja temeljnih vrednot v skladu z ustavo in mednarodno priznanimi standardi razvitih parlamentarnih demokracij ter mednarodnih organizacij. Resolucija v nadaljevanju opredeljuje organiziranost sistema nacionalne varnosti, kjer upoštevajoč temeljni cilj nacionalne varnostne politike, izhodišča zunanje, razvojne, gospodarske in socialne politike ter načela, ki jih zastopa Republika Slovenija pri preprečevanju, odkrivanju in odpravljanju ogroženosti vseh vrst, kot podsisteme nacionalnovarnostnega sistema in hkrati pomembne samostojne dele zagotavljanja nacionalne varnosti navaja obrambni in varnostni sistem ter sistem zaščite in reševanja oziroma varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami (gl. pril. št. 2) (Ur. l. RS, št. 71/1993, 30. 12. 1993).

3.2 VIRI OGROŽANJA NACIONALNE VARNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE

V sodobnem varnostnem okolju so hitre spremembe, nepredvidljivi dogodki, grožnje varnosti in krize že postali stalnica. Zaradi vse večjega števila ogrožajočih pojavov, njihove vedno večje medsebojne povezanosti in transnacionalnosti predstavljajo tovrstne značilnosti okolja kompleksno grožnjo nacionalni varnosti. (Prezelj, 2007 b: 7)

Po Prezlju (2007 b, 7) so kot viri ogrožanja nacionalne varnosti opredeljeni »vsi družbeni ali naravni pojavi, ki zmanjšujejo nacionalno varnost oziroma njene definicijske prvine. To se še posebej nanaša na onemogočanje fizičnega obstoja prebivalstva, motenje ali

onemogočanje normalnega delovanja temeljnih družbenih in državnih struktur (oziroma infrastruktur), onemogočanje izvajanja politične suverenosti in preprečevanje relativno nemotenega družbenega razvoja.«

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti – ReSNV (Ur. l. RS, št. 27/10, 2. 4. 2010) opredeljuje kompleksnost sodobnega mednarodnega in nacionalnovarnostnega okolja 21. stoletja, v katerem se »soočamo z raznovrstnimi sodobnimi viri ogrožanja in tveganja varnosti. Njihovi nosilci so praviloma nedržavni subjekti, po naravi pa so kompleksni, pogosto težko predvidljivi in imajo lahko multiplikatorski značaj in učinek.« Dodatno občutljivost za različne vire ogrožanja in tveganja za Republiko Slovenijo predstavljajo njene geografska raznolikost, omejenost naravnih virov in prostora ter ozemeljska prehodnost. Z vidika porekla se viri ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti Republike Slovenije pojavljajo tako na nacionalni kot na nadnacionalni in globalni ravni.

Poleg opredelitve groženj, navedenih z Resolucijo o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije, razni avtorji opisujejo delitev možnih groženj s svojega zornega kota.

Med drugim Born (v Zore in dr., 2006: 16) kot grožnje varnosti navaja številne posamične ali medsebojno povezane grožnje in jih razvršča po naslednjem:

- **politične grožnje** (npr. nespoštovanje človekovih pravic, terorizem in notranje politično nestabilne države, tj. države brez učinkovitih oblastnih oziroma državnih struktur, t. i. neuspešne – problematične države),
- **gospodarske grožnje** (npr. vpliv gospodarsko močne ali nestabilne sosednje države, piratstvo, naraščajoč prepad med bogatimi in revnimi državami, mednarodna finančna recesija, revščina),
- **okoljske grožnje ali antropogene/človeško povzročene grožnje** (npr. globalne ekološke spremembe, pomanjkanje hrane in drugih virov, jedrske nesreče, slabšanje kakovosti zemlje ali vode),
- **družbene grožnje** (npr. prenaseljenost, spori med manjšinskim in večinskim prebivalstvom, nedovoljen promet s prepovedanimi drogami, organizirani kriminal, ilegalna trgovina, nenadzorovane množične migracije in bolezni).

Podrobnejšo razčlenitev dimenzij groženj podaja Prezelj (2002 a: 62–63) – v okviru modela kompleksne grožnje varnosti te deli tako:

- **vojaška dimenzija ogrožanja varnosti:** intenzivnost oboroženega spopada in verjetnost za njegovo sproženje,

- **ekonomska dimenzija ogrožanja varnosti:** gospodarska nerazvitost in recesija, lakota, revščina, visoka inflacija in brezposelnost,
- **okoljska dimenzija ogrožanja varnosti:** intenziteta naravnih in drugih nesreč, pomanjkanje vode, onesnaženje tal, zraka in vode,
- **politična dimenzija ogrožanja varnosti:** nivo nespoštovanja državljskih svoboščin in človekovih pravic, nesvoboda medijev, korupcija,
- **zdravstvena dimenzija ogrožanja varnosti:** nalezljive bolezni, otroška smrtnost, življenjska doba,
- **kriminalna dimenzija ogrožanja varnosti:** stopnja razvitosti kriminalitete v družbi, tihotapstvo, umori,
- **teroristična dimenzija ogrožanja varnosti:** obstoj terorističnih skupin in njihova intenzivnost delovanja,
- **kulturna in identitetna dimenzija ogrožanja varnosti:** obsežne migracije, sprememba etične sestave, etični konflikti,
- **informacijska dimenzija ogrožanja varnosti:** načrtni in nenačrtni pojavi, ki rušijo ali onemogočajo delovanje obstoječih informacijskih in infrastrukturnih sistemov.

Pri opredelitvi okoljske dimenzije ogrožanja varnosti Prezelj predvsem zaradi njihovega vse večjega porasta in intenzitete pojavljanja uvršča naravne in druge nesreče v vrh groženj (gl. tudi pril. št. 1).

3.2.1 Nacionalna varnost in okoljska dimenzija ogrožanja nacionalne varnosti

Okoljske grožnje zaradi svoje nepredvidljivosti in predvsem v zadnjem času zelo izrazitega multiplikativnega učinka predstavljajo eno od najpomembnejših oblik varnostnih groženj, s katero se sooča sodobna družba. Tudi Slovenija proti tem grožnjam še zdaleč ni imuna. Poleg naravnih in antropogenih nesreč so v družbi še vedno zelo prisotne tudi grožnje zaradi onesnaževanja okolja, globalnega segrevanja in kljub geografski razgibanosti našega ozemlja ter raznolikosti flore in favne možnega pomanjkanja vode.

Na nacionalno varnost bodo med drugim vse bolj vplivale tudi podnebne spremembe, katerih učinek bo po prepričanju Lučke K. Bogataj (2006: 174) zelo občuten, večplasten in praviloma dokaj velik, saj se bodo posledice posredno izražale na različnih gospodarskih in socialnih sferah. Med ključnimi posledicami sprememb podnebja navaja predvsem izrazit vpliv na vodne vire v Sloveniji. To se že kaže in se bo še kazalo v vse večji poplavni ogroženosti nekaterih regij in območij ter tistih, na katerih se že soočajo s težavami pri

oskrbi s pitno vodo in sušo. Pomanjkanje vode bo posredno prizadelo tudi preostale gospodarske panoge, predvsem kmetijstvo, predelovalno industrijo, energetiko in zdravstvo. Na podlagi navedenih ugotovitev Kajfeževa (2006: 175) opozarja na nujnost podrobne analize ranljivosti gospodarskih in drugih sistemov v Sloveniji ter potrebo po širokem družbenem zavedanju, da Slovenija od tovrstnih groženj ni izvzeta, saj posledice podnebnih sprememb ogrožajo tudi našo nacionalno varnost.

Grošelj (2007: 149) povzema Homer-Dixonovo opredelitev, ki med drugim kot osrednjo grožnjo opredeljuje okoljsko prikrajšanost, ki pa je dejansko posledica treh dejavnikov: okoljskih sprememb – kot posledice naravnih procesov ali človeških dejavnosti, rasti prebivalstva – s čimer se neposredno vpliva na slabšanje oziroma zmanjševanje razmerja obnovljivih dobrin na prebivalca ter družbene neenakosti pri izrabi virov – neenakomerne porazdelitve virov, kjer na račun večine, ki živi v pomanjkanju, manjšina uživa v presežku teh dobrin. Kot ugotavlja Grošelj (2007: 147), so za ogrožanje nacionalne varnosti pomemben vidik grožnje, ki se kažejo tako kot posledice neodgovornega človekovega ravnanja in poseganja v naravo kot tudi posledice delovanja naravnih sil. Zaradi pomembnosti vprašanja razmerja v odnosu med okoljem in varnostjo je pri preučevanju in opredelitvi ogroženosti nacionalne varnosti Republike Slovenije logično in nujno upoštevati ter analizirati dejavnike ogrožanja, ki kot takšni izhajajo tako iz zaščitno-reševalne kot okoljske dimenzije.

Kljub temu da v Republiki Sloveniji problem čezmerne izrabe okolja ni pretirano izrazit in še ne predstavlja večje grožnje nacionalni varnosti, je Grošelj (2007: 153) prepričan, da tovrstne grožnje, ki se med drugim odražajo kot posledica uničevanja posebnih habitatnih okolij in ekosistemov (travnikov, gozdov, močvirij ...) ter uničevanja biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti, nikakor niso zanemarljive. Zato je kljub dejstvu, da je Republika Slovenija ena redkih držav, v katerih se obseg površine gozdov povečuje, na drugi strani prisotna grožnja v stopnjevanju ostalih okoljskih izzivov na tem področju, predvsem zaradi intenzivnega kmetijstva ter uporabe nitratno-dušičnih gnojil in pesticidov, ki onesnažujejo podtalnico.

Po mnenju Lučke K. Bogataj (2006: 170) je bila zaradi kompleksnosti podnebja nacionalna varnost posamezne države posredno in neposredno že od nekdaj odvisna od podnebnih danosti njenega ozemlja, globalizacija pa je vplivala še na vse večjo odvisnost od danosti širšega sosednjega ozemlja. V nasprotju z dejstvom, da se je v preteklosti podnebje spreminjalo predvsem brez posredovanja človeka, so v zadnjih 200 letih na podnebne spremembe precej vplivali ljudje s svojimi dejavnostmi. Ravno s tega vidika po

mnenju Kajfež-Bogatajeve (2006: 172) predstavljajo podnebne spremembe enega od značilnih virov vsenacionalnega nevojaškega ogrožanja, ki ob delnem upadanju vojaških virov ogrožanja vse bolj prihajajo v ospredje².

Družba se v vsakdanjem življenju srečuje s številnimi nevarnostmi naravnih in drugih nesreč, dejanska ogroženost družbe pa je v tem primeru odvisna od vrste nevarnosti, tveganja – verjetnosti, da se bo nesreča dogodila, in predvsem tudi od pripravljenosti na nesreče. Glede na vzroke njihovega nastanka Ušeničnik (2002: 462–463) nesreče klasificira na štiri skupine: nesreče, ki se pojavljajo zelo pogosto, tako rekoč dnevno (npr. prometne nesreče, požari, nesreče pri delu, nesreče v prostem času), v katerih so običajno udeleženi posamezniki ali manjše skupine, posledice pa so lokalno omejene; družbeno pogojene nesreče oz. nesreče, ki so ali pa jih povzročajo naravni pojavi, ki se pojavljajo redkeje, vendar zaradi raznovrstnosti in posledic lahko prizadenejo širšo skupnost ter v skrajnih primerih povzročijo razkroj socialnega življenja (npr. viharji, poplave, potresi, vojna s klasičnim orožjem); nesreče, ki se pojavljajo v t. i. nevarnih dejavnostih in ki neposredno ne vplivajo na družbeno strukturo, lahko pa povzročijo človeške žrtve in materialno škodo z možnimi dolgoročnimi nepredvidljivimi posledicami za okolje (npr. jedrske nesreče, industrijske nesreče, epidemije); nesreče, ki zaradi netrajnostnih vzorcev proizvodnje in potrošnje ter mednarodnih konfliktov povzročajo globalna ekološka in družbena tveganja (npr. čezmerno industrijsko in drugo onesnaževanje ozračja in vode, vojna z jedrskim orožjem).

3.2.2 Odzivanje na okoljsko dimenzijo ogrožanja nacionalne varnosti

Sodobno varnostno okolje označujejo številne medsebojno prepletene in pogosto vsenacionalne grožnje ter raznovrstne krize, kar posledično zahteva celosten pristop tako k zaznavanju ogrožanja nacionalne varnosti kot k celostnemu razumevanju varnosti. Po Grošljevem mnenju (2006: 199) varnostnim potrebam sodobne države nekoč prevladujoče poistovetenje nacionalne varnosti z vojaško varnostjo ne zadošča več. Ključnega pomena za doseganje nacionalne varnosti sodobne države je torej poleg razsežnosti vojaškega področja ogrožanja nacionalne varnosti med drugim sistematsko

² Poleg povečanega ekološkega tveganja imajo podnebne spremembe posledično vpliv tudi na številne druge razsežnosti ogrožanja nacionalne varnosti, saj poleg okoljevarstvenih problemov lahko sprožajo socialne, politične, migracijske, epidemiološko-zdravstvene, ekonomske, energetske in druge krize ter v skrajnem primeru celo vojaške posege, s čimer bi iz nevojaškega prerasle v vojaški vir ogrožanja. (L. K. Bogataj, 2006: 170)

spremljanje in preučevanje okoljske, zaščitno-reševalne in drugih dimenzij ogrožanja nacionalne varnosti, čemur pa se morata prilagajati tudi sistem nacionalne varnosti in njegovo odzivanje.

V nadaljevanju Grošelj (2007: 147) poudarja, da vprašanje okolja in okoljskih politik postaja vse bolj pomemben element javnih politik v večjem delu demokratičnih postindustrijskih držav, kjer je ob sočasnem porastu zavedanja pomena okolja vse bolj izpostavljeno tudi vprašanje njegovega vpliva na nacionalno varnost. To zavedanje in povečana pozornost prej navedenemu odnosu okolje – varnost je hkrati razlog, da države stremijo k vse večjemu medsebojnemu sodelovanju pri varovanju okolja ter če že ne k preprečitvi, pa vsaj k omilitvi negativnih učinkov okoljske degradacije, ki v osnovi predstavljajo vir ogrožanja. Kot primer Grošelj (2007: 148) povzema Browna, ki navaja vrsto meddržavnih sporazumov, kot so Kjotski protokol oziroma sporazum o klimatskih spremembah, sporazum o zaščiti ozonskega plašča in sporazum o mednarodni trgovini z odpadki.

Prezelj (2002 b: 625) kot okoljske grožnje navaja naravne in antropogene nesreče (poplave, potresi, požari, nevihte ...), onesnaževanje okolja, globalno segrevanje in pomanjkanje vode. Kot nacionalnovarnostni interes pri soočanju z okoljskimi grožnjami navaja naslednje ukrepe: preprečevanje naravnih in antropogenih nesreč, učinkovito obveščanje prebivalstva o nevarnostih, izvajanje zaščite in reševanja prebivalstva, premoženja ter državnih institucij na kriznih območjih, zmanjševanje izpusta onesnaževalnih emisij v zemljo, vodo in zrak, upoštevanje okoljevarstvenih standardov, zagotavljanje zadostnih količin vode kot osnovnega sredstva za življenje ter smotrna uporaba in izraba obstoječih vodnih virov.

Odziv Republike Slovenije na okoljsko dimenzijo groženj in tveganj nacionalne varnosti predstavlja vodenje politike na okoljevarstvenem področju in tudi v okviru politike varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Obe politiki sta sestavni del nacionalnovarnostne politike. Okoljevarstvena politika je naravnana predvsem v smeri ukrepov za zmanjševanje vplivov na degradacijo življenjskega okolja (varovanje okolja in zaščita naravnih virov), politika varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami pa je kompleksnejša ter naravnana v celovito obvladovanje naravnih in drugih nesreč (preventiva, pripravljenost, ukrepanje ob nesrečah, zagotavljanje osnovnih pogojev za življenje in obnovo).

Tudi Zavezniški strateški koncept Nata (The Alliance Strategic Concept, 19. 11. 2010) v okviru varnostnega okolja v točki št. 15 opredeljuje področja, ki bodo v določenem obsegu pomembno vplivala na oblikovanje varnostne politike Nata ter vplivala na načrtovanje in izvajanje operacij. Kot ključne dejavnike navaja okoljske grožnje in predvsem pomanjkanje naravnih virov, zdravstvena tveganja, podnebne spremembe, pomanjkanje vode kakor tudi povečanje potreb po energentih, vključno z naravnimi neobnovljivimi viri. (http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm, 22. 2. 2011).

Po trditvah Furlana (2011) je SV na soočanje z okoljskimi grožnjami pripravljena tako kot za vsako drugo nevarnost, se pravi z načrtovanjem za delovanje v takšnih primerih in ukrepi, ki bi jih sprejela, ter seveda z usposabljanjem za delovanje v takšnih situacijah. Je pa po njegovem mnenju težava predvsem v tem, da je teorija eno, praksa pa drugo, saj je v praksi vključevanja vojaških zmogljivosti v tovrstne naloge verjetno manj, kot bi bilo mogoče potrebno, oziroma je to možno glede na posamezno situacijo. Vedno se namreč ocenjuje verjetnost nekega dogodka in se temu prilagaja tudi načrtovanje uporabe sil. Kljub temu da je v nekaterih državah v civilno obrambo vključen tudi del vojske, to po Malešiču (1994: 71) ne spreminja civilne narave tega dela obrambe, saj gre za zaščito civilnega prebivalstva, in to brez uporabe orožja.

3.2.3 Vodenje politike na okoljevarstvenem področju

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti (ReSNV, Ur. l. RS, št. 27/10) v okviru področja varovanja okolja in zaščite naravnih virov podrobno opredeljuje, »da bo Republika Slovenija upoštevala lastne cilje in standarde in tiste, ki veljajo v Evropski uniji«. Med drugim bo odzivanje usmerjeno v zmanjševanje onesnaženosti tal, zmanjševanje količine odpadkov in zniževanje emisij, ki neposredno vplivajo na slabšanje okolja.

Zagotavljanje obrambe države in zaščita državnih interesov je glavna naloga oboroženih sil, za učinkovito opravljanje te naloge pa nepogrešljiv del priprav predstavljajo tudi vojaška usposabljanja. Ta se večinoma izvajajo na vojaških vadiščih v naravi, kar neposredno vpliva na okolje, tako v območju vojaških vadišč kot v širši okolici. Vpliv tovrstnih aktivnosti na okolje je neizogiben, ne sme pa preseči omejitev, določenih v zakonih in predpisih, poleg tega pa mora vojska izvajati potrebne ukrepe in postopke za zmanjševanje negativnih vplivov na okolje ter izvajati sanacijo območij po izvedenih vajah in terenskih aktivnostih.

Kot navaja Štefanič (2010: 9), je tudi Slovenska vojska v svojih delovnih procesih implementirala zakonodajo s področja okoljevarstvene politike, in to predvsem z Direktivo o varstvu okolja v Slovenski vojski (Akt GŠŠV št. 843-00-1/2005-2 z dne 16. 2. 2005), v kateri so navedena izhodišča za varstvo okolja v Slovenski vojski. Poudarjeno je, da je cilj direktive z informiranjem in usposabljanjem izboljšati okoljsko zavest vseh pripadnikov Slovenske vojske, pri čemer gre za prepoznavanje mogočih vplivov na okolje, povzročenih z vojaško dejavnostjo. V nadaljevanju Štefanič (2010: 12–13) opisuje vrsto preostalih normativnih dokumentov, podlag in dejavnosti, s katerimi Slovenska vojska izvaja dejavnosti okoljevarstvene politike.

Šuklje (2007: 68) trdi, da ima Slovenija enega najsodobnejših okoljevarstvenih zakonov v Evropi. Po njenem prepričanju se izboljšuje tudi stanje na področju podzakonskih aktov, ki bodo ta zakon uveljavili v praksi. Med drugim je leta 1998 tudi Slovenska vojska sprejela Okoljevarstveni program, s katerim se je obvezala, da bo spoštovala veljavno okoljevarstveno zakonodajo in podzakonske predpise Republike Slovenije. S tem programom so določene temeljne naloge za varovanje okolja v Slovenski vojski, ki obsegajo celoten spekter okoljevarstvenih ukrepov in aktivnosti, od sanacije že povzročenih vplivov na okolje do uvajanja zdravih okoljevarstvenih praks.

Poleg sprejema Direktive o varstvu okolja v Slovenski vojski (ki določa organiziranost, pristojnosti, odgovornosti in naloge poveljstev, enot in zavodov na vseh ravneh poveljevanja za izvajanje ukrepov in katere določila so obvezujoča tudi za dejavnosti zavezniških sil na območju RS) je Slovenija sprejela tudi dva najpomembnejša Natova okoljska dokumenta: MC 469 – »NATO Military Principles And Policies For Environmental Protection« in STANAG 7141 – »Joint NATO Doctrine For Environmental Protection During NATO Led Military Activities«.

Na podlagi preučevanj je Šuklje (2007: 69) prepričana, da se Slovenska vojska s sprejetjem okoljskih dokumentov ter z vključevanjem v nacionalne procese za zaščito in obnavljanje okolja zaveda pomena ohranjanja okolja in naravnih bogastev, ki so pomembni za obstoj ter kakovost življenja prihodnjih generacij, in da bo po svojih zmožnostih prispevala k preprečevanju onesnaževanja okolja.

Poleg ukrepov in aktivnosti, ki jih Slovenska vojska izvaja s ciljem varovanja okolja, je ena od njenih ključnih nalog sodelovanje z drugimi subjekti sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v nalogah zaščite, reševanja in pomoči v primeru naravnih in drugih nesreč, kar bo obravnavano v posebnem poglavju.

4 POLITIKA VARSTVA PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI

»Na funkcijo oblasti na različnih nivojih (lokalna, regionalna in nacionalna) se ne veže samo dolžnost vodenja in upravljanja v normalnih razmerah, temveč tudi dolžnost vodenja in upravljanja v kriznih razmerah, ki se lahko uresničuje v spektru od popolne improvizacije na eni strani do vnaprej pripravljene politike in sistemskih mehanizmov na drugi strani.« (Prezelj, 2007 a: 4)

4.1 OKOLJSKE NESREČE, NJIHOVA DELITEV IN POMEN

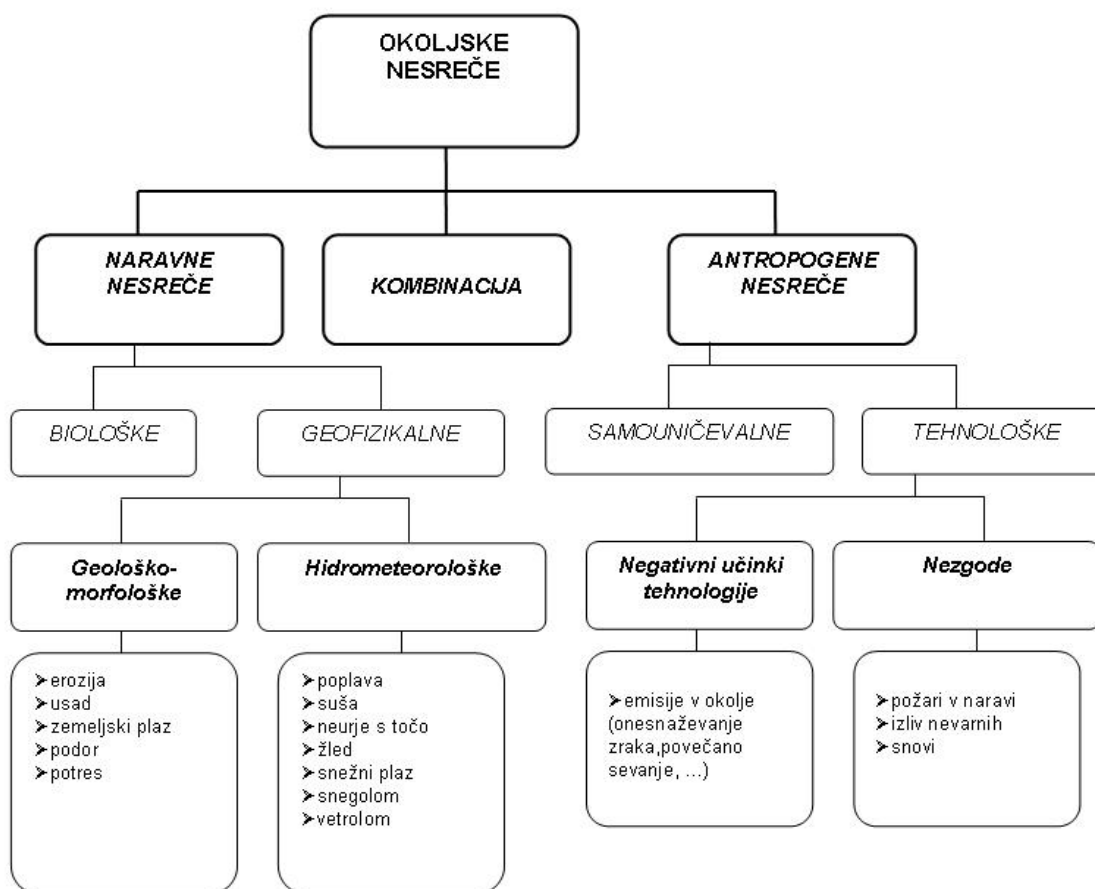
Pojem nesreče Grošelj (2007: 151) opredeljuje kot model, ki ima na eni strani nevarnosti ali vire ogrožanja (poplave, potresi, požari ...) ter na drugi strani ranljivost, pogojeno z družbenimi ali naravnimi danostmi države. Nesreča kot takšna po Grošlju (2007: 151) predstavlja splet ali vsoto posameznih dejavnikov z obeh področij, kar pomeni, da je nesreča seštevek nevarnosti in ranljivosti³.

Doktrina zaščite, reševanja in pomoči (2002: 2–3) opredeljuje delitev nesreč tudi glede na njihovo pogostost, obseg posledic in učinkov na ljudi po naslednjem:

- nesreče, ki se pojavljajo zelo pogosto, njihove posledice so lokalno omejene in prizadenejo predvsem posameznika ali manjše skupine (npr. požari, prometne nesreče, neurja ...),
- nesreče, ki se pojavljajo poredko, njihove posledice so obsežne in vsestranske, prizadenejo skupnosti, onemogočajo delovanje bistvenih delov družbe in lahko v skrajnih primerih povzročijo tudi obsežne socialne posledice (npr. rušilni potresi, poplave, viharji ...),
- nesreče, ki se dogajajo poredkoma, neposredno vplivajo na socialno strukturo in imajo zelo hude, vseobsežne in dolgoročno nepredvidljive posledice (npr. jedrske nesreče).

³ Kot primer Grošelj (2007: 151) navaja, da gradnja objektov na potresno ogroženem območju zahteva potresno varnejšo gradnjo, s čimer se posledično zmanjšuje nevarnost nesreče, je pa zaradi geoloških danosti in verjetnosti potresa sama ranljivost kljub temu še vedno večja kot na primer na manj potresnem in geološko stabilnejšem območju.

Slika 1: Razvrstitev okoljskih nesreč

Vir: Prirejeno po Kajfež in dr., 2004: 2.

V skladu z navedeno klasifikacijo tudi Grošelj (2007: 152) kot grožnjo nacionalni varnosti Republike Slovenije opredeljuje predvsem naravne in antropogene nesreče kakor tudi druge okoljske dogodke ali procese, ki se pojavljajo poredko ali pogosto, pri čemer pa prizadenejo širšo skupnost, onemogočajo delovanje ključnih delov družbe ter imajo poleg vpliva na socialno strukturo večinoma tudi zelo hude, dolgoročno nepredvidljive in vseobsežne posledice.

4.2 ORGANIZIRANOST SISTEMA VARSTVA PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI – ZAŠČITA, REŠEVANJE IN POMOČ

Sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami (poleg obrambnega podsistema in podsistema notranje varnosti) predstavlja enega od treh stebrov sistema nacionalne varnosti Republike Slovenije (gl. pril. št. 2). Sistem je utemeljen v strateških, razvojnih in normativnih dokumentih, ki so bili sprejeti po slovenski osamosvojitvi, njegov osnovni namen pa je preprečevanje nesreč oziroma zaščita, reševanje in pomoč ljudem kakor

tudi varovanje okolja in premoženja ob naravnih in drugih nesrečah. V pristojnosti sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami so preventiva, pripravljenost, zaščita, reševanje in pomoč ter urejanje osnovnih življenjskih razmer. Sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami predstavlja načrtno, razumsko urejen skupek ciljev, nalog, načel, pravil, postopkov, človeških in materialnih virov, ki določajo varstvo pred nesrečami. Predstavlja način uskladitve posameznih dejavnosti varstva pred nesrečami, da tvorijo funkcionalno zaokroženo celoto dejavnosti, ki so potrebne za uresničevanje postavljenih ciljev varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. (Ušeničnik, 2002, 465 in 481)

Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (ZVNDN) opredeljuje, da se varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami uresničuje kot enoten podsistem nacionalne varnosti države, ki je usklajen in povezan z drugimi podsistemi nacionalne varnosti na ravni lokalne oziroma širše samoupravne skupnosti, regije in države.

Zakon o obrambi (ZObr) v členu 5 varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami opisuje kot »sistem, ki obsega varstvo ljudi, živali in premoženja, kulturne dediščine in okolja pred naravnimi in drugimi nesrečami« ter opredeljuje pojem naravne nesreče kot »tiste, ki jih povzročijo naravne sile«, kot druge nesreče pa opredeljuje »tiste, ki jih povzroči človek s svojo dejavnostjo in ravnanjem, vključno z vojnami, izrednim stanjem in drugimi oblikami množičnega nasilja«.

Po Grizoldu (1999: 81–82) je sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami organiziran kot enoten, celovit in samostojen sistem, namenjen zaščiti in reševanju ljudi, materialnih ter ostalih dobrin, svojo nalogo opravlja tako v miru kot tudi v izrednem ali vojnem stanju in se kot takšen organizira tako na ravni države kot v regijah in lokalnih skupnostih.

Zaščita, reševanje in pomoč predstavlja bistveno vsebino oziroma temeljni del sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Glavni cilj zaščite, reševanja in pomoči je obvarovati ljudi, živali, materialne in druge dobrine, kulturno dediščino in okolje pred nesrečami, poškodbami, uničenjem in drugimi posledicami nesreč kakor tudi ublažiti posledice nesreč. (Doktrina ZRP; 6)

Sile za zaščito, reševanje in pomoč so razpoložljive zmogljivosti društev, gospodarskih družb in zavodov, namenjene praktičnemu izvajanju ukrepov in nalog zaščite, reševanja in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah. Organizirajo jih država, občine in druge lokalne

skupnosti, glede na tveganja v dejavnosti, ki jo opravljajo, pa tudi določene gospodarske družbe, zavodi in druge organizacije. Sestavljajo jih reševalne službe, CZ, določene gospodarske družbe, zavodi in druge organizacije, ki glede na naravo svoje dejavnosti na podlagi pogodbe opravljajo določene naloge ZRP. Poleg že navedenega so namenjene tudi praktičnemu usposabljanju, vzdrževanju zaščitnih sredstev in reševalne opreme ter izvajanju drugih nalog pri vzdrževanju pripravljenosti. Lokalne skupnosti in država organizirajo svoje sile za ZRP glede na ogroženost njihovega območja. Po načinu vključevanja in sodelovanja državljanov se sile za zaščito, reševanje in pomoč delijo na prostovoljne, poklicne in dolžnostne, lahko pa so organizirane tudi v kombinaciji poklicnih in prostovoljnih članov. (<http://www.sos112.si/slo/page.php?src=sz1.htm>, 26. 2. 2011)

Vse sile za ZRP so med seboj povezane v enoten sistem, ki omogoča enotno upravljanje in vodenje ter uporabo skupne infrastrukture. O mobilizaciji CZ in drugih sil za reševanje in pomoč odloča vlada, o njihovem aktiviranju pa odločajo poveljnik Civilne zaščite in drugi organi, pristojni za vodenje, v skladu z načrti zaščite in reševanja. V nalogah zaščite, reševanja in pomoči po potrebi sodelujeta tudi Slovenska vojska in policija s svojimi enotami. (http://www.trzin.si/civilna_zascita/czs.htm#top, 26. 2. 2011)

4.3 TEMELJNE NALOGE SISTEMA VARSTVA PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI

Osnovni cilj in temeljna naloga sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami je zmanjšanje števila nesreč in preprečitev/zmanjšanje števila žrtev in drugih posledic nesreč, glavne skupine nalog pa so preprečevanje nesreč, pripravljenost na nesreče, zaščita pred nevarnostmi, reševanje in pomoč ob nesrečah ter sanacija posledic nesreč. Resolucija o nacionalnem programu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami (ReNPVNDN – 57/09) opredeljuje varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami kot enoten in celovit podsistem nacionalne varnosti države, ki deluje usklajeno z drugimi podsistemi nacionalne varnosti, ter v drugem poglavju opredeljuje tudi temeljne naloge sistema, podrobno pa so naloge opredeljene še v 2. členu ZVNDN – 51/06 (gl. pril. št. 4). Naveden zakon v 8. členu podaja tudi opredelitev osnovnih pojmov s področja VPNDN (gl. pril. št. 3).

5 SODELOVANJE SLOVENSKE VOJSKE V SISTEMU VARSTVA PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI (ZAŠČITA, REŠEVANJE IN POMOČ)

Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (čl. 8, odst. 3 a) krizo oziroma krizne razmere opredeljuje kot »razmere v regionalnem ali širšem varnostnem okolju, ki jih ni mogoče obvladovati z običajnimi sredstvi in ukrepi, v katerih so zaradi vojaških, ekonomskih, socialnih in drugih razlogov ogrožene temeljne družbene vrednote in ki se lahko razširijo tudi čezmejno oziroma neposredno ogrozijo druge države«.

Po Jelušičevi (1997: 13–14) je osnovni smisel posedovanja vojaške sile v tem, da ta zagotavlja nacionalno varnost. Vojaška sila predstavlja sredstvo za doseg tega cilja ter mora biti kot takšna vključena v politično ureditev. Zahteve vojaški sili in pričakovanja glede njenih obveznosti in pristojnosti so postavljeni v politični volji državljanov, katero ti posredujejo prek političnih predstavnikov v organih, ustanovah in institucijah politične oblasti. Ko vojaška sila skozi funkcionalni ter socialni imperativ izpolnjuje pričakovanja državljanov, ji ti z javnim mnenjem in politično voljo izražajo tudi svojo podporo.

Stopnja ustreznosti oziroma skladnosti vključevanja vojske v politiko je neposredno povezana s pojmom legitimnosti. Pri tem Jelušičeva (1997: 68) trdi, da je ta koncept osrednjega pomena za razumevanje odnosov med oboroženimi silami in družbo, pri čemer je vključenost vojske v politiko legitimna le, če njeno vključevanje poteka po načelih, ki jih določena politična kultura priznava za svoje. V civilno-vojaških razmerjih kot izhodišču za vzpostavljanje legitimnosti oboroženih sil se pri legitimiranju vojaštva pri tem soočata dve strani: vojska na eni strani, ki zahteva/pričakuje legitimnost, ter civilno okolje, ki do oboroženih sil oblikuje posebne vrste zahteve in pričakovanja. Lojalnost javnosti kot motiv za ohranjanje legitimnosti oboroženih sil izhaja iz pripravljenosti javnosti, da oborožene sile priznava kot predstavnika osnovnih družbenih vrednot. (Jelušič, 1997: 68)

Tudi Furlan (2011) vidi pozitiven učinek sodelovanja Slovenske vojske na nalogah ZRP v tem, da le-to načeloma dviguje legitimnost vojaške organizacije, se pravi prepoznavanje vloge in koristnosti vojske v družbi. Sodelovanje z drugimi subjekti VPNDN daje Slovenci vojski določeno legitimnost ter upravičenost koristnega dejavnika družbe. Poleg tega tovrstne naloge pripadnikom SV dajejo pozitivne občutke in neko zadovoljstvo, da so del pomoči, ki se daje ponesrečenim ali pa tistim, ki pomoč potrebujejo. Pozitivno je tudi to, da se poveljstva in enote SV skozi mnoge takšne vsebine sočasno urijo za elementarne

naloge. Z organiziranostjo se uri sistem poveljevanja, postavljajo se elementi poveljevanja, seveda pa tudi vsaka enota, ki izvaja nekaj iz nabora aktivnosti, s tem krepi usposobljenost in splošno pripravljenost za osnovno poslanstvo, ki tako tudi narašča. V nekaterih primerih lahko to pospeši pridobivanje kakšne opreme, ki jo Slovenska vojska sicer potrebuje. Na drugi strani Furlan (2011) navaja tudi negativne strani, ki pa so predvsem povezane s tem, da Slovenska vojska včasih ni prepoznavna kot odzivna zaradi zamika pri alarmiranju ali pa pri uporabi vojske in s tem dobiva negativne odzive v javnosti. Včasih je negativno to, da zaradi uporabe resursov, ki so za ta del že tako omejeni, to lahko povzroči težave z resursi za druge osnovne naloge ali pa večje vložke za vzdrževanje.

Prezelj (2005 a: 323–324) navaja, da strateški koncept obrambe Republike Slovenije temelji na tem, da osnovna predpostavka za delovanje obrambnega podsistema ni več obsežen oborožen konflikt. Po njem je temeljna predpostavka v izoblikovanju vojaške organizacije, ki bo v skladu z razpoložljivimi viri sposobna izvajati z ustavo in zakoni določene naloge ter izpolnjevati naloge, ki izhajajo iz članstva v EU in Natu. Izhajajoč iz navedenega ter upoštevajoč ZObr (37. člen), so naloge Slovenske vojske v miru izvajanje vojaškega izobraževanja in usposabljanja za oborožen boj in druge oblike vojaške obrambe, zagotavljanje potrebne ali zahtevane pripravljenosti za delovanje, izvajanje vojaške obrambe v primeru napada na državo, **sodelovanje v aktivnostih zaščite reševanja in pomoči** ter izvajanje obveznosti, ki jih je država sprejela v mednarodnih organizacijah in z mednarodnimi pogodbami (predvsem sodelovanje v mednarodnih operacijah in misijah v podporo miru, sodelovanje v humanitarnih operacijah ter sodelovanje v bilateralnih/multilateralnih partnerskih programih v skladu z mednarodno sprejetimi sporazumi in pogodbami) (po ZObr, 37. člen).

5.1 PRAVNE PODLAGE ZA SODELOVANJE SLOVENSKE VOJSKE V SISTEMU VARSTVA PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI

Organiziranost in delovanje sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v Republiki Sloveniji med drugim urejajo naslednji zakoni in predpisi:

- Zakon o obrambi (ZObr – UPB1, Ur. l. RS, št. 103/2004),
- Zakon o službi v Slovenski vojski (ZSSloV – UPB1, Ur. l. RS, št. 68/2007)
- Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (ZVNDN-UPB1, Ur. l. RS, št. 51/06),
- Zakon o gasilstvu (ZGas – UPB1, Ur. l. RS, št. 113/05),
- Zakon o varstvu pred požarom (ZVPoz – UPB1, Ur. l. RS, št. 3/07),

- Zakon o varstvu pred utopitvami (ZVU – UPB1, Ur. l. RS, št. 42/07),
- Zakon o materialni dolžnosti (ZMatD, Ur. l. RS, št. 87/01),
- Doktrina zaščite reševanja in pomoči (Vlada RS, 02),
- Uredba o vsebini in izdelavi načrtov zaščite in reševanja (Ur. l. RS, št. 3/02),
- Resolucija o nacionalnem programu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v letih 2009 do 2015 (ReNPVNDN, Ur. l. RS, št. 57/09) in
- Resolucija o strategiji nacionalne varnosti (ReSNV-1, Ur. l. RS, št. 27/10).

Naloge Slovenske vojske so opredeljene v ZObr, ki v 37. členu navaja, da ob naravnih in drugih nesrečah Slovenska vojska sodeluje pri zaščiti in reševanju (ZiR) v skladu s svojo organizacijo in opremljenostjo. Pristojnost odločanja o njenem sodelovanju pri ZiR ima vlada, v nujnih primerih pa na predlog poveljnika CZ o tem odloča minister Republike Slovenije za obrambo oziroma načelnik generalštaba po pooblastilu ministra.

ZVNDN (14. člen) opredeljuje načelo postopnosti pri uporabi sil in sredstev, na podlagi katerega je uporaba vojske in obrambnih sredstev za zaščito, reševanje in pomoč možna, če preostale razpoložljive sile in sredstva ne zadoščajo za nujno reševanje ter pomoč in če vojska ni nujno potrebna pri opravljanju obrambnih nalog. O mobilizaciji CZ in drugih sil za zaščito, reševanje in pomoč odloča vlada, o aktiviranju sil ob naravni in drugi nesreči pa odločajo pristojni poveljnik CZ in drugi organi, pristojni za vodenje, skladno z načrti ZiR (ZVNDN: 80. člen).

Zakon o službi v Slovenski vojski (ZSSloV) v 23. členu navaja, da Slovenska vojska glede na svojo organizacijo in opremljenost sodeluje pri zaščiti in reševanju ob naravnih in drugih nesrečah v skladu z zakonom, ki ureja VPNDN, skupaj z drugimi silami za ZRP, pri iskanju in reševanju iz zraka, na morju in na kopnem ter pri evakuaciji slovenskih državljanov, ki so neposredno ogroženi v drugi državi.

Z ReNPVNDN 2009–2015 (19. odst., 2. pogl.) je opredeljeno, da Slovenska vojska podpira ter po potrebi sodeluje pri izvajanju ZiR ob različnih vrstah nesreč. Z modernizacijo in posodabljanjem opreme Slovenske vojske so določene vojaške zmogljivosti namensko prilagojene tudi za sodelovanje ob nesrečah, kot so požari v naravi, premoščanje vodotokov, pomoč ob poplavah in podobno (gl. pril. št. 5).

Doktrina zaščite, reševanja in pomoči (2002: 12) navaja, da Slovenska vojska sodeluje pri nalogah zaščite, reševanja in pomoči v skladu s svojo opremljenostjo ter da Ministrstvo za

obrambo namensko opremlja in usposablja letalske, inženirske in določene druge enote za izvajanje zaščite, reševanja in pomoči. Poleg tega vojska skrbi za zaščito in reševanje vojaškega premoženja.

Vojaška doktrina (PDRIU, 2006) v poglavju 12.1 opredeljuje sodelovanje Slovenske vojske pri požarih, potresih ali drugih nesrečah, ki lahko zahtevajo kratkotrajno a obsežno uporabo sredstev za preprečevanje in odpravljanje posledic nesreč. Zmogljivosti Slovenske vojske vidi kot učinkovito dopolnitev zmogljivosti sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. V nadaljevanju doktrina opredeljuje, da Slovenska vojska sodeluje pri zaščiti, reševanju in pomoči skladno s svojo organizacijo in opremljenostjo. Enote Slovenske vojske pomagajo pri zaščiti prebivalcev in premoženja ob naravnih in drugih nesrečah, odpravljanju posledic naravnih in drugih nesreč, gašenju požarov v naravi, zračnem in cestnem transportu osebja in sredstev za reševanje, odpravljanju posledic radiološko-kemično-biološke kontaminacije in evakuaciji ter reševanju prebivalcev ob naravnih in drugih nesrečah.

Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske (ReSDPROSV) do leta 2025 (2010: t. 3) kot eno od štirih temeljnih poslanstev Slovenske vojske navaja sodelovanje v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter kot izhajajočo nalogo opredeljuje zagotavljanje dvonamenskih zmogljivosti ter sodelovanje pri nalogah zaščite in pomoči ob naravnih nesrečah skladno z načrti, opremljenostjo in usposobljenostjo Slovenske vojske⁴.

Predstavniki Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje – URSZR (Šestan, 2010) meni, da so sedanje zakonske rešitve (ZObr, ZVNDN, ZSSloV) zadostne za uporabo vojske v vseh primerih, stvar dogovora in medsebojnih odnosov pa je tista, ki podrobneje opredeli, koliko, na kakšen način in za katere namene se vojska lahko uporabi, predvsem z zmogljivostmi, ki jih CZ ali gasilci nimajo, kot tudi v primeru, ko je treba zaradi daljše naloge del osnovnih sil držati v rezervi. Zakonskih ovir po njegovem mnenju ni, potreben je le pravi pristop (spremeniti napačna razmišljanja pri posameznikih).

⁴ ReSDPROSV navaja sodelovanje v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami kot del prvega dolgoročnega cilja razvoja Slovenske vojske, v okviru odzivanja na sodobne nevojaške vire ogrožanja na nacionalnem teritoriju pa kot eno od prioritet tega cilja opredeljuje prednostno sodelovanje v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Pri oblikovanju zahtev, planiranju potrebnih virov ter izvedbi naročil vojaške opreme bo eno od ključnih vodil tudi njena potencialna uporabnost pri sodelovanju Slovenske vojske v sistemu VPNDN.

5.2 NAČRTOVANJE DELOVANJA SLOVENSKE VOJSKE ZA POMOČ OB NARAVNIH IN DRUGIH NESREČAH

Pravočasnost in usklajenost delovanja v primeru nesreč se zagotavljata z izdelavo načrtov ZiR, ki predstavljajo razčlenjeno zamisel zaščite, reševanja in pomoči ob naravni ali drugi nesreči. Z njimi se opredelijo pristojnosti, odgovornosti in naloge nosilcev izvedbe načrta pri zagotavljanju zaščite, reševanja in pomoči. Načrti temeljijo na ocenah ogroženosti in predlogih za zaščito, reševanje in pomoč, ki izhajajo iz teh ocen, ter razpoložljivih silah in sredstvih za izvajanje navedenih nalog. Načrti ZiR se izdelujejo za vsako vrsto nesreče posebej, odgovornost za izdelavo posameznih načrtov pa je na pristojnih državnih organih, lokalnih skupnostih ter določenih gospodarskih družbah in javnih ustanovah. Državne načrte zaščite in reševanja izdela Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje v sodelovanju z ministrstvi in drugimi državnimi organi ter ustreznimi strokovnimi organizacijami. Državni načrti zaščite in reševanja se podrobneje razčlenijo na ravni regije, izdelujejo pa se za tiste nesreče, ki bi lahko prizadele večji del območja regije. Občinske načrte zaščite in reševanja izdela organ občine, ki ga določi župan. Državne načrte zaščite in reševanja sprejme vlada, občinske načrte zaščite in reševanja pa župan. Skrbnik državnih načrtov je Uprava RS za zaščito in reševanje, skrbnik občinskih pa občinska uprava. Sprejete načrte zaščite in reševanja je treba javno predstaviti, predvsem ogroženim prebivalcem in preostali zainteresirani javnosti (po Uredbi o vsebini in izdelavi načrtov zaščite in reševanja, 2002, 2. čl.).

Področje izdelave načrtov zaščite in reševanja opisuje tudi Komac (2009: 299 in 301), ko obravnava vprašanje odgovornosti lokalnih skupnosti za zagotavljanje nalog s področja varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami⁵. Raziskave namreč kažejo, da je zaradi pomanjkanja finančnih sredstev (rednih ali namenskih za področje varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami) v posameznih lokalnih skupnostih/občinah ravno preventivna dejavnost⁶ najbolj zanemarjena. To se kaže tudi na neizdelanih ali pa zelo slabo izdelanih načrtih ocene ogroženosti ter načrtih zaščite in reševanja. Posledično se to odraža tudi v praksi pri nepravilnostih pri ukrepanju v primeru naravnih in drugih nesreč.

⁵ Odgovornost lokalnih skupnosti glede VPNDN je podrobno določena z zakonodajo in zajema področje načrtovanja, ukrepov preventivne zaščite, reševanja in sanacije razmer.

⁶ Komac kot preventivne dejavnosti našteva predvsem izobraževanje, ozaveščanje in zagotavljanje prostorskih norm in predpisov (Komac, 2009: 299 in 301).

Republika Slovenija, kot ugotavlja tudi Prezelj (2005 a: 286–289), nima v celoti razvitega sistema kriznega upravljanja na vseh ravneh, je pa ta sorazmerno dobro razvit v posameznih podsistemih nacionalnovarnostnega sistema, vendar se večinoma omejuje na naravne nesreče ali na izredno in vojno stanje.

Kot ugotavlja Metul (2008: 20), pred letom 1999 v Slovenski vojski ni bilo sistematičnega izdelovanja načrtov delovanja ob naravnih in drugih nesrečah. Med drugim je bil razlog za to tudi v tem, da normativni akti Slovenske vojske niso izrecno nalagali izdelave takšnih načrtov. Seveda pa to ne pomeni, da Slovenska vojska do tega leta ni sodelovala v reševanju in pomoči. V aktivnosti ZRP se je namreč vključevala na podlagi zahteve pristojnih organov in vsakokratne odločitve poveljujočih, odvisno od trenutne situacije. Na podlagi leta 1999 od ministra za obrambo izdanih usmeritev, se je prek Generalštaba SV pričelo izvajati sistematično načrtovanje delovanja Slovenske vojske v primeru naravnih in drugih nesreč. Načrti delovanja SV v primeru naravnih in drugih nesreč so opredeljeni v zakonodaji oziroma predstavljajo sestavni del državnih načrtov.

Z načrti ZiR se zagotavljata usklajeno in organizirano delovanje za preprečitev nesreč oziroma zmanjšanje njihovih posledic ter sočasno čim hitrejša zagotovitev osnovnih pogojev za življenje ob nesreči (po ZVNDN). Pri izdelavi načrtov so prisotna vprašanja o potrebnem obsegu načrtovanja, saj izhajajoč iz prakse obširen in preveč podroben načrt ne zagotavlja nujno tudi učinkovite uporabe in razumevanja. Enak problem se pojavlja tudi pri potrebi po ustreznem številu načrtov na različnih nivojih (za vsako nesrečo posebej). Resolucija o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami opredeljuje zahtevo načrtne posodobitve načrtov ZiR in zagotovitve večje usklajenosti ključnih izvedbenih rešitev s temeljnimi načrti. Na podlagi izkušenj je SV za učinkovitejše delovanje namesto prej samostojnih načrtov delovanja pri zaščiti, reševanju in pomoči »UJMA« v operativno uporabo izdala najprej enoten načrt delovanja SV pri zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah »VIHRA« (PSSV 2010/1) ter nato še Načrt zagotavljanja operativnih zmogljivosti za ZRP ob naravnih in drugih nesrečah (PSSV 2011/1) in Načrt delovanja sil SV pri zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah (PSSV 2011/2). Načrti so izdelani na podlagi zmogljivosti SV, ocene ogroženosti področij za nastanek nesreč ter dosedanjih izkušenj SV pri zaščiti, reševanju in pomoči. Z načrti so opredeljene naloge SV pri ZRP ob naravnih in drugih nesrečah tako v vojaških objektih kot izven njih. Z načrti je opredeljeno, da Slovenska vojska sodeluje in se kot dopolnilna sila vključuje v združene formacije (sodelovanje z URSZR) pri aktivnostih ZRP na objektih, ki niso v lasti Slovenske vojske, in ko aktivnosti presegajo zmogljivosti enot CZ oziroma ni na razpolago ustreznih strokovnih znanj ali zmogljivosti. Slovenska vojska se v

aktivnosti zaščite, reševanja in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah glede na razpoložljivost sil in sredstev vključuje z uporabo obstoječih zmogljivosti⁷. (PSSV 2010/1)

Vsa poveljstva in enote Slovenske vojske bataljonske ravni in višje imajo izdelane preglede zmogljivosti enot, ki jih lahko v določenem trenutku vključijo za potrebe zaščite, reševanja in pomoči⁸.

Po Furlanovem prepričanju (2011) načrti VIHRA omogočajo oblikovanje potrebnih sil za različne situacije in tudi ciljno usposabljanje. Predvideni so za zagotavljanje virov, ki jih SV takrat lahko da. Na podlagi dosedanjih izkušenj (predvsem poplav 2010) v Slovenski vojski poteka posodabljanje teh načrtov, ki se strukturno spreminjajo, cilj pa je še bolj podrobna opredelitev zagotavljanja zmogljivosti, predvsem organiziranosti in njihov uporabe. Tudi Furlan (2011) opaža nekatera odstopanja, saj se tam, kjer so državni načrti predvideli konkretno porabo SV, to odraža tudi v načrtih SV. Pri določenih državnih načrtih je stopnja konkretizacije višja, pri posameznih pa ne, v nekaterih primerih pa v državnih načrtih določene vojaške zmogljivosti sploh niso navedene. Furlan poudarja potrebo po izvedbi »revizije« teh načrtov, pri kateri pa bi predstavniki Slovenske vojske morali obvezno sodelovati ter opredeliti, kaj in kje bi še lahko prispevali.

Tudi po Božičevem mnenju (2010) so načrti VIHRA, na podlagi katerih deluje Slovenska vojska, ustrezni, dejstvo pa je, da je situacija v primeru katerekoli naravne nesreče nepredvidljiva. Samo alarmiranje in postopki niso vprašljivi, morda bi bilo treba le dograditi obstoječe dokumente in jih usmeriti bolj življenjsko. Že v pripravah bi bilo mogoče na ta način zagotoviti angažiranje določenega števila pripadnikov, ustreznega števila ljudi s pravo opremo in tudi z določenimi silami biti v pripravljenosti za izvajanje preventivnih

⁷ Kot zmogljivosti Slovenske vojske so med drugim navedene strokovne specifične zmogljivosti enot za namensko aktivnost, kot so radiološki laboratorij, RKB-izvidovanje in posredovanje, inženirska enota, vojaška policija, vojaško zdravstvo, helikopterska enota, določene logistične zmogljivosti, kot so transport, namestitve, prehrana, pitna voda in fizične pomoči posamezne enote pri odpravi posledic ali preventivnih aktivnostih zaščite in reševanja. (PSSV 2010/1)

⁸ Zmogljivost vsebuje kriterij sposobnosti, količine sredstev ter ocene angažiranja sil. S sistemom poročanja in obveščanja je prek poveljniškega centra Slovenske vojske (POVC) zagotovljen stalen vpogled v razpoložljive zmogljivosti sil, ki so v danem trenutku primerne za angažiranje. V primeru alarmiranja odzivna sestava Poveljstva sil na lokaciji poveljniškega centra oblikuje osnovno poveljniško mesto, za pospeševanje sodelovanja, usklajevanje in izmenjavo informacij med sodelujočimi silami Slovenske vojske in CZ pa so v skladu z 87. čl. ZVPNDN na nivoju Slovenske vojske določeni častnik za povezavo v Štabu CZ Republike Slovenije (ŠCZ RS) ter po en častnik za povezavo v regijskih štabih CZ (ReŠCZ).

ukrepov. Božič (2010) izpostavlja predlog o opredelitvi večjih pristojnosti poveljnikov domicilnih enot, ki bi že v rednih aktivnostih lahko bili v večji povezavi s strukturami v okolju, v katerem bivajo (sodelovanje s štabi CZ, gasilci in lokalno skupnostjo, tj. z župani teh območij). S temi pooblastili bi lahko poveljniki domicilnih enot v primeru naravne nesreče glede na situacijo (seveda v skladu s pristojnostmi ter odobritvijo nadrejenih po liniji poveljevanja) pravočasno začeli dejavnosti za vključevanje v naloge zaščite, reševanja in pomoči. Povezanost Slovenske vojske s CZ mora biti večja, umeščenost mora biti prek domicilnih območij, CZ in občinam mora biti jasno, kaj jim Slovenska vojska v takšnih primerih lahko da/omogoči oziroma, v katerem segmentu lahko priskoči na pomoč ter kaj lahko pričakujejo od Slovenske vojske.

Na drugi strani pa je Furlan (2011) prepričan, da predstavlja termin domicil preozek pojem ali pa je usmerjen bolj k smislu sodelovanja z lokalnim okoljem. Zato se s spremembo ukaza za VIHRO ne bo več uporabljal pojem domicil, temveč pojem območje odgovornosti. Razloge za to Furlan vidi predvsem v dejstvu, da zaradi različnih dejavnikov ali pa ker za to nimajo zmogljivosti, različna poveljstva in enote tudi niso osnovni nosilci aktivnosti sodelovanja Slovenske vojske na ZRP⁹. Novo določena območja odgovornosti morajo biti v mejah regijskih štabov civilne zaščite, tako da organiziranost Slovenske vojske v osnovi sledi njihovi organiziranosti, to pa pomeni tudi odgovornost poveljnikov in poveljstev, da bodo že brez posebnih ukazov spremljali dogajanje in se zavedali, da se v primeru, da do nesreče pride na njihovem območju, od njih tudi pričakuje, da se bodo v to vključili in da bodo na tistem območju poveljujoči vojaški organi. Njim bodo glede na situacijo in potrebe z ukazom dodeljene vse dodatne potrebne vojaške sile. To pa seveda tudi pomeni, da bodo po potrebi lahko prej v območju delovanja, kot bi sicer bili¹⁰. S tem je posameznim poveljstvom in enotam vnaprej dana določena odgovornost za spremljanje situacije in povezovanje, vključevanje Slovenske vojske pa mora potekati po ustaljenih principih, pri čemer je treba odstopiti od teh načel, kadar gre za reševanje ali iskanje pripadnikov SV¹¹.

⁹ Kot primer za to Furlan (2011) navaja Šolo za podčastnike, ki ima svoj domicil v Postojni in ki zaradi svoje organiziranosti ne more biti nosilec vodenja aktivnosti SV vojske v primeru ZRP.

¹⁰ Furlan (2011) kot primer navaja Maribor, kjer so 72. brigada SV, 74. MOTB ter PDRIU, in če je z načrtom opredeljeno, da predstavlja vzhodni del štajerske območje odgovornosti 72. brigade, se bo na podlagi tega vedelo, da se njim podredijo vse sile, kar pomeni tudi 74. motorizirani bataljon, razen če eventualno ni napoten na neko drugo nalogo ali območje.

¹¹ Kot primer Furlan (2011) opisuje dogodek na Soči, kjer je v prometni nesreči prišlo do zdrsa vozila v reko in kjer se ne bi smelo delati na takšen način, da Slovenska vojska ves čas čaka, da jo nekdo pokliče, da gre

Po mnenju predstavnika URSZR (Šestan, 2010) pa je pri načrtovanju pomembno upoštevati dejstvo, da je državni načrt nosilni, vsi preostali načrti pa so mu podrejeni in se z njim usklajujejo. Posamezne rešitve v načrtih so živa stvar in se lahko spreminjajo in se po potrebi tudi spremenijo. V realnosti je težava predvsem v tem, da so nekateri občinski načrti pomanjkljivi ali pa jih posamezne občine sploh nimajo. Primerjava posameznih načrtov na državni ravni kaže na to, da naloge SV v vseh niso opredeljene dovolj podrobno, predvsem v teh, ki že dalj časa niso bili posodobljeni, še slabše stanje pa je pri pregledu posameznih regijskih ter občinskih načrtov zaščite in reševanja. Kolikor toliko podrobno so naloge za Slovensko vojsko opredeljene le v štirih državnih načrtih, ki so novejšega datuma izdelave, tj. nesreča zrakoplova, jedrska ali radiološka nesreča, terorizem in požar v naravnem okolju ter delno še v poplavih¹².

Podobno ugotavlja tudi Metul (2008: 25), po čigar oceni samo trije državni načrti dovolj natančno opredeljujejo naloge Slovenske vojske. Vse te pomanjkljivosti se v praksi odražajo na terenu. Dogaja se tudi obratno, da poveljnik na terenu pozabi, da načrti obstajajo, ali pa ne pozna načrta in dela po trenutnem vzgibu namesto načrtno. Zato se dogaja, da katera od sprejetih odločitev ni ravno v skladu z načrti.

Med pregledom in primerjavo dokumentov načrtovanja je ena od ugotovitev, da bo poleg prenove posameznih državnih, regijskih in občinskih načrtov in njihove medsebojne uskladitve z državnimi načrti treba bolj podrobno uskladiti tudi načrte delovanja Slovenske vojske v primeru naravnih in drugih nesreč – načrt VIHRA (Šestan, 2010).

iskat lastnega pripadnika. V navedenem primeru je SV tisto in naslednjo noč čakala, da jo kdo pokliče, v bistvu pa je bil pripadnik SV pogrešana oseba in zato ima v takih primerih SV vso moralno pravico, da je tam že prvo noč in da pomaga pri iskalni akciji lastnega pripadnika, ne pa da le dopolnjuje neki sistem pri tej nalogi. V takšnih primerih mora imeti SV pravico, da se lahko takoj angažira.

¹² Med drugim so podrobneje primerjani Državni načrt ZIR ob poplavih (<http://www.sos112.si/slo/tdocs/poplava.pdf>), v katerem so naloge opredeljene dokaj površno in splošno, Regijski načrt ZiR ob poplavih za Gorenjsko regijo (<http://www.sos112.si/db/priloga/izpostava/p3568.pdf>), ki nalog Slovenske vojske sploh ne opredeljuje, in Načrt ZiR ob poplavih – Mestna občina Ljubljana, v katerem je vloga Slovenske vojske navedena le po vrstah enot, ki bi v okviru pomoči državne ravni lahko sodelovale (RKB-enote, inženirske enote, logistične enote), ter navedba, da o potrebah o pomoči sil za ZRP (med drugim tudi o SV) presoja glede na razmere vodja intervencije, Oddelek za zaščito, reševanje in civilno obrambo (OZRCO) ali poveljnik CZ MOL, v prilogi načrta pa je opredeljena tudi možnost zaprosila (obrazec) za pomoč SV pri reševanju na vodi/iz vode in črpanju poplavne vode ter odstranjevanju odpadkov iz objektov (<http://www.ljubljana.si/si/mol/mestna-uprava/oddelki/zascita-resevanje-civilna-obramba/nacrti-zascite-in-resevanja>).

Pomembnost usklajenega načrtovanja in razvoja zmogljivosti je razvidna predvsem v razvoju dvonamenskih zmogljivosti v obrambnem sistemu in sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Kot primer Bogataj (v Knific 2005: 7) navaja vključevanje helikopterskih zmogljivosti SV v gašenje požarov v naravi ter podporo reševanja v gorah kakor tudi projekte na področju vojaškega zdravstva in RKB-zmogljivosti. Pomemben primer medresorskega sodelovanja je v zagotavljanju pomembnih inženirskih zmogljivosti za premoščanje vodotokov z montažnimi mostovi, kjer poleg MORS sodeluje tudi prometno ministrstvo, pri dejanskih postavitvah in demontaži pa je nosilec naloge izdelave mostov Slovenska vojska (Inženirski bataljon), ki svojo strokovno pomoč daje tako pri izdelavi nadomestnih mostov v primeru sanacije posledic naravnih nesreč (gl. pril. št. 6) kot tudi za druge potrebe pri premostitvah ob obnovi dotrajanih obstoječih mostov.

5.3 UPORABA SLOVENSKE VOJSKE V NALOGAH ZAŠČITE REŠEVANJA IN POMOČI

5.3.1 Pristojnosti odločanja o uporabi in sodelovanju Slovenske vojske v primeru naravnih in drugih nesreč

Temeljna zahteva celotnega nacionalnega varnostnega sistema je, da posamezni podsistemi, kot so varnostni in obrambni sistem ter varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami, med seboj sodelujejo. S ciljem uporabe zmogljivosti enega ali drugega sistema v različne namene in v različnih povezavah je bistveno, da so vse priprave, organizacijske, tehnične, predvsem pa funkcionalne, med podsistemi usklajene. Z zakonom je določeno, da Slovenska vojska glede na svojo organiziranost in zmogljivosti sodeluje tudi pri ZRP ob naravnih in drugih nesrečah. Do tega sodelovanja prihaja tudi v praksi v različnih primerih in različnem obsegu, pomembno pa je tudi, da sta oba podsistema v istem resornem ministrstvu. V okviru tega je mogoče zelo natančno in dolgoročno načrtovati usklajen razvoj obeh podsistemov, predvsem pa posamezne zmogljivosti, ki jih vojska razvija zaradi svojih posebnih nalog in temeljnih dejavnosti, uporabljati tudi pri ZRP, predvsem teh, ki jih sistem VPNDN posebej ne razvija.

Po prepričanju Bogataja (2008: 81) prav hitrost in dokaj enostavna vključitev v ZRP Slovenski vojski dajeta določeno prednost. Kot je že navedeno, je postopek za aktiviranje Slovenske vojske opredeljen z zakoni in predpisi. O uporabi vojske za naloge zaščite, reševanja in pomoči odloča vlada, v nujnih primerih pa na predlog poveljnika Civilne zaščite Republike Slovenije (CZ RS) ali njegovega namestnika o tem odloča minister za obrambo ali načelnik Generalštaba Slovenske vojske (GŠSV) po ministrovem pooblastilu.

Seveda je treba pri tem upoštevati načelo postopnosti, po katerem se posamezne zmogljivosti Slovenske vojske vključujejo v ZRP ob nesrečah šele potem, ko drugih zmogljivosti ni več ali te ne zadoščajo več, oziroma če gre za posebne naloge. (Bogataj, 2008: 81)

Navedeno potrjuje tudi Puš (2008: 83), ki poudarja, da je Slovenska vojska po zakonski opredelitvi sestavni del sistema zaščite in reševanja, zato je v njeni doktrini med najpomembnejšimi nalogami zapisana tudi pomoč pri zaščiti, reševanju in pomoči. Slovenska vojska zagotavlja po enega častnika za zvezo v državnem in vseh trinajstih regijskih štabih CZ (ReŠCZ), s svojimi pripadniki ter tehničnimi zmogljivostmi pa Slovenska vojska lahko pomaga pri naravnih in drugih nesrečah. Navedeno lahko izvaja le na poziv poveljnika CZ RS, ki s svojim štabom vodi vse dejavnosti ob naravni ali drugi nesreči. Vojska torej mora pomagati, vendar le, če jo CZ pokliče na pomoč, poleg tega pa tudi nima pristojnosti odločanja, kdaj in na katero prizorišče naravne ali druge nesreče bo odšla.

Z doktrino zaščite, reševanja in pomoči je opredeljeno, da je v primeru naravnih in drugih nesreč operativno strokovno vodenje aktivnosti v pristojnosti poveljnikov in štabov CZ, vodij intervencije ter vodij reševalnih enot. Strokovno operativno vodenje temelji na načelu enostarešinstva in obveznega izvajanja odločitev. Z navedenim je poveljniku CZ v okviru njegovih pristojnosti omogočeno, da ob nesreči odloča o načinu aktiviranja sil za zaščito, reševanje in pomoč, deli naloge in nadzoruje njihovo izvajanje ter sile pri njihovem delovanju tudi usmerja. V njegovi pristojnosti je možnost predlaganja oziroma zahtevanja dodatne pomoči v silah in materialnih sredstvih. Poveljnik CZ občine ali regije lahko po presoji možnosti in potreb zahteva pomoč v sredstvih in silah od širše skupnosti ali pa tudi pomoč Slovenske vojske in policije (Doktrina ZRP, 2002: 18–19).

Kljub navedeni možnosti pa poveljnik CZ na lokalni ali regijski ravni formalno ne more zahtevati pomoči neposredno od enote Slovenske vojske, temveč upoštevajoč lastno linijo vodenja in poveljevanja, zahtevo posreduje do poveljnika Štaba Civilne zaščite Republike Slovenije (ŠCZ RS); ta v končni fazi sprejme odločitev, s kakšnimi silami bo podprl delovanje struktur ZRP na regijski ali lokalni ravni, oziroma odločitev o podaji predloga za pomoč v vojaških zmogljivostih.

Kot navaja Malešič (2002: 405), pa zaradi tekmovalnosti med različnimi institucijami, ki sodelujejo v kriznem upravljanju, obstajajo tudi primeri decentralizacije in prevzemanja pristojnosti. To je značilno tako za subjekte civilne obrambe kot za vojsko, policijo,

zdravstveno in socialne službo. Vsaka kriza je namreč test njihove legitimnosti, temelja in nadaljnega obstoja ali vsaj razvoja. Prav iz tega razloga lahko včasih sodelovanje znotraj vlade pomeni prej problem kot pa rešitev kriznih razmer.

Aktiviranje Slovenske vojske v primeru naravnih in drugih nesreč poteka po določenih postopkih. Če pride do nesreče, je ključnega pomena pravočasno obveščanje vseh struktur in elementov, ki bi lahko bili v odvisnosti od vrste nesreče na kakršen koli način vključeni v zaščito, reševanje in pomoč. Obveščanje o nesreči poteka prek Regijskega centra za obveščanje (ReCO) na regijski ravni in Centra za obveščanje Republike Slovenije (CORS) na državni ravni. Pri tem je pomembno, da CORS v primeru večjih nesreč takoj obvesti tudi Poveljniški center SV/Združeni operativni center SV¹³ (POVC SV/ZOC SV). S pravočasnim obveščanjem se poleg zagotovitve dodatnega časa za izvedbo ustreznih lastnih priprav omogoča bistveno skrajšanje odzivnega časa vojaških poveljstev in enot za čim prejšnje angažiranje, ko bo odločitev za to sprejeta.

Takojšnje ukrepanje in ustrezno krizno komuniciranje sta najpomembnejša dejavnika tako pri obvladovanju krize kot tudi po njej. Pri tem je najpomembnejših prvih 24 ur od nastanka krize. Predvsem mediji so tisti, ki pri krizah ponavadi zahtevajo takojšnje informacije (Novak, 2000: 201).

Pomanjkljivosti pri vključevanju Slovenske vojske v naloge zaščite, reševanja in pomoči opisuje tudi Prezelj (2004: 225–226) in poudarja, da je sodelovanje Slovenske vojske pri zaščiti, reševanju in pomoči ob hujših nesrečah (npr. poplavalah) skorajda neizogibno, toda vseeno bo za pospeševanje civilno-vojaškega sodelovanja treba storiti še marsikaj. Dosedanje izkušnje potrjujejo dejstvo, da je kljub temu, da je ob poplavalah vojska sama hotela sodelovati, enako pa je hotela in pričakovala tudi javnost, še vedno ključno to, da je legitimna presoja o potrebi po vojaških zmogljivostih v pristojnosti civilnih organov na lokalnih, regijskih in državnih nivojih. To v praksi običajno pomeni relativno pozno vključevanje vojaških zmogljivosti.

¹³ Z ukazom za doseganje končnih operativnih zmogljivosti Združenega operativnega centra SV (KOZ ZOC SV) je do konca leta 2011 načrtovano preoblikovanje POVC v ZOC, s čimer ZOC zagotavlja podporo poveljevanja poveljnika sil in podpira poveljevanje na strateški ravni. S tem namenom ZOC prevzame tudi pristojnosti aktiviranja z načrti določenih sil in zagotavlja sposobnost samostojnega odzivanja na situacije na kopnem, v morju in zraku in vodenje delovanj sil SV ter kratkoročnega operativnega načrtovanja. (PSSV 2011)

Malešič (2004: 405–410) poudarja, da v primeru nesreč civilne oblasti nerade prosijo za pomoč vojsko, pričakovanja prizadetega prebivalstva pa gredo ravno v nasprotni smeri. Tudi po Grmekovi (2004: 7) je vključenost Slovenske vojske v krizno upravljanje ob nesrečah omejena, saj se civilne organizacije težko odločajo za vojaško pomoč.

Ne glede na eventualno spremembo predpisov, ki opredeljujejo uporabo vojske za naloge ZRP, Furlan (2011) meni, da mora pri izvajanju tovrstnih nalog v končni fazi vedno odločati »civilist«. Dejstvo je, da bo pri pripadnikih Slovenske vojske, če se »odločevalec« ne bo že takoj »spomnil« uporabiti vojaških zmogljivosti, vedno prisotno nezadovoljstvo, ne glede na to, kdo bo odločal o uporabi sil ZRP. Kljub temu si Furlan (2011) ne predstavlja, da bi vojaki sami odločali, da gredo nekam nekaj pomagat. Po njegovem mnenju ima večino držav podobne rešitve. Včasih o tem odločajo guvernerji, včasih deželni glavarji, župani ali kdor koli že, toda vedno je nekdo od civilnih struktur na nekem območju ta, ki zaprosi za vojsko. Zato izvzem te pristojnosti iz civilnih okvirov v nobenem primeru ne pride v poštev. Možna pa je seveda razprava, ali se res o tem mora vedno odločati v Ljubljani in ali se lahko to tudi v Slovenski vojski spusti na nižjo raven, na raven, na kateri je območje odgovornosti posameznih poveljstev ali enot, ter da se s predpisi »uzakoni« tudi možnost takšne poti angažiranja vojske. Po Furlanovem razmišljanju je že raven vlade morda preveč visoka, saj imamo poveljnika CZ, ki naj bi bil določena avtoriteta, predvsem pa imamo lokalne oblasti, ki bi morale imeti neko določeno vlogo. Čeprav so jasni pomen centralizacije in tudi razlogi, zakaj je to potrebno, bi kljub vsemu lahko v nujnih primerih zakonodaja omogočila pooblastila na nižji ravni, seveda civilnih struktur.

5.3.2 Usposabljanje Slovenske vojske za izvajanje nalog s področja varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami

Uporaba enot Slovenske vojske v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami izhaja iz namenske usposobljenosti Slovenske vojske. V načrtih in programih usposabljanj Slovenska vojska namreč nima posebej opredeljenih vsebin s področja ZRP, temveč so tovrstna usposabljanja opredeljena kot redna aktivnost mirnodobne sestave poveljstev in enot, pri čemer z rednim usposabljanjem enot pripadniki v tem procesu pridobivajo potrebna znanja in veščine, s katerimi se lahko vključujejo v posamezne aktivnosti ZRP v sodelovanju z drugimi subjekti sistema VPNDN. Zaradi usklajevanja in koordinacije ter spoznavanja obeh sistemov nacionalne varnosti neprekinjeno potekajo dejavnosti, ki odpravljajo obojestranske pomanjkljivosti in omogočajo boljšo izrabo potencialov Slovenske vojske. Poleg lastnih vaj se Slovenska vojska vključuje v redno načrtovane

vaje, ki jih organizirajo URSZR ter druge strukture s področja VPNDN. Je pa zaradi specifičnosti posameznih nesreč, s katerimi se preostali subjekti zaščite, reševanja in pomoči srečujejo v realnosti in so po besedah Šestana (2010) dnevnega karakterja, včasih težko zagotoviti vključevanje vojske v tonamenske vaje (realnost trenutne odzivnosti specialističnih služb, na primer pri nesreči z nevarno snovjo). Pretežno statično sodelovanje Slovenske vojske na vajah ni dovolj, zato bi bilo treba že v fazi načrtovanja vaj s strani Slovenske vojske podati predloge, na kakšen način in kako uporabiti posamezne zmogljivosti Slovenske vojske.

Na drugi strani je Furlan (2011) prepričan, da tam, kjer to sodelovanje opredeljujejo že državni načrti (ne glede na to, da so včasih malo bolj splošni), tam, kjer so aktivnosti in naloge načrtovane in predvidene, usposabljanja potekajo in da je to dobro. Treba pa se je zavedati, da je v ta usposabljanja in vaje vključen le manjši del vojske, v primeru obsežnih nesreč pa je vključevanje obsežnejše in za tovrstne primere se niti ne izvaja dosti urjenj. Furlan (2011) pomanjkljivost vidi v tem, da ni tovrstnih obsežnejših vaj, kjer bi akterje angažirali po celi strukturi, tudi tiste, ki niso del državnih načrtov, pa se takrat v teh nalogah lahko najdejo. Specializirane namenske ekipe na državni ravni se medsebojno poznajo in so usposobljene. Težave se pojavijo v okoljih, kjer teh stvari ni, in ko se zaradi ujme lahko razmere v trenutku drastično spremenijo¹⁴. Predvsem bi bilo treba pripraviti in izvajati usposabljanja ali vaje, kjer bi lahko sodelovale tudi najnižje ravni vodenja. Takšne vaje bi bile lahko bolj štabne oblike, pri katerih gre za načrtovanje, usklajevanje in uporabo zmogljivosti, ne pa toliko za to, da se na terenu res praktično izvajajo.

Kot pozitiven primer dobre prakse je možno navesti redna skupna usposabljanja in urjenja gasilcev in drugih reševalnih skupin ter pripadnikov 15. helikopterskega bataljona SV za izvajanje zaščitno-reševalnih nalog¹⁵ (Oblak, 2011: 18).

¹⁴ Furlan (2011) kot primere navaja poplave jeseni 2010, ko je prišlo do nenadnega izjemnega porasta vod v območju Dobropolja, kjer se s takšno situacijo še nikoli niso srečali, ter dejstvo, da tudi mesto Ljubljana ni imelo neke večje vaje, kjer bi se urili, kaj storiti v takšnem primeru.

¹⁵ Usposabljanja gasilcev in drugih reševalnih skupin v okviru sistema zaščite in reševanja redno potekajo tako v Cerkljah ob Krki kot na Brniku, tako da v 15. HEB letno opravijo povprečno 18–20 usposabljanj z gasilci ter 2–3 usposabljanja z gorskimi reševalci, kinologi vodniki psov, jamarji, reševalci iz vode ter do 20 usposabljanj z gorskimi reševalnimi letalci. (Oblak, 2011: 18)

5.3.3 Organiziranost Slovenske vojske za izvajanje nalog zaščite, reševanja in pomoči

5.3.3.1 Učinkovitost sistema vodenja in poveljevanja pri vključevanju Slovenske vojske v naloge zaščite, reševanja in pomoči

Kot ugotavlja Prezelj (2005 a: 106), je ena od značilnosti sodobnega sistema kriznega upravljanja tudi v omogočanju intenzivnega sodelovanja oboroženih sil. Vojaško sodelovanje mora biti omogočeno tako v predkrizni kot v krizni in pokrizni fazi. To sodelovanje temelji predvsem na vključevanju tistih virov, s katerimi civilna krizna skupnost sama ne razpolaga oziroma jih nima dovolj. Je pa treba pri vključevanju vojaških zmogljivosti upoštevati omejitve, ki jih za uporabo oboroženih sil določa zakonodaja, kakor tudi možnost specifičnih težav, ki se lahko pojavijo pri civilno-vojaškem kriznem menedžmentu.

Kot že navedeno, o uporabi vojske v nalogah ZRP odloča vlada, v nujnih primerih pa na predlog poveljnika CZ RS o tem odloča minister Republike Slovenije za obrambo oziroma načelnik generalštaba po pooblastilu ministra. Uporaba vojske se operativno vodi prek POVC/ZOC, ki zagotavlja 24-urno možnost poveljevanja. Vse aktivnosti se usklajujejo prek ŠCZ RS oziroma predstavnika SV – častnika za povezavo (ČAP), ki je v sestavi štaba. Na naveden način vse dejavnosti s področja zaščite, pomoči in reševalnih akcij vodi CZ, poveljevanje SV pa se izvaja po vojaški liniji prek PSSV (Puš, 2008: 83).

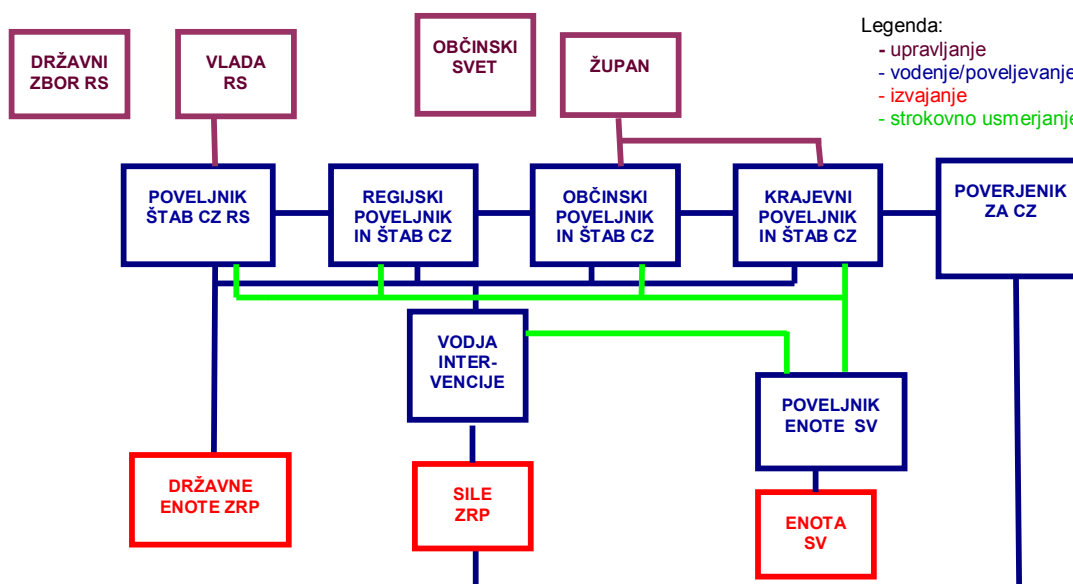
Glede na situacijo in potrebe lahko POVC/ZOC alarmira različne skupine (odzivno, namenske ali razpoložljive sile SV) in krizno operativno skupino POVC/ZOC ali odzivno sestavo glede na stopnjo pripravljenosti ter obseg zahtevanih aktivnosti. Obseg aktiviranja odzivne sestave SV v posamičnem primeru na predlog poveljnika centra in načelnika štaba določi poveljnik sil glede na konkretne potrebe. Prek POVC/ZOC poteka tudi aktiviranje častnikov za povezavo s štabi CZ (ŠCZ RS, ReŠCZ). Poveljnik centra/odzivna skupina POVC/ZOC spremlja, vodi, organizira in poroča poveljniku sil po sprejetih načrtih, ukazih in SOP ter na podlagi ocene in razpoložljivih informacij predlaga naraščanje sil SV.

Če v nalogi na istem območju sodeluje več različnih vojaških enot, se te v skladu z ukazom poveljnika sil SV za izvedbo aktivnosti podredijo najvišjemu poveljujočemu enote ali poveljstvu, ki ima na tem območju z načrti opredeljeno svoje območje odgovornosti.

Zaradi specifičnosti delovanja se za Slovensko vojsko prvenstveno upošteva Zakon o obrambi, ki v 43. in 44. členu opredeljuje, da je vojaško poveljevanje poveljstvom, enotam in zavodom v pristojnosti načelnika generalštaba in drugih poveljnikov, ki so hkrati odgovorni za pripravljenost, delo in uporabo svojih enot. Vzporedno s tem ZVNDN (83. člen) opredeljuje, da ko pri ZRP sodelujejo vojaške enote, njihovo delovanje vodijo vojaški poveljniki v skladu z usmeritvami pristojnega poveljnika CZ ali vodje intervencije.

Poleg tega pa je treba pri izvajanju nalog za potrebe zaščite, reševanja in pomoči upoštevati dejstvo, da se procesa odločanja v Slovenski vojski ter CZ do neke mere razlikujeta. Medtem ko je za vojsko značilen strogo centraliziran način odločanja, je odločanje v sistemu zaščite in reševanja vključno s CZ manj centralizirano¹⁶.

Shema 2: Načelna shema organiziranosti ZRP

Vir: Doktrina zaščite, reševanja in pomoči (2002) in Hrabar (2007: 27).

Kot ugotavlja Pečnik (2008: 6), proces odločanja v vojski poteka od zgoraj navzdol, v sistemu zaščite in reševanja pa predvsem na podlagi zahtev po vključevanju različnih sil to poteka od spodaj navzgor. Zahteva na lokalni ravni se posreduje na regijsko raven in

¹⁶ Vodenje in odločanje v CZ je na deklarativni ravni centralizirano. Po zakonu je v posamezni občini za sprejemanje odločitev odgovoren župan, enotam CZ pa poveljuje poveljnik občinskega, regijskega ali državnega štaba CZ. V realnosti pa je sistem bolj decentraliziran in dovoljuje vključevanje različnih posameznikov, specialistov v naloge ZRP, ki imajo predvsem na lokalni ravni tudi visoko samostojnost pri sprejemanju strokovnih odločitev.

nadalje na državno, odločitev o podaji predloga za vključevanje vojske pa je v pristojnosti poveljnika ŠCZ RS. Po odobritvi pomoči se odločitev v končni fazi kljub temu vendarle centralizira v rokah poveljnika na kraju dogodka.

V primeru hujših nesreč imata v vodenju in koordiniranju dejavnosti pomembno vlogo tudi Nacionalni center za krizno upravljanje – NCKU¹⁷ in Svet za nacionalno varnost – SNAV. Glede vloge in vključevanja NCKU kot elementa, ki zagotavlja pogoje za koordinacijo na državni ravni, in SNAV kot svetovalnega organa vlade Furlan (2011) meni, da je njuno vključevanje smiselno in potrebno takrat, ko je izdelana ocena, da je določena nesreča katastrofa v tistih okvirih, ko zahteva medresorska usklajevanja ali pa vodenje aktivnosti na tej ravni. Očitno do sedaj še ni bilo neke velike potrebe, je pa ta možnost zmeraj na voljo. To so elementi kriznega upravljanja in tu je samo stvar ocene, kako velika je kriza in kdaj se kateri mehanizem sproži. Podobnega mnenja je tudi Bogataj (2011), saj je bilo po dosedanjih izkušnjah večino zaščitno-reševalnih aktivnosti možno voditi in usklajevati brez dodatnega vključevanja NCKU ali SNAV.

5.3.3.2 Odnos med profesionalizmom in prostovoljstvom v zaščiti, reševanju in pomoči

Anžič (1997: 126) navaja, da zaščita, reševanje in pomoč predstavlja bistveno sestavino sistema VPNDN, v katero so povezane vse reševalne službe in druge namenske sile za ZRP. Poleg osnovnih subjektov sistema VPNDN imajo tudi subjekti obrambnega sistema (predvsem SV) na nalogah ZRP enakopraven položaj. Poleg tega, da sta v istem resornem ministrstvu, se oba sistema medsebojno dopolnjujeta in pogojujeta. Ključno je, da nobeden ne more nadomestiti drugega, zato ni nobene potrebe po medsebojnem konkuriranju. V nadaljevanju Anžič poudarja, da je bistvo sistema zaščite in reševanja v kakovosti, specializaciji in tudi profesionalizaciji.

¹⁷ NCKU deluje neprekinjeno in zagotavlja prostorske, tehnične, informacijske in telekomunikacijske pogoje za delo vlade RS v izrednem in vojnem stanju ter ob pojavih in dogodkih oz. krizah v državi oz. v regionalnem in strateškem okolju, ki lahko pomembno ogrozijo nacionalno varnost. Koordinacijska vloga analitične skupine NCKU je v zagotavljanju analitične in strokovne podpore za odločanje vlade v izrednem ali vojnem stanju ter pri odzivanju na krizne pojave in dogodke. (Čaleta, 2010: 183–189 in Uredba o organizaciji in delovanju NCKU, Ur. l. RS, št. 9/2006)

To dejstvo govori tudi v prid uporabi Slovenske vojske na posameznih nalogah zaščite, reševanja in pomoči. Njeni pripadniki, predvsem tisti, ki opravljajo specialistične dolžnosti, na katerih pri vsakodnevnem delu uporabljajo in upravljajo zahtevno opremo in sisteme (zračna plovila, gradbena mehanizacija, mostovi, težka tovorna vozila, specialistična RKBO-sredstva ...), so po večini visoko usposobljeni za izvajanje takšnih nalog v ekstremnih razmerah, zato je možnost njihove učinkovite uporabe v nalogah ZRP (kljub relativno omejenemu številu) še toliko bolj sprejemljiva in potrebna.

Podobno ugotavlja tudi Clarke (2011: 23), ki med drugim za zmogljivosti, s kakršnimi civilna struktura ne razpolaga ali pa jih ima v omejenem obsegu, navaja predvsem možnost uporabe vojaških zmogljivosti za soočanje z radiološko in kemično kontaminacijo ter vrsto zmogljivosti za soočanje z različnimi pandemijami.

Kljub temu pa Hrabar (2007: 90–91) meni, da se je sicer s profesionalizacijo kvaliteta oboroženih sil povečala, da pa to še zdaleč ne more nadomestiti številčnega zmanjšanja Slovenske vojske in s tem zmanjšanja številčne razpoložljivosti za naloge ZRP.

Tudi Kotnik (v Bric, 2009) ugotavlja, da je delovanje sil za zaščito in reševanja poleg ustrezne stopnje zavesti odvisno predvsem od razpoložljivih finančnih sredstev in kadrovskih virov ter učinkovite strokovnosti in usposobljenosti vseh sodelujočih. Zaradi navedenega se mu kljub zavesti o nenadomestljivosti in velikem pomenu koncepta prostovoljstva postavlja vprašanje, kakšno naj bo razmerje med poklicnimi in prostovoljnimi zmogljivostmi na posameznih področjih ZRP, oziroma vprašanje, ali ne bi bilo ob pomoči in podpori države smiselno del teh sil (predvsem tistih na ključnih dolžnostih in položajih) profesionalizirati. V tem segmentu poudarja tudi vlogo Slovenske vojske, katere ustrezno opremljene in usposobljene zmogljivosti bi lahko v opravljanje nalog ZRP včasih vključili tudi prej in v večjem obsegu. Po njegovem mnenju je treba ravno z upoštevanjem izkušenj in znanj, s katerimi Slovenska vojska razpolaga, vzpostaviti sodobnejši sistem načrtovanja zmogljivosti za ZRP ter celovit sistem za spremljanje njihove pripravljenosti za delovanje.

Da so mnenja o vlogi SV pri nalogah ZRP različna, dokazujejo tudi različna stališča, ki jih podajajo posamezni obramboslovci in politologi. Po Grošljevem mnenju (v Čar, 2010: 19) bi za naloge ZRP Slovenija morala uporabiti tisto, kar ima in kar je najboljše, kamor med drugim uvršča tudi vrhunsko usposobljene vojake. Meni, da ni dobro, da bi breme celotnega področja zaščite in reševanja prevalili predvsem na ramena gasilcev. Prepričan je, da mora biti uporaba zmogljivosti za naloge ZRP rešena s sistemom kriznega

upravljanja, kjer ni pomembno, iz katerega sektorja določena zmogljivost prihaja, temveč je prioriteta v tem, da so zmogljivosti na voljo in da ne prihaja do podvajanj. Na drugi strani je Milharčič (v Čar, 2010: 19) prepričan, da naravne nesreče niso stvar vojske in da se naloge, ki jih Slovenska vojska izvaja v mednarodnih operacijah in misijah (MOM), ne smejo mešati z nalogami ZRP, v katerih SV sodeluje skupaj s civilno zaščito.

Glede prostovoljnosti in profesionalnosti Furlan (2011) meni, da princip prostovoljnosti predstavlja zelo pomembno obliko zagotavljanja zmogljivosti za takšno državo, kot je Slovenija, in bi moralo tako tudi ostati. Ta oblika je pomembna ne le zaradi resursov, ki so omejeni, temveč tudi zaradi vrednot, tradicij in koncepta, ki je preizkušen in deluje. Je pa Furlan (2011) prepričan, da bi bila potrebna profesionalizacija marsikaterega elementa znotraj te strukture, saj je to, da se nekateri elementi poveljevanja in kontrole (PINK) večinoma organizirajo »ad hoc«, z vojaškega stališča težko predstavljivo. Poudarja, da so še najbolj rešeni postopki reševanja v gorah, ker se »preštevajo plusi in minusi«, zato je nujno, da je za te naloge v stalni pripravljenosti ena od posadk, kar pa je sočasno vezano na reševalne službe. Po Furlanovem mnenju bo določene dileme verjetno treba še rešiti, zaradi česar bi bilo dobro, da bi bila v strukturi vodenja in poveljevanja prisotna še večja stopnja profesionalizacije. Po mnenju Bogataja (2011) je nesporno, da se izurjenosti in usposobljenosti poklicnega pripadnika in prostovoljca ne more primerjati, a se je kljub temu treba zavedati ogromnega pomena prostovoljstva¹⁸.

Pomembnost prostovoljstva je med drugim razvidna tudi iz vključevanja pripadnikov stalne sestave Slovenske vojske na dolžnosti prostovoljnih gasilcev. V pregledu evidenc članov Gasilske zveze RS (URSZR, 2011/1) je evidentiranih 86 pripadnikov Slovenske vojske, ki so poleg svoje redne dolžnosti razporejeni tudi na različne dolžnosti v gasilskih združenjih (od tega 65 v operativni sestavi in 21 v neoperativnem delu). Kljub temu da podatki niso popolni, saj je dejansko število veliko večje od navedenega, je njihov prispevek na področju gasilstva pomemben predvsem z vidika uporabe ter prenosa znanj in izkušenj, ki so jih pripadniki SV pridobili pri rednih nalogah in nalogah, ki jih opravljajo v sestavi Gasilske zveze.

¹⁸ Od 44 gasilskih enot je namreč le 13 poklicnih, zelo pomembno pa je tudi število 44.000 prostovoljnih operativnih gasilcev, glede na število le 800-tih poklicnih gasilcev, zato po Bogatajevem mnenju ni mogoče na noben drug način nadomestiti tega, kar zagotavlja številčnost baze prostovoljcev. Po njegovih trditvah pa gredo razmišljanja tudi v smeri večjega števila mirnodobnih profesionalnih jeder, ki bi se dopolnjevala s prostovoljno sestavo. (Bogataj, 2011)

5.3.3.3 Razmerje med zadostnimi in potrebnimi silami Slovenske vojske za naloge zaščite, reševanja in pomoči

Kot navaja Furlan (2008: 5), zaradi posebnih zahtev po odzivnosti vojske minister ali načelnik GŠSV za enote, ki sodelujejo v nalogah ZRP ali izvajajo mirnodobne naloge Slovenske vojske (varovanje okolišev in objektov posebnega pomena za obrambo), določa zahtevano raven pripravljenosti. Zato so glede na stopnjo pripravljenosti sile Slovenske vojske razvrščene v tri skupine: (a) enote v zelo visoki stopnji pripravljenosti, (b) enote v nizki stopnji pripravljenosti in (c) enote z daljšim časom vzpostavitve pripravljenosti za delovanje. Za uporabo v ZRP so najpomembnejše enote/sile v zelo visoki stopnji pripravljenosti za delovanje, ki so poleg nalog posredovanja ob vojaških in nevojaških grožnjah varnosti Republike Slovenije, podpore varnostnemu sistemu in delovanju v operacijah kriznega odzivanja namenjene tudi sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Preostale sile v nižjih stopnjah pripravljenosti se v sistem ZRP vključujejo glede na svojo kadrovsko in materialno zmogljivost in trenutno razpoložljivost enot.

Tako Slovenska vojska pripravljenost za delovanje zagotavlja z dežurnimi službami in silami za varovanje objektov Slovenske vojske (pribl. 170 pripadnikov) in stalno pripravljenimi silami za takojšnje delovanje – interventnimi silami (razen za ZRP predvidene uporabe intervencijske skupine helikopter (INSK He) je pri obeh zmogljivostih v nalogah ZRP možno delovati izključno na vojaških objektih v območju odgovornosti), odzivnimi silami (aktivne odzivne pripravljene sile z do 60 pripadniki STAS/helikopter/specialna vozila, ki se med drugim lahko takoj uporabijo za izvajanje nalog ZRP) ter drugimi razpoložljivimi silami (sile, ki so v določenem času/trenutku na razpolago za izvajanje nalog zaščite, reševanja in pomoči). Na podlagi navedenega se enote na varovanju objektov, intervencijske skupine (razen INSK He) in dežurne službe skladno z načrtom VIHRA uporabijo izključno za delovanje v ZRP na vojaških objektih v območju odgovornosti, ne da bi zanemarile svojo osnovno nalogo. Odzivni čas za delovanje stalno pripravljenih sil za takojšnje delovanje je glede na stopnjo pripravljenosti lahko od 15 minut do dveh ur (v 2 urah v delovnem času in 4 urah izven delovnega časa).

V razpoložljive sile Slovenske vojske za delovanje na nalogah ZRP v primeru naravnih in drugih nesreč štejemo tako pripadnike stalne sestave kot tudi pripadnike rezervne sestave Slovenske vojske ter pripadnike na prostovoljnem služenju vojaškega roka. Uporaba posameznih zmogljivosti Slovenske vojske v nalogah ZRP je v skladu z ZVNDN (14. čl.) možna, če vojska ni nujno potrebna pri opravljanju obrambnih nalog. Uporaba zmogljivosti

je omejena tudi zaradi zmanjševanja razpoložljivih sil, ki se je od leta 1991 do leta 2010 zaradi preoblikovanj (ukinitve obvezne rezervne sestave, ukinitve obveznega služenja vojaškega roka) formalno zmanjšala za desetkrat (s prvotnih 85.000 na dobrih 9400 v letu 2010).

Tabela 1: Gibanja kadrovskega obsega SV za obdobje 1991–2010

Leto	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
STAS	2305	3678	3906	4091	4078	4122	4226	4222	4393	4875
Voj. na sl. voj. roka	300 (OSVR)	4075	5372	6142	5282	4114	4337	4840	3226	2912
Obv. rez. sestava	82365	79329	50784	57071	55987	62129	63852	63227	71906	72460
Skupaj	84970	87082	60062	67304	65347	70365	72415	72289	79525	80247

Leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
STAS	5038	5584	6367	6948	7324	7329	7062	7034	7502	7600
Voj. na sl. voj. roka	2590	2238	1270	211 (PSVR)	190	146	145	98	174	169
Obv. rez. sestava	47173	36978	22072	8841	7917	7509	5956	2487	0	0
PPRS	0	82	102	432	1384	1392	1562	1926	1706	1646
Skupaj	54801	44882	29811	16432	16815	16376	14725	11545	9382	9415

Vir: GŠŠV/1, 2011.

Vključevanje rezervne sestave v naloge ZRP opisuje tudi Metul (2008: 44), ko povzema Vobičeve ugotovitve¹⁹, da težavo pri vključevanju rezervne sestave v te naloge predstavlja z ZObr opredeljen 30-dnevni rok za pravočasno vročanje poziva za vpoklic. Navedena omejitev onemogoča možnost takojšnjega vključevanja rezervne sestave v naloge ZRP oziroma njihovo vključevanje v tovrstne aktivnosti niti ni smiselno, razen če so ob pojavu naravne ali druge nesreče pripadniki prostovoljne pogodbene rezervne sestave (PPRS) že na rednih usposabljanjih.

Zaradi navedenih omejitev dejansko razpoložljive sile, ki jih je možno takoj uporabiti za naloge ZRP, predstavlja predvsem operativni del stalne sestave Slovenske vojske, je pa pri načrtovanju možne uporabe treba upoštevati dejstvo, da dela stalne sestave zaradi izvajanja preostalih rednih operativnih nalog (notranja služba, priprave in sodelovanja v MOM) ni možno uporabiti v nalogah po zahtevah ZRP.

¹⁹ VOBIČ, Zoran (2008). Poslanstvo in vloga Slovenske vojske v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter njene kadrovske zmožnosti. Seminarska naloga. Ljubljana: PDRIU – PŠŠ.

Po dosedanjih izkušnjah (npr. neurje septembra 2007 in poplave septembra 2010) je dejansko število pripadnikov, ki ga v primeru naravne ali druge nesreče širšega obsega Slovenska vojska lahko naenkrat zagotavlja, od 1500 do 2000 pripadnikov, v izrednih primerih do 3000 pripadnikov (ugotovitve analize poplav septembra 2010 – pregled zmožnosti naraščanja sil za ZRP). Je pa vključevanje Slovenske vojske v te naloge pogojeno s principom postopnega uvajanja sil in upoštevanja načela vzdržljivosti, po katerem je za zagotavljanje učinkovitosti po določenem časovnem obdobju treba zagotoviti načrtno menjavo moštva. Do podobnih ugotovitev je v svoji analizi prišel tudi Metul (2008: 42), ki pa pri navajanju sil upošteva tudi vključevanje PPRS ter upoštevanje tretjinske razpoložljivosti sil.

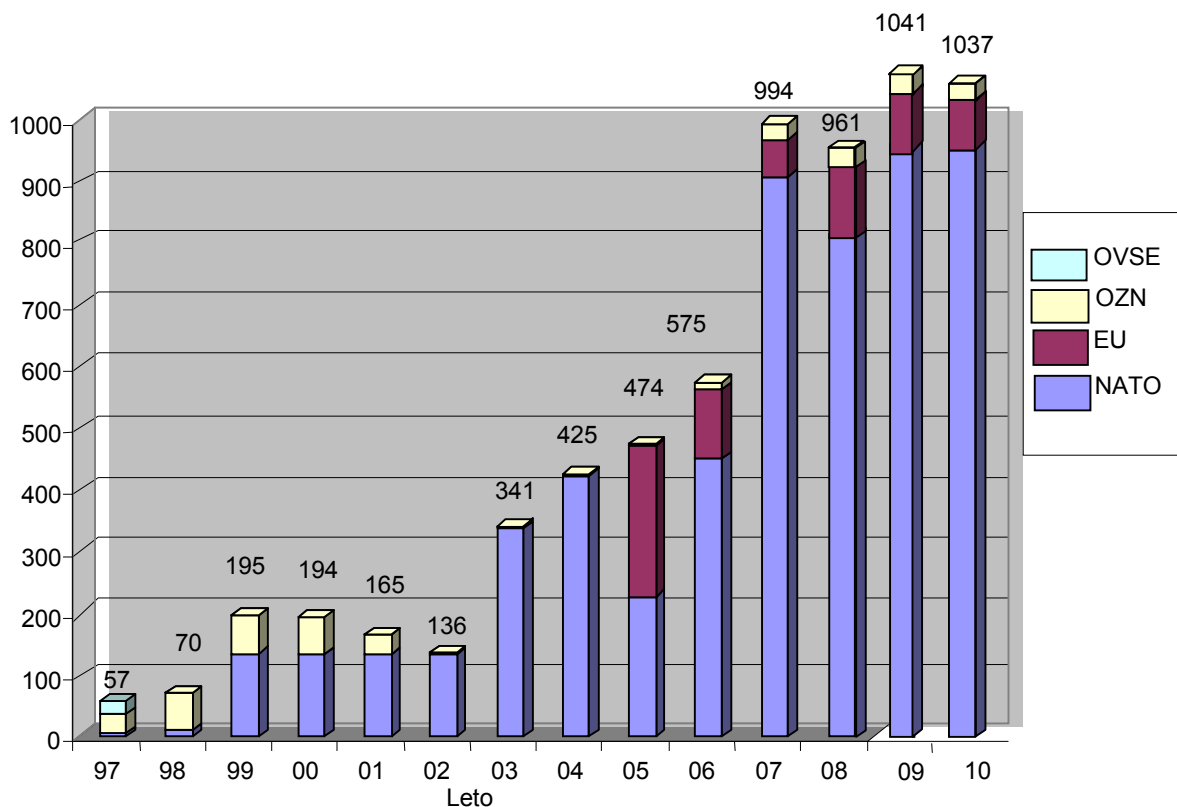
Poleg učinkovite ocene razpoložljivih resursov, ki jih država lahko zagotavlja za izvajanje nalog ZRP, je potrebna tudi ustrezna finančna ocena, kako se bo to zagotavljalo. Po Furlanovi oceni (2011) je zagotavljanje iste zmogljivosti na več koncih neracionalno²⁰, zato meni, da je treba najprej izdelati oceno potrebnih resursov. Treba je preučiti, kaj Slovenska vojska sicer od tega že ima, in izdelati ustrezen nabor materialnih virov in sredstev, ki bi jih vojska zagotavljala, toda ne le za dopolnjevanje, temveč tudi kot nosilnih zmogljivosti za ta sistem. S predpisi so kot nosilna sila za izvajanje ZRP že opredeljene temeljne sile sistema VPNDN, Slovenska vojska pa je v sestavi drugega sistema in s svojimi zmogljivostmi le dopolnjuje osnovne sile ZRP. Zato je nujno le identificirati potrebne zmogljivosti, na Slovenski vojski pa je, da v nadaljevanju te zmogljivosti zagotavlja glede na razpoložljivost.

Zmanjševanje razpoložljivih zmogljivosti Slovenske vojske za opravljanje nalog zaščite, reševanja in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah obravnava tudi Metul (2008: 40), po čigar ocenah naj bi se slovenske oborožene sile samo v obdobju od leta 2001 do 2005 formalno zmanjšale za skoraj trikrat, poleg tega pa se je v primerjavi z letom 2001 po vstopu v Nato za trikrat povečalo tudi število pripadnikov Slovenske vojske, ki sodelujejo v

²⁰ Furlan (2011) kot primer podvajanja zmogljivosti navaja naloge odstranjevanja min v morju, za kar ima Slovenska vojska vrhunsko usposobljene potapljače, toda še vedno za izvedbo tovrstnih nalog potapljaške zmogljivosti zagotavlja nekdo drug. Kljub temu da imajo te strukture tudi nekakšne zmogljivosti in usposobljenost za tovrstne naloge, ima za dvigovanje neeksplozivnih ubojnih sredstev (NUS) iz morja Slovenska vojska boljše kapacitete, saj so to tudi vojaške naloge v primeru vojnih razmer. S ciljem izogibanja podvajanja kapacitet je po Furlanovem mnenju nesmiselno zagotavljati kakršne koli dodatne civilne zmogljivosti za te naloge, saj bi Slovenska vojska lahko bila nosilec teh nalog (odstranjevanje eksplozivnih teles) za celoten slovenski akvatorij, ne pa le kot sodelujoča.

MOM, kar še dodatno zmanjšuje razpoložljivost vojaških zmogljivosti za naloge ZRP. Številčni pregled pripadnikov SV v MOM in posledično zmanjšanje razpoložljivih sil za ZRP sta prikazana v grafu 1.

Graf 1: Pregled skupnega števila sodelujočih v MOM od leta 1997 do 2010

Vir: GŠŠV/2, 2011.

Kot ugotavlja tudi Metul (2008: 40–41), je v okviru Slovenske vojske ključni nosilec izvajanja nalog ZRP stalna sestava, ki jo predstavljajo poklicni pripadniki SV, ki izpolnjujejo zakonsko določene pogoje za poklicno opravljanje vojaške službe.

Ene od zmogljivosti, ki jih Slovenska vojska lahko učinkovito zagotavlja, so zmogljivosti 18. BJRKBO, ki so po Furlanovi oceni (2011) visoko usposobljene in jih je možno uporabiti za naloge v primeru jedrske nesreče. Čeprav imajo v civilni sferi marsikatero od teh zmogljivosti (predvsem laboratorijski ali pa analitični del), se zmogljivosti Slovenske vojske v določenih nalogah (izvidniški del, vzorčenje, ukrepi in postopki po kontaminaciji) lahko enakovredno vključijo, v posameznih primerih pa bi lahko postale tudi nosilci naloge. Na drugi strani pa se na primer postavlja vprašanje o uporabi zmogljivosti premične bolnišnice ROLE 2, ki ni le v domeni Slovenske vojske, temveč predvsem Ministrstva za zdravje. To je namreč zmogljivost, ki temelji na rezervi oz. zdravnikih in je

namenjena kot dopolnilo rednemu zdravstvu, zato mora to podati ustrezno iniciativo, usmeritve in potrebe. V primeru kriznega odzivanja na nesrečo zmogljivosti ROLE 2 za nivo države niso ključnega pomena, jih je pa v državne zmogljivosti kljub temu mogoče vključiti. Težava je tudi v tem, da so te zmogljivosti predvsem stacionarnega tipa, zato bi jih bilo treba vključiti predvsem v primeru, ko se zaradi nesreče sistem na lokalni ravni čisto poruši (ROLE 2 bi bil za tja, kjer bi bil neki del Slovenije čisto odrezan ali pa bi bila lokalna infrastruktura čisto porušena in bi s temi vojaškimi zmogljivostmi v tistem okolju začasno pomagali premostiti te zahteve).

Tudi Bogataj (2011) se strinja s tem, da je za izvajanje posameznih nalog ZRP vključevanje določenih vojaških zmogljivosti nujno. Pri tem poudarja predvsem pomen vloge helikopterjev SV pri izvajanju reševanja v gorah ter gašenju požarov, z načrti pa je opredeljena tudi uporaba JRKBO-zmogljivosti v primeru jedrske ali radiološke nesreče ter inženirskih zmogljivosti (gradbene mehanizacije in sredstev), katere pa bi po njegovi oceni morale biti še večje. Med drugim navaja tudi pomanjkanje zračno-transportnih zmogljivosti (transportno letalo), upa pa, da se bo v čim prejšnji prihodnosti rešilo tudi to vprašanje.

5.3.4 Sodelovanje Slovenske vojske v nalogah zaščite, reševanja in pomoči

Od ustanovitve je bila Slovenska vojska že večkrat vključena v izvajanje nalog zaščite, reševanja in pomoči v primeru naravnih in drugih nesreč. Svoje enote je v večjem obsegu prvič angažirala leta 1994, ko je z več kot šestdesetimi pripadniki stalne sestave in vojakov na služanju vojaškega roka več kot mesec dni sodelovala pri odpravljanju posledic poplav v Zasavju (14. INŽB, 2008). Od takrat pa do danes je ob naravnih nesrečah Slovenska vojska že večkrat nesebično pomagala s svojimi pripadniki in opremo. Verjetno najodmevnejše med njimi je sodelovanje pri odpravljanju posledic neurja in poplav septembra 2007 na območju Železnikov ter posledic hudega deževja s poplavami, ki je septembra 2010 zajelo in paraliziralo domala celotno Slovenijo.

Ena od osnovnih nalog poveljstev in enot Slovenske vojske (opredeljeno z ZObr, 37. čl.) je v zagotavljanju potrebne oziroma zahtevane pripravljenosti. Za primer naravnih in drugih nesreč Slovenska vojska poleg izvajanja ukrepov in aktivnosti za zagotavljanje stalne pripravljenosti za lastno zaščito in reševanje zagotavlja tudi sodelovanje v nalogah zaščite, reševanja in pomoči po zahtevah Civilne zaščite. Slovenska vojska naloge zaščite, reševanja in pomoči v prvi fazi zagotavlja s pripravljenimi odzivnimi silami, v nadaljevanju pa z drugimi razpoložljivimi silami v skladu z zmogljivostmi in zahtevo.

Osnovne naloge, ki jih Slovenska vojska lahko izvaja v primeru naravnih in drugih nesreč, so opredeljene s posameznimi državnimi načrti zaščite in reševanja (potres, poplava, jedrska nesreča, letalska nesreča, nesreča v železniškem prometu, nesreča na morju, teroristični pojav in uporaba orožij za množično uničevanje, požar v naravnem okolju, izbruh živalskih bolezni velikega obsega), z načrtom delovanja SV pri zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah pa so iz državnih načrtov povzete izhajajoče naloge, ki jih lahko izvajajo posamezna poveljstva in enote Slovenske vojske in so specifične glede na posebna znanja in zmogljivosti, ki jih posamezne enote lahko zagotavljajo. (PSSV, 2010/1)

Naloge so v načrtih opredeljene tudi glede na izvajalce, in sicer kot naloge, ki jih morajo biti sposobne izvajati vse enote Slovenske vojske, ter kot naloge, ki so opredeljene po posameznih vrstah enot. S tem je Slovenska vojska v svojih načrtih delovanja konkretno opredelila ključne naloge v skladu s postavljenimi zahtevami, kar na drugi strani daje tudi podlago za zagotavljanje ustreznega usposabljanja pripadnikov Slovenske vojske za samo izvajanje opredeljenih nalog kakor tudi načrtovanje uporabe potrebnih materialno-tehničnih sredstev.

Tudi skupina raziskovalcev je v ciljnem raziskovalnem projektu »Znanje za varnost in mir 2006–2010« med ugotovitvami navedla, da je v sistemu kriznega upravljanja in vodenja nujno preseči umetno ločevanje civilnih in vojaških struktur oziroma zagotoviti ustrezno vključevanje vojske v reševanje civilnih kriz, seveda ob upoštevanju demokratičnih standardov pri sprejemanju odločitev o njenem angažiranju. Civilne in vojaške strukture je treba povezati v sinergičen sistem priprav in odzivanja na različne vrste kompleksnih kriz. Kljub dejstvu, da je v Slovenji področje zaščite in reševanja samostojen podsistem nacionalne varnosti in ni del civilne obrambe, je v primeru naravnih in drugih nesreč treba pritegniti tudi vse prvine civilne obrambe, predvsem pa tudi druge akterje, od vojske do policije ter ostalih služb. Nevojaške prvine nacionalne varnosti so nujen, vendar pa še zdaleč ne zadosten pogoj za oblikovanje sistema kriznega upravljanja in vodenja v primeru naravnih in drugih nesreč. (Malešič in dr., 2008: 138)

5.3.4.1 Sodelovanje Slovenske vojske pri odpravljanju posledic neurja in poplav septembra 2010 – analiza (študija) primera

Že nekaj dni pred tako imenovanim črnim petkom, ko je po vsej državi začelo močno deževati, so meteorologi opozarjali na možnost povodenj, ki bi lahko imela podobne posledice, kot jih je pred tremi leti povzročila ujma v Železnikih. Kmalu je postalo jasno, da

so bile napovedi točne in da je poleg močnega deževja pričakovati tudi obširen poplavljalni val, ki naj bi se širil od jugozahodnega dela Slovenije, prek osrednjega pa do južnega in vzhodnega dela države. URSZR je 18. septembra 2010 sklicala del ŠCZ RS in oblikovala krizni štab ter izvedla prvo sejo (ŠCZ RS, 2010). GŠSV je prek POVC alarmiral predstavnika ČAP SV v ŠCZ RS in predstavnike ČAP SV v ReŠCZ, z nalogo takojšnje vzpostavitve povezave s temi štabi. Na podlagi prvega dobljenega zahtevka CZ, podanega od ReŠCZ za severno Primorsko, je bila še istega dne zvečer alarmirana in napotena na nalogo že prva skupina pripadnikov SV²¹.

Z ukazom poveljnika sil Slovenske vojske so bile za izvedbo nalog pomoči vojaške sile organizirane v dveh namenskih taktičnih skupinah: sile skupine »CENTER« za območje Ljubljane ter sile skupine »VZHOD« za območje Posavja in spodnjega dela reke Krke (PSSV, 2010/2). Na območju Črne vasi je bilo vzpostavljeno izpostavljeno poveljniško mesto – IPM (gl. slike v pril. št. 7), v katerega so bili vključeni tako predstavniki CZ in gasilcev kot predstavniki Mestne občine Ljubljana (MOL). Na podoben način, sicer v manjšem obsegu, je bilo IPM vzpostavljeno tudi v območju delovanja skupine VZHOD.

Božič (2010) poudarja pomembnost vzpostavitve IPM (med drugim je bil takšen tudi že eden od zaključkov analize ujme v Železnikih), saj so se na tem mestu zbirali vsi podatki in usklajevale vse aktivnosti, med njimi tudi prioritete, način in racionalnost uporabe Slovenske vojske. Tako je vse dejansko potekalo prek IPM, seveda upoštevajoč dejstvo, da Slovenska vojska ni bila nosilec zbiranja podatkov in prenosa informacij in ni vodila operacije, temveč je bila le segment pomoči CZ. Pripadniki Slovenske vojske so imeli jasne usmeritve o nalogah in vse aktivnosti na ogroženih območjih so vodili CZ, gasilci in MOL. Od Slovenske vojske so dobili podatke o njenih kapacitetah in zmožnostih in na podlagi tega je CZ izdelovala predloge in zahteve o vključevanju Slovenske vojske v posamezne naloge. Na IPM so se le zbirali posamezni podatki, ki so se distribuili CZ in gasilcem, nikoli pa Slovenska vojska ni bila tista, ki bi odločevala o načinu pomoči in izvajanju nalog. Predstavniki CZ oziroma MOL na IPM je zbiral vse zahteve in potrebe prebivalcev in civilne iniciative ter ocenjeval, kje lahko pomaga Slovenska vojska.

²¹ Na nalogo je bilo napotenih prvih 28 pripadnikov Slovenske vojske (intervencijska skupina SKOK) z vozili ter nalogo dajanja pomoči na območju Nove Gorice in Dornberka. Ponoči so pripadniki Slovenske vojske na tem območju pomagali pri polnjenju protipoplavnih vreč in čiščenju zalitih prostorov v domu starejših občanov. V več vojašnicah je bilo že tisto noč v pripravljenosti večje število pripadnikov Slovenske vojske s potrebnimi materialnimi sredstvi (90 v FRS LJ, 58 v CE, 30 v NM in 12 v KR). Že naslednjega dne v zgodnjih jutranjih urah je bila na podlagi novega zahtevka CZ na pomoč pri zavarovanju ljudi in materialnih dobrin napotena še ena skupina pripadnikov Slovenske vojske na območju celjske regije, večje vključevanje Slovenske vojske v nalogo zaščite, reševanja in pomoči pa se je nadaljevalo tretji dan poplav.

O vzpostavitvi IPM je mnenje predstavnika URSZR (Šestan, 2010), da je takšno poveljniško mesto lahko vzpostavljeno, toda z omejeno funkcijo. Na njem se lahko izvaja koordinacija, lahko je to določene vrste mini štab, ki ga vodi vodja intervencije, poveljujoči poveljnik Slovenske vojske pa lahko predlaga uporabo enot Slovenske vojske in svojim podrejenim prenaša naloge, ki jih dobi na koordinaciji. Pri izvajanju nalog zaščite, reševanja in pomoči je vojska samo v pomoč, je avtonomna v poveljevanju, mora pa izvajati oziroma upoštevati navodila poveljnika CZ ali vodje intervencije.

Pomen vzpostavitve tovrstnih poveljniških mest zagovarja tudi Furlan (2011), saj so dosedanje izkušnje SV iz sodelovanja pri ZRP pokazale njihovo nujnost in učinkovitost. Slovenska vojska je v primeru združevanja sil »navajena« delovati na takšen način, da se z določenega mesta poveljuje oz. vodijo operacija in aktivnosti. V primerih, ko s strani civilnih struktur na terenu ni vzpostavljenega takšnega »partnerskega« centra, se lahko sistem, če je dovzeten, na določen način vključi v delovanje vojaškega terenskega poveljniškega centra. V Slovenski vojski za to obstajajo premične zmogljivosti in možnosti postavitve teh operativnih centrov z najnujnejšo infrastrukturo kjer koli in kadar koli, zato ima civilna zaščita vse možnosti, da to uporabi kot jedro nekega skupnega centra za terensko vodenje aktivnosti ZRP. Nenazadnje bi to lahko bil že sestavni del načrtov ZiR, kot pripravljenost Slovenske vojske, da po potrebi na različnih lokacijah v državi to postavi, vzpostavi in do tam pripelje različne »linke« oz. povezave in da s tem nudi tudi lokacijo za usklajevanja. S tem ni mišljeno nič v smislu prevzemanja vodenja s strani SV, temveč le zagotavljanje začasne infrastrukture.

Po mnenju Božiča (2010) je bil odziv Slovenske vojske v primeru zadnje ujme prepozen, zato poudarja, da se Slovenska vojska v nalogah zaščite, reševanja in pomoči v primeru naravnih nesreč najde v dveh segmentih, najprej v segmentu pred ujmani in v nadaljevanju v segmentu po odstranjevanju posledic velikih ujm. Slovenska vojska je bila v navedenem primeru vključena le v ta drugi del. Zaradi vse večjega porasta in obsega intenzitete naravnih nesreč je na mestu vprašanje, ali in kaj bi bilo treba spremeniti, da bi se zagotovilo hitrejše vključevanje pripadnikov in enot Slovenske vojske tako v preventivne kot tudi v kurativne aktivnosti. V primeru pravočasno najavljenih poplav bi se Slovenska vojska lahko že preventivno vključila v izvajanje nalog, kot je polnjenje protipoplavnih vreč²².

²² Samo iz pregleda stanja zalog je v evidenci enot Slovenske vojske (SKEV) navedenih 13 naprav za polnjenje vreč, ki bi lahko bile v navedeni nalogi tudi uporabljene. (SKEV, 2010)

Navedene zahteve so opredeljene tudi v ReSNV, ki v poglavju 5.4.2 izraža zavezanost države za nadaljnji razvoj sistema VPNDN, zagotavljanje njegove racionalnosti in večje učinkovitosti ter večje usklajenosti med vsemi zmogljivostmi države. Večja pozornost kot doslej bo namenjena preventivnim dejavnostim in sočasnemu zagotavljanju čim boljše odzivnosti sil za zaščito, reševanje in pomoč ob naravnih in drugih nesrečah²³.

Po besedah Šestana (2010), enako pa trdi tudi Božič (2010), je ena od pomanjkljivosti pri izvajanju nalog v primeru naravnih in drugih nesreč tudi v tem, da se sodelujoči med seboj premalo poznajo. Tako kot pripadniki SV ne vedo dovolj o organiziranosti, zmogljivostih in načinu delovanja CZ in gasilcev, tudi pripadniki teh struktur ne poznajo strukture, organiziranosti in zmogljivosti SV. Tudi Furlan (2011) meni, da se medsebojno ne poznamo dovolj in da se je dejstvo tega vzajemnega nepoznavanja ali pa nezadostne seznanjenosti z možnostmi in načinom delovanja enih in drugih potrdilo tudi v jesenskih poplavih 2010. Na podlagi teh izkušenj so v enotah že načrtovali določena usposabljanja in informativne dneve, na katere med drugim vabijo ustrezne civilne strukture. Med drugim je SV z ukrepi za leto 2011 tudi za lastne pripadnike opredelila nalogo dodatnega poučevanja o tem, kako deluje sistem varstva pred naravnimi in drugim nesrečami.

Kot navaja Knific (2011: 8–9), so tudi izkušnje iz jesenskih poplav 2010 potrdile dejstvo, da je pri predstavnikih v štabih CZ, ki so odgovorni za reševanje in pomoč, seznanjenost z zmogljivostmi SV neustrezno. Le zadostno vedenje in poznavanje vojaških enot v območju predstavnikom na lokalnih ravneh omogočata tudi najhitreje in najbolj učinkovito možno izkoriščanje zmogljivosti SV, in to prek primernih stikov, zahtevkov lokalne skupnosti in tudi županov. To je bil tudi eden od razlogov, da se je 1. brigadi SV porodila zamisel, da bi zmogljivosti, s katerimi enote razpolagajo in jih je možno uporabiti v primeru naravnih in drugih nesreč, predstavili ključnim predstavnikom štabov CZ. Po besedah namestnika poveljnika brigade (Knific 2011: 8) je treba za izhodišče upoštevati, da so poveljstva in enote za izvajanje nalog zaščite in reševanja organizirani regijsko, kar

²³ Resolucija podrobno opredeljuje pomen preventivnih nalog in ukrepov v okviru politike varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, ki bo tudi v prihodnje naravnana v krepitev zmogljivosti za celovito obvladovanje naravnih in drugih nesreč, ki med drugim obsega preventivo, pripravljenost, ukrepanje ob nesrečah, zagotavljanje osnovnih pogojev za življenje in obnovo. Pri tem poudarja pomen krepitve preventivnih dejavnosti, načrtnega povečevanja zmogljivosti za pravočasno napovedovanje, odkrivanje, spremljanje in opozarjanje na nevarnosti, reorganizacije sil za zaščito, reševanje in pomoč na vseh ravneh glede na sprejete normativne in druge rešitve.

pomeni, da vsako od poveljstev ali enot pokriva določeno območje²⁴. Tako so v tem času že v nekaj enotah organizirali predstavitev sredstev, opreme in zmogljivosti ter delovanja vojaškega kriznega menedžmenta in so na to predstavitev povabili predstavnike tistih občin, ki spadajo v območja domicilnosti oziroma sedežev posamezne enote²⁵.

Kot pozitivno ugotovitev pri izvajanju nalog je Božič (2010) izpostavil učinkovitost tistih pripadnikov, predvsem pri poveljniškem kadru, ki imajo izkušnje iz mednarodnih operacij in misij (MOM), saj jim to daje prednosti in zmogljivosti za učinkovitejše sodelovanje tudi doma, tako s CZ kot tudi s predstavniki lokalnih skupnosti/župani ter drugimi civilnimi strukturami.

Kot navaja Puh (2008: 44), je temeljna zahteva celotnega nacionalnega varnostnega sistema, da vsi posamezni sistemi, tako obrambni in varnostni kot sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, med seboj sodelujejo in da pri tem zmogljivosti enega ali drugega sistema uporabljajo v različnih povezavah in v različne namene. Posledično je za učinkovito delovanje med temi sistemi ključnega pomena usklajenost vseh organizacijskih, tehničnih in funkcionalnih priprav. Pomen izkušenj, ki jih pripadniki SV pridobivajo na področju zaščitno-reševalnih nalog v času izvajanja MOM, poudarja tudi namestnik poveljnika 1. brigade SV²⁶. (Knific 2011: 9)

Tudi Prezelj (2005 b: 213) poudarja, da mora biti vojska pri izvajanju nalog civilnega kriznega upravljanja ves čas podrejena civilnim organom kriznega upravljanja oziroma civilnim organom oblasti, saj je lahko, če pripadniki civilnih organov ne poznajo dovolj dobro pristojnosti vojaške organizacije in če pripadniki vojaške organizacije ne poznajo

²⁴ Kot primer je naveden 10. motorizirani bataljon, ki je posredno odgovoren za ljubljansko regijo, 20. motorizirani bataljon za celjsko regijo itn. (Knific 2011: 8)

²⁵ Že prva takšna predstavitev, ki je bila izvedena v Slovenski Bistrici in na kateri sta poleg domicilne enote 670. logističnega bataljona (LOGB) sodelovala še 14. inženirski bataljon (INŽB) in 18. bataljon za jedrsko, radiološko, kemično in biološko obrambo (BJRKBO), je pokazala nujnost po nadaljevanju podobnih predstavitev tudi po drugih vojašnicah in enotah. Poleg medsebojne seznanitve in spoznavanja zmogljivosti je takšna predstavitev tudi korak naprej k ponovni vzpostavitvi stikov s civilnim okoljem, ki so se v preteklosti zaradi različnih vzrokov v veliki meri izgubili. (Knific 2011: 8–9)

²⁶ Med drugim navaja številna sodelovanja helikopterjev in pripadnikov Slovenske vojske na Kosovu, tako pri številnih gašenjih požarov ter pomoči pri iskalni akciji utopljenega otroka v reki Beli Drim, kjer so s pomočjo helikopterja in potapljačev utopljenca tudi našli, pripadniki SV pa so pripravili tudi vse potrebno za delovanje helikopterja, potapljačev in reševalcev. (Knific 2011: 8)

pristojnosti civilne organizacije, zaradi nezadostnega medsebojnega poznavanja marsikdaj sodelovanje med oboroženimi silami in civilnimi organi oteženo.

Posledično v praksi lahko prihaja do težav zaradi nezadostne usklajenosti načrtovanih nalog vojske z nalogami drugih subjektov v sistemu zaščite, reševanja in pomoči ter tudi nezadostne seznanjenosti nosilcev zaščite, reševanja in pomoči z vrsto in obsegom nalog, ki jih lahko Slovenska vojska v skladu s potrebami opravlja pri posamezni vrsti nesreče.

Kot ena od neustreznih ali prehitrih odločitev oziroma podanih zahtev je izpostavljena zahteva po postavitvi začasnega mostu v rajonu Črne vasi. Na podlagi zahteve CZ, prek CORS dostavljene v POVC SV, so bili izvedeni izvidovanje, premik enote na lokacijo in nato preklic aktivnosti za postavitev lansirnega mostu Eurobridge (LME) za premostitev prepusta na cesti LJ-Ig (rajon Črna vas). Po prepričanju Šestana (2010) se mora vsaka odločitev za ukrep sprejeti na podlagi strokovnih mnenj. Če se tisti, ki ima pravico oz. pristojnost, odloči za ukrep, ga mora tudi izvesti, zato je bilo po njegovem mnenju na tem mestu predvsem vprašanje pomanjkanja odločnosti pristojnih. Po mnenju Božiča (2010) je bil razlog o neustreznosti zahtevi po premostitvi predvsem v nepoznavanju zmožnosti in opreme Slovenske vojske. Furlan (2011) izjavlja, da do teh pomanjkljivosti prihaja predvsem zaradi neusklajenosti med videnjem tistih, ki so nosilci reševanja, in tistih, ki so nosilci teh dejavnosti. Se pravi med CZ in med mestom oz. županom, kjer zaradi različnih pogledov lahko pride do neusklajenosti. Za Slovensko vojsko kot izvajalce pa to predstavlja nepotreben strošek in obremenitev. Kljub temu pa je po zagotovitvi pripadnika INŽB (Papež, 2010) Slovenska vojska tudi v tem primeru dokazala svojo profesionalnost in strokovnost, predvsem pa učinkovitost že s tem, da je pokazala sposobnost hitrega odziva in organiziranja premika enote s sredstvi v kratkem času na kateri koli konec Slovenije. Po njegovi oceni pa je v navedenem primeru politika prevladala nad stroko.

Podoben primer je bila tudi potreba po zagotovitvi namestitve za 100 evakuiranih oseb, kapacitete pa na koncu še zdaleč niso bile izkoriščene. Po besedah predstavnika URSZR (Šestan, 2010) je treba pred razglasitvijo in izvedbo evakuacije stanje na terenu ustrezno analizirati. Šele na podlagi analize se lahko s strani regijske ali občinske ravni poda ustrezna zahteva za pomoč, na podlagi katere ŠCZ RS s poveljnikom na čelu podpre potrebe občin in prenaša njihove zahteve na ta način, da uporabi svoje resurse, resurse vojske ali koga drugega. Po Šestanovem prepričanju naj bi bila v navedenem primeru odločitev po oddaji zahteve po zagotovitvi kapacitet za namestitev evakuiranih oseb sprejeta prehitro, saj se evakuacija razglašča, ko so ogrožena človeška življenja, ko pa se

ta že razglasi, se ljudi ne sprašuje, ali bodo ogroženo območje zapustili ali ne, saj tako evakuacija izgubi smisel. Božič (2010) ugotavlja, da so že izkušnje prejšnjih let pokazale, da se prebivalci Slovenije le s težavo odločijo za evakuacijo s svojih domov oziroma se le v skrajnem primeru, ko res ni več druge možnosti. Po njegovem mnenju je bil to tudi eden od ključnih razlogov za relativno majhen odziv prebivalcev na možnost evakuacije ter namestitev v veteranskem domu v Logatcu. Prepričan je, da je v takšnih primerih, seveda, če pogoji to dopuščajo, optimalna rešitev za začasno namestitev v postavitvi šotorov v relativno neposredni bližini, tako da se kljub evakuaciji omogoči evakuiranim vpogled in pregled nad njihovim imetjem. Po Bogatajevem mnenju (2011) je pri zagotavljanju kapacitet za evakuacijo prva prioriteta v načrtovanju in uporabi v stacionarnih zmogljivostih, uporabo šotorov pa podpira le kot skrajno alternativo, če ni več nobene druge možnosti. Tudi po Furlanovem mnenju (2011) sta za pomanjkljivosti pri razglasitvi in izvedbi evakuacije dva razloga. Eden je, da tisti, ki ocenjujejo situacijo, niso dobili najboljših informacij, zaradi česa je prišlo do nerealne ocene potreb, drugi pa je ta, da še vedno ne poznamo dovolj sodržavljanov in pa sploh njihove pripravljenosti, da se kamorkoli evakuirajo, dokler imajo še sosede na suhem ali pa sorodnike, kamor se lahko umaknejo. Slovenci se zlepa ne premaknemo od svojega doma, dokler ni res hudo, pa še to se raje kam drugam kot pa v nekakšen center. V tem primeru se je to pokazalo. Poleg tega je Furlan (2011) prepričan, da mora biti za izvedbo evakuacije odgovorna civilna organizacija, vojska pa samo tam, kjer so okoliščine specifične in kjer tega ne omogočajo, tj. predvsem tam, kamor zaradi nedostopnosti terena ni možno priti na drugačen način kot z uporabo posebnih sredstev. Vojska lahko prevzame primarno vlogo v primerih, če je treba evakuacijo izvesti po vodi, zraku ali s sredstvi za neprehoden teren. V vsakem primeru mora biti sistem odziven, zmogljivosti pa prioritarno civilne. Nenazadnje jih je tudi mnogo več, da lahko to izvedejo.

Po besedah brigadirja Ostermana (2010) in na podlagi poročila PSSV (2010/3) je Slovenska vojska v času poplav, ko je sodelovala pri dejavnostih zaščite, reševanja in pomoči, svoje naloge opravila kvalitetno in profesionalno, morala sodelujočih je bila na visoki ravni, pripadniki Slovenske vojske pa so pokazali veliko pripravljenost za pomoč²⁷.

²⁷ Na podlagi vsega skupaj 45 zahtevkov CZ po pomoči je v dneh poplav v času od 18. do 27. septembra 2010 na območju novogoriške regije, Dolenjske, Posavja in širšem območju Ljubljane vključno z Dobropoljem sodelovalo 1238 pripadnikov SV, ki so na terenu skupaj opravili okrog 13.560 delovnih ur ter očistili in z različnimi vozili odpeljali okrog 2160 kubičnih metrov različnih odpadkov oziroma 200 ton materiala. Pri preprečevanju škode in ogroženosti prebivalstva je SV izvajala naslednje naloge: polnjenje vreč s peskom in njihovo raznašanje, prevoz različnega materiala in fizična pomoč prebivalcem na ogroženih območjih. Pri odpravi posledic naraslih vod je SV izvajala naslednje naloge: prevoz oseb in prehrabnih artiklov oziroma

Tudi predstavnik URSZR (Šestan, 2010) meni, da je bilo sodelovanje Slovenske vojske, CZ, gasilcev ter drugih udeležencev v aktivnostih dobro, da pa je še vedno prostor za še boljše sodelovanje. Pri vključevanju sil je treba upoštevati pravilo, da se sile ne morejo vključiti v aktivnosti, če ni pogojev za to, kakor tudi princip postopnosti vključevanja, pomoč pa mora biti restriktivna, prvenstveno namenjena tistim, ki si je ne morejo zagotoviti sami (npr. invalidom, ostarelim in onemoglim), ni pa je možno zagotoviti sočasno za vso populacijo. Žal pa ljudje v trenutku, ko so prizadeti, morda tega ne morejo razumeti.

Ena od pomanjkljivosti, ki se je pokazala na terenu, je tudi v tem, da v primeru obširnejše nesreče ni dovolj le to, da ima Slovenska vojska svoje predstavnike le v republiškem oz. regijskih štabih CZ. Ker so ti predstavniki (ČAP) v štabu, in to povečini v zaprtih objektih, bi bilo po Furlanovem mnenju (2011) treba zagotoviti predstavnike tudi na posameznih kriznih lokacijah na terenu. Ti predstavniki SV, ki bi bili na terenu že v prvem trenutku, bi lahko neposredno ocenjevali potrebe in bili tudi predlagatelji, s čimer bi se odzivnost Slovenske vojske lahko še povečala. S tem bi zagotavljali ustrezno povezavo s poveljniki, ki vodijo usklajevalna telesa CZ na ogroženih območjih, ter bili na eni strani njihovi svetovalci – predlagatelji uporabe zmogljivosti, na drugi strani pa posredniki informacije do poveljstev SV.

Pri izvajanju nalog zaščite, reševanja in pomoči je pomembno tudi, kako in v kakšnem obsegu je lokalno prebivalstvo izvedlo ustrezne postopke samozaščite in samopomoči. Po izkušnjah pa tudi po besedah Božiča (2010) in Šestana (2010) so v manjših ruralnih okoljih preventivni ukrepi ter v nadaljevanju sodelovanje pri medsebojni pomoči in samozaščiti v primeru naravnih in drugih nesreč bolje organizirani in izvedeni kot pa v širših urbanih okoljih. S področja varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami sta ključna preventivno delovanje in ukrepanje na vseh nivojih, od državnega, prek regijskih do občinskih ravni. Žal pa se za preventivo deluje premalo, kar so potrdili tudi številna medijska soočenja in različni časopisni komentarji v primeru jesenskih poplav.

najnужnejših življenjskih potrebščin s čolni na poplavljenih območjih, črpanje vode in odstranjevanje škodljivih oz. nevarnih snovi, dekontaminacija terena, kontaminiranega s stoječo vodo in fekalijami, dekontaminacija in dezinfekcija objektov, zagotovitev in razvoz toplih obrokov, natovarjanje in odvoz uničenega pohištva in drugih materialov, nastanitev in prehrana evakuiranih oseb z ogroženih območij, tehnična pomoč pri čiščenju in sušenju objektov. (Osterman, 2010; MORS, 2011; PSSV, 2010/3)

Pri vsem tem je po Prezljju (2004: 223) treba upoštevati tudi dejstvo, da med preventivne aktivnosti k zmanjševanju okoljske ogroženosti sodi tudi načrtno in premišljeno izvajanje posegov v prostor. Noben še tako razvit sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ne more nadomestiti tega, kar se zamudi v preventivni fazi. Zaradi nesprijemljivih posegov v okolje, izgradnje naselij in komunikacijskih objektov na poplavnih ali erozijskih območjih kljub pravočasnemu obveščanju odgovornih oblasti (nacionalnih – CORS, regijskih – ReCO in lokalnih – občine), obveščanju prebivalstva ter opravljenim preventivnim nalogam vodnogospodarskih družb posledic katastrofalnih poplav ni mogoče preprečiti.

5.3.4.2 Primerjava sodelovanja Slovenske vojske pri odpravljanju posledic neurja septembra 2007 in pri poplavih 2010

Izjemno močno deževje in neurje s poplavih 18. septembra 2007 zajeli velik del Slovenije, predvsem območje Cerkljanskega in Železnikov ter Celjsko kotlino. Neurje je imelo velike rušilne posledice, poplavljenih in ogroženih je bilo več območij. Še isti dan je bil v poznih popoldanskih urah sklican krizni štab CZ Občine Železniki, kateremu so se pridružili tudi člani iz regijskega in republiškega štaba CZ. Že po prvih analizah je bilo ugotovljeno, da obseg katastrofe presega regijske zmožnosti CZ, o čemer je bil takoj obveščen tudi ŠCZ RS, ki je v nadaljevanju prevzel in organiziral delovanje kriznega štaba na Občini Železniki. Takoj po nesreči so bile na celotnem območju aktivirane vse razpoložljive sile za zaščito, reševanje in pomoč, ki zaradi narasle vode in zemeljskih plazov marsikje niso mogle priti do prizadetih in ogroženih ljudi. Ker so bila celotna območja odrezana od sveta in ker je CZ ocenila, da ne bo mogla sama dovolj hitro in učinkovito pomagati, so bile na podlagi zahteve poveljnika CZ ter ukaza Generalštaba Slovenske vojske takoj po dogodku aktivirane tudi sile Slovenske vojske (gl. pril. št. 8). Glede na razmere, stanje in zmožnosti občine je poveljnik CZ Republike Slovenije v Železnikih vzpostavil operativno skupino s podpornimi službami, v kateri so bili predstavniki CZ, gasilcev, vojske, policije in občine. Poveljnik je z operativno skupino in vodstvom občine redno usklajeval delovanje, tako da so se spoštovale pristojnosti in odgovornosti župana, občinskih organov in služb, naloge pa so se postopoma prenašale po izvedbi interventnih ukrepov v izključno občinsko pristojnost. (PSSV, 2007)

Analiza uporabe Slovenske vojske je v tem primeru pokazala, da je bila Slovenska vojska angažirana v skladu s predpisi, na zahtevo poveljnika CZ ter po ukazu načelnika generalštaba na podlagi pooblastila ministra za obrambo. Ena od ugotovitev analize je bila, da je v primerih naravnih in drugih nesreč najpomembnejše takojšnje ukrepanje, še

najbolje v prvih 24 urah. Ustrezna odzivnost notranjih služb ter poveljstev in enot je omogočila, da so pripadniki Slovenske vojske in potrebna materialna sredstva hitro in pravočasno prispeli na ogroženo območje. Hitra pomoč pripadnikov Slovenske vojske je imela na prebivalce ogroženega območja zelo velik psihološki učinek, saj so ljudje spoznali, da v nesreči niso ostali sami.

V svoji analizi Puh (2008) navaja, da je SV pri sanaciji razmer na prizadetem območju v Železnikih s svojo organiziranostjo, mehanizacijo in sistemom predstavljala ogrodje intervencije ter v celoti veliko pridobitev. Primer Železniki je bil namreč prvi, kjer je SV v tolikšnem obsegu sodelovala v reševalni akciji. Pozitiven odziv na prebivalce so imeli osebni odnos vojakov, njihova urejenost in primerno obnašanje, moralo prebivalcev pa so dvignili tudi obsežno vključevanje vojaške mehanizacije, izdelava začasnih mostov ter sodelovanje SV v nalogah delitve vode, hrane in druge pomoči.

Primerjava aktivnosti sodelovanja Slovenske vojske v zaščiti, reševanju in pomoči pri nesrečah v Železnikih septembra 2007 in poplavih septembra 2010 se poleg specifičnosti nesreče²⁸ razlikuje tudi v tem, da so se v poplavih 2010 zahtevki/prošnje za angažiranje sil dostavljali iz ogroženih lokalnih skupnosti, na podlagi teh pa so prek ŠCZ RS po zahtevi angažirali gasilce in vojsko, v primeru Železnikov pa se je zaradi situacije, ki je tam vladala, poveljnik CZ RS odločil, da bo s svojim štabom prevzel vodenje. Ker je državni štab vodil intervencijo tudi neposredno, je lahko brez sugestij lokalne skupnosti uporabljal vojaške resurse, za kar se je odločil še isti dan, neposredno po ujmi. Število angažiranih pripadnikov Slovenske vojske je bilo v Železnikih večje, bilo je uporabljeno večje število sredstev mehanizacije, je pa tudi aktivnost v Železnikih trajala dalj časa kot v primeru poplav septembra 2010. Predvsem pa je bilo pomembno, da je vodenje aktivnosti v primeru Železnikov potekalo neposredno (en nivo manj) in je bilo lažje opredeliti način angažiranja sil (med drugim tudi Slovenske vojske), v primeru ujme septembra 2010 pa so prihajali različni zahtevki po pomoči Slovenske vojske z lokalnih nivojev, pri čemer so bili posamezni zahtevki bolj, drugi pa manj utemeljeni, v nekaterih primerih morda tudi nepotrebni. V skladu s pristojnostmi se je poveljnik ŠCZ RS odločil za vključevanje Slovenske vojske drugega dne ujme. Posledično je bil (morda tudi zaradi slabega poznavanja zakonodaje in predpisov o postopnosti uvajanja resursov) medijski odziv po pravočasni uporabi Slovenske vojske v primeru nesreče v Železnikih veliko bolj pozitiven kot pa v primeru vključevanja Slovenske vojske ob poplavih 2010. Naloge, ki jih je

²⁸ Ujma v Železnikih je bila nekakšne vrste nenaden hudourniški izbruh, ki je nastal v nekaj urah in ni bilo možno napovedati točne lokacije in obsega, zato sta bili aktiviranje in reagiranje hitrejši, poplave septembra 2010 pa so bile na neki način klasične poplave, za kakršne veljajo tudi državni načrti v primeru poplav.

izvajala v Železnikih, so v večji meri sovpadale z nalogami, ki so z načrti za Slovensko vojsko tudi opredeljene, ob poplavih 2010 pa je Slovenska vojska poleg ostalega izvajala številne aktivnosti, ki bi jih morali prebivalci preventivno izvesti že sami ali pa so bile to naloge iz pristojnosti javnih služb. Kljub prvim negotovanjem in pomislekom prebivalcev na ogroženih območjih so bili pripadniki Slovenske vojske odlično sprejeti. Dejstvo je, da si ljudje želijo in pričakujejo pomoč Slovenske vojske.

6 PRIMERJAVA/ANALIZA SISTEMSKIH REŠITEV NEKATERIH DRUGIH DRŽAV PRI VKLJUČEVANJU OBOROŽENIH SIL V NALOGE KRIZNEGA ODZIVANJA V PRIMERU NARAVNIH IN DRUGIH NESREČ

Clark (2011: 19–20) v preučevanju vloge vojske pri nalogah kriznega odzivanja ugotavlja, da so oborožene sile večine evropskih držav poleg svojih osnovnih vojaških nalog vse bolj vključene v njihovo drugo najpomembnejšo nalogo, tj. dajanje podpore civilni družbi v primeru naravnih nesreč ter drugih oblik nevojaških groženj. Kljub mnenju, da naj bi se te zmogljivosti uporabile le takrat, če civilne strukture ne zmorejo več same obvladovati situacije, se vse posamezne družbe vse bolj nagibajo k možnosti, da bi se vojaške zmogljivosti uporabljale kot primarni odgovor na okoljske grožnje in nesreče. Kot razlog za to Clark (2011: 19) navaja predvsem dejstvo, da so oborožene sile po večini dobro organizirane, usposobljene in opremljene ter tudi na voljo.

6.1 OBOROŽENE SILE AVSTRIJE IN NACIONALNA VARNOST

6.1.1 Vloga Avstrijske vojske pri zagotavljanju nacionalne varnosti

Pri zagotavljanju nacionalnovarnostnih nalog v Republiki Avstriji imajo avstrijske oborožene sile pomembno vlogo. Ustava opredeljuje njihove tri ključne naloge. Poleg primarne naloge nacionalne obrambe – zagotavljanja obrambe domovine v primeru ogrožanja oziroma napada na državo – so opredeljene tudi naloge sodelovanja in dajanja pomoči v primeru naravnih in drugih nesreč izjemnih razsežnosti, kot tretja naloga pa je opredeljena pomoč notranjim varnostnim organom pri vzdrževanju reda, kar pa lahko izvajajo le v izjemnih primerih, predvsem ob obsežnih kršitvah javnega reda in miru. Način izvajanja obrambe države je v zvezni ustavi opredeljen s členom 9a-B-VG kot element celovite nacionalne obrambe (Comprehensive National Defense – CND²⁹).

²⁹ Ta pristop je umeščen v leta 1975 sprejeto avstrijsko obrambno doktrino (Defense Doctrine), ki poleg podrobne opredelitve načina izvajanja celovite nacionalne obrambe opredeljuje tudi mandat za izdelavo Nacionalnega obrambnega načrta (National Defense Plan), ki je bil dokončno sprejet leta 1984 in prvič v zgodovini zajema celosten koncept avstrijske varnosti, vključujoč tako zunanje kot notranje grožnje varnosti. Posamezna področja CND – vojaška, psihološka, civilna in ekonomska nacionalna obramba – se usklajujejo na nivoju Zvezne pisarne. Z novo Varnostno in obrambno doktrino (Security and Defense Doctrine – SDD) iz leta 2001 je razvoj CND usmerjen k večji »evropeizaciji« lastnih oboroženih sil. Zaradi načrtovanih sodelovanj Avstrije v mednarodnem kriznem menedžmentu je v ospredju vse več nalog tudi s tega področja, toda kljub tem aktivnostim sta nalogi izvajanja nalog zaščite in reševanja v primeru naravnih in drugih nesreč ter zagotavljanja podpore javnemu redu in miru še vedno prednostni. Navsezadnje ti nalogi vlečeta svoje korenine še iz obdobja avstro-ogrske monarhije. (Frank, 2006: 120–124)

Tradicionalno širok spekter »domačega« vojaškega sodelovanja in pomoči izhaja predvsem iz dejstva, da Republika Avstrija ne razpolaga s kakršnimi koli posebnimi varnostnimi strukturami civilne obrambe ali drugimi paravojaškimi enotami, ki bi jih lahko uporabila za tovrstne naloge. Pri razvoju in opremljanju oboroženih sil se z zagotavljanjem zmogljivosti za sodelovanje v mednarodnem okolju sočasno zagotavljajo zmogljivosti za nacionalno obrambo in v njihovem okviru za izvajanje nalog zaščite in reševanja v primeru naravnih in drugih nesreč. Kljub temu se na najvišjih ravneh avstrijskih oblasti intenzivno izvajajo ocenjevanja, na kakšen način zagotavljati sile tako za notranjo kot mednarodno varnost³⁰. (Frank, 2006: 120–124)

6.1.2 Naloge avstrijskih oboroženih sil v nacionalnem okolju

Izvajanje nalog avstrijskih oboroženih sil pri zagotavljanju nacionalne varnosti je opredeljeno s členom 79-B-VG avstrijske zvezne ustave (ustavnega zakona). Te naloge so:

- vojaška nacionalna obramba – prioritarna naloga,
 - pomoč notranjim varnostnim organom pri vzdrževanju reda – v izrednih primerih,
 - naloge zaščite in reševanja – v primeru naravnih in drugih nesreč večjih razsežnosti.
- (Frank, 2006: 125)

6.1.3 Sodelovanje oboroženih sil v nalogah zaščite, reševanja in pomoči v primeru naravnih in drugih nesreč

Z avstrijskim zakonom o obrambi (2. poglavje, 1. odstavek) so oborožene sile lahko vključene oz. angažirane za naloge zaščite in reševanja, če je ukrepanje nujno zaradi obsega nesreče, in to takrat, ko civilne strukture niso več kos razmeram oziroma nimajo za to zadostnih razpoložljivih virov. Pristojni za podajo zahteve po vojaški pomoči so organi oblasti na zvezni, deželni/pokrajinski in občinski ravni. Preden zahtevajo pomoč, se

³⁰ Nosilec tega področja je Komisija za reforme avstrijskih oboroženih sil (AAFRC). Razprave in analize potekajo v dveh smereh: prenos dela nalog notranje varnosti ZRP na druge institucije ali pa zagotovitev dodatnih finančnih sredstev, ki bi omogočala vojski izvajanje obeh zahtev. Zaradi reforme zmanjševanja oboroženih sil je AAFRC predlagala rešitev tega vprašanja z zagotavljanjem zadostnih razpoložljivih sil, ki bi lahko bile simultano angažirane tako na nalogah v tujini kot na nalogah doma (v primeru naravnih ali antropogenih nesreč terorističnega napada ali pomoči organom notranje varnosti). Predlog komisije je bil v zagotavljanju pribl. 10.000 aktivnih pripadnikov oboroženih sil za izvajanje obrambno-varnostnih nalog doma, po potrebi pa bi te strukture ojačali z vpoklici prek nabornega sistema (s ponovno vzpostavitvijo) ali z vključevanjem policijskih sil. (Frank, 2006: 120–124)

morajo ti organi prepričati o ustreznosti in upravičenosti podaje zahteve. Odgovorni organ lahko glede na svojo raven (občinska/deželna/zvezna) predloži zahtevo za pomoč neposredno poveljniku vojašnice/garnizije, poveljniku pokrajinskega vojaškega poveljstva, poveljstvu zračnih sil, poveljstvu kopenskih sil, ministrstvu za obrambo oziroma neposredno ministru za obrambo. Zakon omogoča samostojno vojaško posredovanje v nalogah ZRP tudi v primeru, ko ni bila podana posebna zahteva, a samo, ko civilne oblasti zaradi višje sile niso mogle podati uradne zahteve in če bi prepozno vojaško ukrepanje povzročilo nepopravljivo škodo in izgube življenj ali imetja. Pristojnost odločanja o samostojni intervenciji izven vojaških objektov imajo poveljujoči na vseh ravneh od poveljnika vojašnice/garnizona naprej.

Zakon opredeljuje tudi pogoje, v katerih vojaški poveljnik lahko zavrne zahtevo za pomoč, in to je v primeru, da to zahtevo poda oseba ali organ, ki za to nima pristojnosti, če bi se z načinom uporabe vojske kršili predpisi oziroma povzročilo stanje, ki podleže kazenskemu pregonu, če zahteva očitno ne ustreza potrebam zaščite in reševanja ali pa če so vojaške enote nujno potrebne za izvajanje nalog nacionalne obrambe. V primeru dvoma o ustreznosti zahteve za pomoč je poveljujoči, ki je zahtevo prejel, dolžan zahtevo realizirati, odločitev o nadaljnji pomoči ali morebitni prekinitvi pa v nadaljevanju sprejme prvonadrejeno poveljstvo oz. poveljnik.

Za pridobitev ustrezne slike o situaciji ter potrebah po silah in sredstvih poveljujoči po prejemu zahteve takoj vzpostavi kontakt s pristojnimi oblastmi, ki so zahtevo podale. Vojaški poveljnik na podlagi zahteve in pridobljenih informacij izda ukaz za delovanje. Pri dajanju pomoči vojaške enote izvajajo naloge na podlagi zahtev in usmeritev organa, ki je pomoč zahteval. Poveljevanje z vojaškimi enotami v območju aktivnosti je v pristojnosti odgovornega vojaškega poveljnika (samo, če pripadniki vojske izvajajo naloge podpore zagotavljanja javnega reda in miru, so ti neposredno podrejeni civilnim oblastem). Sodelovanje vojaške enote pri pomoči se konča takrat, ko pristojni organ, ki je zahtevo za pomoč podal, poda tudi zahtevo za njeno prekinitve³¹. (Frank, 2006: 130–131)

³¹ Z avstrijskim zakonom o obrambi je opredeljena varovalka, kjer je s posebno klavzulo takšno pomoč možno zagotavljati s silami z največ do 100 vojaških oseb, v primeru večjih potreb pa mora zvezna vlada to odobriti s posebnim dokumentom – direktivo. Ko pripadniki OS izvajajo naloge na podlagi zahteve civilnih oblasti, prevzamejo tudi njihov status ter imajo enake pristojnosti in odgovornosti kot člani te civilne organizacije (v skladu z lokalnimi/deželnimi predpisi). Seveda pripadniki OS naloge obvezno izvajajo brez osebne oborožitve, razen če civilna oblast za to da posebno soglasje. Razen morebitnih stroškov najemanja dodatne posebne opreme breme vseh materialnih stroškov in stroškov za osebje, ki nastanejo med uporabo OS, nosijo OS same. (Frank, 2006: 127–129)

Za zagotavljanje pogojev za čim večji uspeh na navedenih nalogah enote in poveljstva načrtujejo in izvajajo ustrezna usposabljanja s področja varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami³². Zaradi vloge in odgovornosti, ki jo imajo avstrijske dežele glede ukrepov v primeru naravnih in drugih nesreč, je toliko bolj pomembna tudi vloga posameznih deželnih vojaških poveljstev. Zmanjševanje oboroženih sil je pogojevalo tudi poseben način organiziranja zmogljivosti za ZRP, zato deželna poveljstva v primeru naravnih in drugih nesreč zagotavljajo odzivne enote modularne sestave³³. V sodelovanju pri pomoči v primeru nesreče širših razsežnosti in časovno daljše operacije poveljevanje nad sodelujočimi vojaškimi enotami in poveljstvi izvaja deželno vojaško poveljstvo ali poveljstvo kopenskih sil oziroma združen štab za poveljevanje in nadzor, ki ga oblikuje ministrstvo za obrambo. Naloge teh poveljstev poleg drugega obsegajo operativno načrtovanje, izdajo ukazov, povezave s civilnimi oblastmi na pokrajinski ali zvezni ravni (centri za obveščanje, policijo, enotami prve pomoči ...), koordinacijo civilno-vojaškega sodelovanja, upravljanje virov (kadrovskih in materialnih), usmeritve rodovskim specialistom, operativni nadzor ter zagotavljanje oskrbe. (Frank 2006: 131–139)

Analiza kaže, da je ena od primarnih vlog avstrijskih oboroženih sil sodelovanje v nalogah ZRP v primeru naravnih in drugih nesreč. Možnost zahteve/uporabe vojaških zmogljivosti je na vseh nivojih oblasti, pristojnost o odločitvi o vrsti in načinu uporabe pa je na najvišjemu vojaškemu poveljniku, katerega enota je domicilna v tem območju. Nujnost takšne fleksibilnosti in učinkovitosti je potrebna predvsem zaradi dejstva, da avstrijske oblasti ne razpolagajo z drugimi podobnimi zmogljivostmi za izvajanje nalog ZRP (npr. civilna zaščita ipd.).

Posamezne specialistične enote (npr. 1. Villacher EnBn – Pionirski bataljon iz Beljaka) imajo v sestavi posebej določeno opremo, ki jo je vojaški enoti za namen pomoči vojske pri naravnih in drugih nesrečah kupila deželna vlada. Navedena oprema je hranjena in

³² Prioritetno so za naloge ZRP namenjene inženirske enote, RKBO-enote, zdravstvene enote ter letalsko-helikopterske enote. V primeru RKBO-enot je v vsaki od avstrijskih deželnih pokrajin ena RKB-enota velikosti voda, na zveznem nivoju pa so na razpolago še dodatne tri RKBO-čete. Letalske enote so prioritetno namenjene za reševanje človeških življenj ter nato še za izvajanje prevozov opreme in izvidovanje.

³³ V primeru Spodnje avstrijske dežele so ti vojaško-operativni moduli oblikovani za naslednje zmogljivosti/naloge: podpora vodenja in poveljevanja, inženirstvo, radiacijska dekontaminacija, kemične grožnje, logistična podpora, zdravstvena logistika, alpske operacije, iskanje in reševanje ter enota za posebna opozarjanja.

strogo namenjena le za izvajanje nalog ZRP ter se »načeloma« brez odobritve predstavnika deželne vlade »ne sme« uporabljati za druge namene.

6.2 NEMŠKA VOJSKA IN NOTRANJA VARNOST

6.2.1 Vloga nemških oboroženih sil in zakonska podlaga za uporabo v primeru okoljskih groženj

Podlaga za nemški pristop do vprašanja nacionalne varnosti, obrambe države ali vključevanje vojske v naloge na domačem ozemlju temelji na zgodovinski vlogi vojske ter splošnem prepričanju, da je vojska namenjena le za zagotavljanje varnosti in obrambe države. Pravni okvir za naloge, ki naj bi jih v domačem okolju izvajale nemške oborožene sile, temelji na dveh osnovah: v prisotnosti/odsotnosti konvencionalne vojaške ogroženosti ali napadu na nemško ozemlje. Vloga oboroženih sil je po eni strani omejena predvsem zaradi zgodovinskih dejstev (2. svetovne vojne) ter s težnjo, da se oboroženim silam onemogoči, da postanejo preveč močne in vplivne, na drugi strani pa željo političnega vrha, da se pri oblikovanju vojaško-pravno-političnega okvira oboroženih sil izogne kakršni koli možnosti eventualnega izkoriščanja vojske v politično-vojaške namene. (Klose, 2006: 38)

Pri vlogi države pri urejanju civilno-vojaških odnosov in možnosti uporabe vojske je izrednega pomena tudi državna ureditev – razdelitev na 16 zveznih dežel, ki imajo v skladu z nemškim temeljnim zakonom kar največ samostojnosti in politične moči. Strah pred morebitno zlorabo moči na zvezni ravni je omogočil delitev moči na ravni zveznih dežel, kljub posledičnemu zmanjševanju učinkovitosti zvezne administracije. Po njeni ustanovitvi je vloga vojske jasno opredeljena in strogo omejena. Člen 87 a nemškega temeljnega zakona (ustave) za vojsko opredeljuje, da »zvezna država vzpostavi sile za obrambo. Poleg obrambe se oborožene sile lahko uporabijo, kot je opredeljeno s tem zakonom«. Že temeljni zakon opredeljuje, da v primeru sprejetja kakršnega koli zakona, ki bi bil v neskladju s temeljnim, ta enostavno ne velja. Zaradi spremenjenega okolja groženj (konec klasične hladne vojne) je vse več zahtev za spremembo temeljnega zakona (tudi glede vloge nemških oboroženih sil za soočanje z novimi oblikami groženj). (<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/GG.htm>, 14. 4. 2011)

Člen 87 a omogoča uporabo vojske tako za bojne kot tudi za nebojne naloge: »V primeru obrambe ali nevarnosti je oboroženim silam dovoljeno zaščititi civilne dobrine, a le za toliko časa, kolikor je nujno za izvedbo obrambne dolžnosti. Poleg tega se OS lahko

dodeli naloga podpore policiji v zaščiti civilnega premoženja. V tem primeru OS delujejo v sodelovanju z določenimi civilnimi organi.« Seveda je uporaba vojske v tovrstnih nalogah dovoljena le za zaščito dobrin, ki so izjemnega vojaškega pomena (npr. kritična infrastruktura), pri izvajanju nalog pa OS morajo spoštovati posamezne zakonske predpise določene zvezne dežele, v okviru mej katerih izvajajo nalogo. (Klose, 2006: 43 in <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/GG.htm>, 14. 4. 2011)

Način aktiviranja OS (pristojnost odločanja o uporabi) je opredeljen v členih 115 (obramba države) in 80 a (druge grožnje varnosti), kjer je za angažiranje OS pristojen parlament, odločitev pa mora biti sprejeta z dvotretjinsko večino glasov. Poleg tega predpisa je možna uporaba vojske tudi na podlagi »zahteve« izvršilnega mednarodnega telesa (npr. Nata), brez posebne odobritve parlamenta. Je pa v istem členu ustave kljub vsemu varovalka, tj. da se stanje ogroženosti in s tem uporaba vojske lahko v vsakem trenutku prekličeta, in to z navadno parlamentarno večino.

(<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/GG.htm>, 14. 4. 2011)

Kot ena od najverjetnejših nevarnosti je navedena možnost JRKB-groženj, ki je sprejeta kot ena najverjetnejših nalog oboroženih sil za eventualno soočanje. V primeru izvajanja tovrstnih nalog vse stroške uporabe vojske ter drugih stroškov krije zvezna vlada. Za vse druge naloge, ki bi jih OS izvajale na podlagi zahteve katerekoli od zveznih dežel, stroške krije zvezna dežela, ki je pomoč zahtevala. Poleg tega je ta pomoč zelo omejena, v zahtevi pa mora biti podrobno in jasno opredeljeno, kakšno vrsto pomoči je nujno zagotoviti. V 35. členu temeljnega zakona je naveden še predpogoj, da se vojaška pomoč lahko zahteva samo, če civilna oblast nima na razpolago več svojih zmogljivosti. Oborožene sile lahko nudijo pomoč v zmogljivostih, s katerimi formacijsko razpolagajo, in to samo, če z udeležbo pri pomoči ne omejujejo izvajanja svojih nujnih vojaških nalog in aktivnosti. Vse materialne stroške, ki nastanejo pri uporabi vojske (razen stroškov za osebje), krije subjekt, ki je pomoč zahteval. Temeljni zakon sočasno dosledno prepoveduje uporabo OS kot pomoč notranjim varnostnim organom pri izvajanju nalog javnega reda in miru. (<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/GG.htm>, 14. 4. 2011 in Klose, 2006: 46)

V primeru naravne nesreče katastrofalnih razmer in nezmožnosti njenega obvladovanja lahko deželna vlada/predsednik deželne vlade med drugim zaprosi tudi za vojaško pomoč, napotitev te pomoči pa je v pristojnosti parlamenta in zvezne vlade, predvsem takrat, ko takšna nesreča zajame območje več kot le ene od zveznih držav.

6.2.2 Vodenje in poveljevanje vojaškim enotam v primeru sodelovanja nemških oboroženih sil v nalogah zaščite, reševanja in pomoči

Pri izvajanju nalog pomoči civilnim strukturam vojaške enote dobivajo naloge od ustreznega civilnega organa, vodenje in poveljevanje v izvedbi nalog pa se izvajata strogo po vojaški liniji PINK. Uporaba vojske v preventivnih nalogah je prej izjema kot pa pravilo. Takoj, ko vojaška pomoč ni več nujna, vojaški poveljnik odloča o prekinitvi pomoči (če ni to predhodno zahtevano že od parlamenta).

Na različnih nivojih oblasti so za pomoč v načrtovanju in vodenju aktivnosti ZRP oblikovani posebni »vojaško-štabni elementi«.

Najnižji nivo, ki organizira in izvaja ZRP, je okrožje (Kreis). Na tem nivoju je kot stalni vojaški predstavnik (ČAP) za področje civilno-vojaškega sodelovanja določen štabni častnik iz rezervne sestave vojske. Po potrebi mu pomoč in podporo v nalogah zagotavlja še okrog 10 dodatnih pripadnikov rezervne sestave OS (3 častniki ter po 3 višji ter nižji podčastnik – vsi kot prostovoljci), ki v sestavi okrožnega kriznega štaba oblikujejo vojaški oddelek oziroma t. i. Okrožno poveljstvo za povezave (Kreis Verbindungs Komando – KVK). Oddelek oblikujejo v primeru dejanske situacije ali v primeru izvajanja vaj. Poleg tega, da mora biti to osebje vojaško izkušeno (to so lahko tudi upokojeni pripadniki OS), morajo biti člani prebivalci tega okrožja. Njihova naloga je dajanje splošne vojaške pomoči, priprava predlogov za vojaško pomoč in svetovanje civilnim organom v primeru naravnih in drugih nesreč kakor tudi priprava, koordinacija in podpora vojaški enoti, ki se vključuje v naloge ZRP, nimajo pa pristojnosti poveljevanja tej enoti. (Klose, 2006: 50)

Naslednji nivo je regijski (Regierungsbezirk). Na podoben način kot na okrožnem nivoju je tu vojaški predstavnik za CIMIC pripadnik rezervne komponente OS, običajno s činom polkovnika, ki je za izvajanje dejanskih nalog in urjenj podprt s še 10 dodatnimi rezervisti (na območju celotne države predstavlja to za 31 regij/410 okrožij skupaj okrog 4700 prostovoljnih rezervistov). Skupina predstavlja t. i. Regijsko poveljstvo za povezave (Bezirks Verbindungs Komando – BVK). (Klose, 2006: 51)

Na nivoju vsake od zveznih dežel obstaja stalno Deželno vojaško poveljstvo (Landeskomando – LKdo) s približno do 50 pripadniki aktivne sestave oboroženih sil. Poveljnik tega zveznega poveljstva je obenem uradni predstavnik OS za to zvezno deželo in je odgovoren za vse aktivnosti civilno-vojaškega sodelovanja na tem nivoju. V primeru naravne in druge nesreče je pristojen in odgovoren za formiranje začetnih »ad hoc« oblikovanih vojaških enot (izmed vojaških enot zvezne dežele), postane pa tudi vojaški

svetovalec predsednika te zvezne dežele. Navedena poveljstva (KVK, BVK in LKdo) nimajo lastnih materialnih zmogljivosti za zagotavljanje C3, zato so za izvajanje nalog odvisni od zmogljivosti in opreme, ki jim jo zagotavljajo civilne komponente kriznih štabov na vseh treh nivojih. (Klose, 2006: 51)

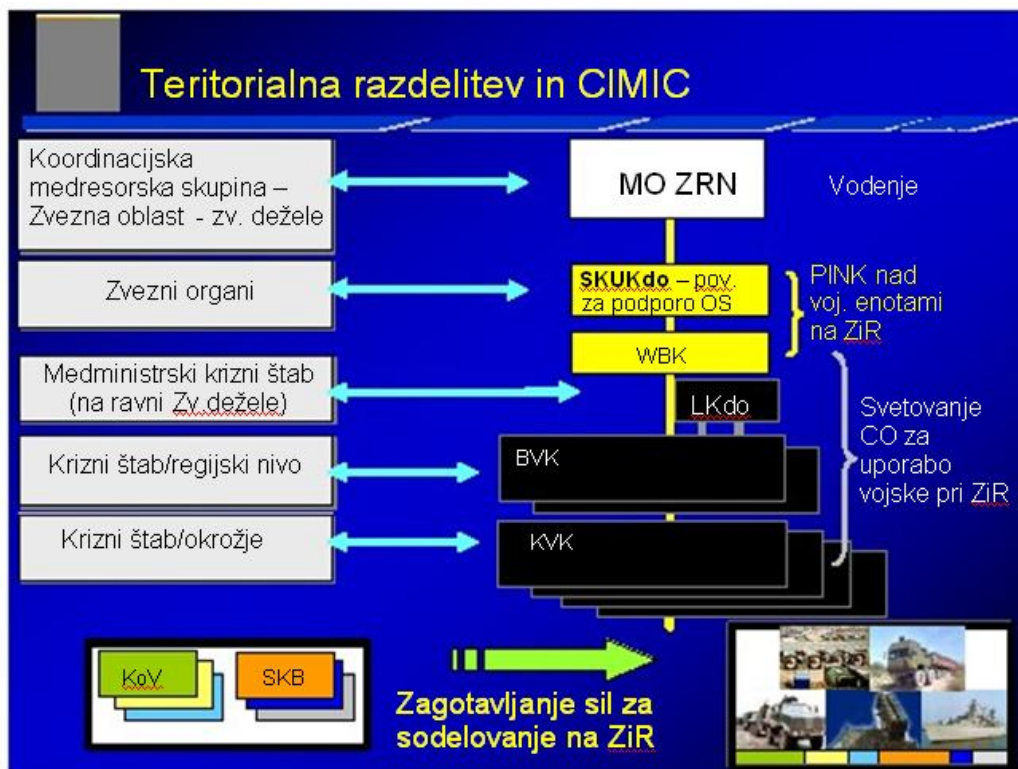
Naslednji nivo predstavljajo štiri območna vojaška poveljstva (Wehrbereichskommandos – WBK), vsako od njih pokriva območje več zveznih dežel (do pet dežel). Vsako od teh poveljstev je ranga divizijskega poveljstva. Ta poveljstva med drugim zagotavljajo vzpostavitev vojaškega C3 ter vse logistične storitve za potrebe vojaških enot, ki so na tem nivoju vključene v naloge ZRP, kar organizirajo z združevanjem zmogljivosti vojaških enot teh zveznih dežel. (Klose, 2006: 51–52)

Če zmogljivosti, ki jih zagotavlja/organizira WBK, ne zadostujejo in je treba vključiti dodatne vojaške zmogljivosti iz ene od preostalih WBK, je odgovornost za organizacijo in izvedbo te naloge v pristojnosti Poveljstva za podporo nemških oboroženih sil (Streitkräfte Unterstützung Kommando – SKUKdo). To poveljstvo, ki je znotraj Združene podporne službe/Združene logistike (Joint Support Service/Streitkräftebasis – SKB), je na nivoju celotne nemške vojske pristojno in odgovorno za vse aktivnosti civilno-vojaškega sodelovanja. Za izvedbo nalog ima na območju posameznih nemških zveznih dežel 16 skladišč, z opremo, namenjeno za uporabo v primeru kriznega odzivanja (5-krat inženirska oprema, 9-krat medicinsko-sanitetna oprema, 2-krat JRKBO-oprema). Poveljnik SKUKdo o aktivnostih CIMIC poroča neposredno obrambnemu ministrstvu. (www.streitkraeftebasis.de, 15. 3. 2011 in Klose, 2006: 51–52)

Navedena organiziranost pri uporabi vojaških zmogljivosti dosledno opredeljuje, kako in kdaj se lahko oborožene sile uporabijo v nalogah ZRP. Če lokalna skupnost ne zmore učinkovito obvladovati nesrečo, lahko zahteva pomoč z višjega nivoja, po potrebi tudi z angažiranjem vojaških zmogljivosti, kar pa mora za vsako nalogo predhodno z dvotretjinsko večino potrditi parlament. Navedeno kaže, da je možnost za uvajanje vojaških zmogljivosti dokaj omejena oziroma zahteva izpolnjevanje točno določenih pogojev in spoštovanje vseh postopkov. Medsebojno usklajevanje med civilnimi in vojaškimi strukturami poteka na vseh nivojih, in to prek za to namenjenih vojaških poveljstev (KVK, BVK, LKdo, WBK in SKUKdo), s tem da imajo najnižji trije nivoji predvsem svetovalno in usklajevalno vlogo, šele WBK pa je tisti nivo, prek katerega se izvajata vodenje in poveljevanje vojaškim enotam, ki sodelujejo v nalogah ZRP. Tudi odločitev o preklicu/prekinitvi vojaške pomoči je v pristojnosti parlamenta, vojaški štabi in poveljstva na vsakem od nivojev pa so o tem, da ta pomoč ni več potrebna, dolžni

pravočasno obveščati tudi po liniji PINK. Za učinkovitejše izvajanje nalog kriznega odzivanja (med drugim tudi za ZRP) imajo nemške OS za ta namen v posebnih skladiščih posebej pripravljena ključna sredstva in opremo (inženirska, sanitetna in JRKBO). (www.streitkraeftebasis.de, 15. 3. 2011)

Shema 3: Teritorialna organiziranost/razdelitev in civilno-vojaško sodelovanje

Vir: Prirejeno po www.streitkraeftebasis.de (15. 3. 2011).

Kot ugotavlja Klose (2006: 56), so po koncu hladne vojne nemške oborožene sile izgubile dotakratno vlogo, po kateri so bile pretežno v celoti namenjene za teritorialno obrambo domovine. Kljub spremembam in načelu, da v MOM ne bo nikoli angažiranih več kot 40 % celotnih zmogljivosti OS, pa za zagotavljanje stalnih sil in zmogljivosti za naloge ZRP ne kažejo posebnega interesa, prej nasprotno, se tej odgovornosti izogibajo. Eden od razlogov je tudi v tem, da je kljub spremenjenim političnim razmeram v svetu doktrina uporabe OS, ki bazira še iz obdobja hladne vojne, še vedno zelo ukoreninjena in jo bo kljub nuji po spremembah težko spremeniti. Drugi razlog izhaja iz dejstva, da si oborožene sile ne želijo prevzema odgovornosti in pristojnosti za ZRP, ki pa je po zakonodaji tako ali tako v pristojnosti zveznih dežel, ki morajo za to poleg načrtovanja in zagotavljanja lastnih zmogljivosti zagotavljati tudi določena finančna sredstva. V OS obstaja prepričanje, da bi zvezne dežele predale del odgovornosti OS le zaradi prihranka izdatkov, brez kakršnih koli vzajemnih povračil.

6.3 VLOGA AMERIŠKIH OBOROŽENIH SIL PRI ZAGOTAVLJANJU NOTRANJE VARNOSTI (NALOGE ZAŠČITE, REŠEVANJA IN POMOČI – DISASTER RELIEF)

6.3.1 Pravna podlaga uporabe vojaških zmogljivosti v primeru naravnih in drugih nesreč

Zakonska podlaga za uporabo vojske v primeru naravnih in drugih nesreč znotraj ozemlja ZDA je podrobno opredeljena v posebnem ameriškem zveznem zakonu – The Stafford Act iz leta 1988 (The Stafford Disaster Relief and Emergency Assistance Act, <http://fpc.state.gov/documents/organization/53688.pdf>, 22. 3. 2011).

Zvezna vojaška pomoč se lahko zahteva v naslednjih primerih (FM-5-114/3-2):

- ko zmogljivosti civilnih struktur (državnih in lokalnih) ne zadoščajo za uspešno soočanje in ukrepanje v primeru nesreče,
- če civilne (državne in lokalne) oblasti niso sposobne zagotavljati potrebne zmogljivosti oz. z njimi sploh ne razpolagajo,
- ko ta, ki prosi za pomoč, sklene pogodbo o materialnem povračilu stroškov uporabe zveznih zmogljivost (med drugim tudi vojske).

6.3.2 Pristojnosti in odgovornosti pri uporabi vojaških zmogljivosti za ZRP

Ameriška ustava in navedeni zakoni pristojnost za uporabo zvezne vojske delijo med predsednika države kot vrhovnega poveljnika OS in ameriški kongres (npr. vnaprejšnja ali naknadna odobritev). Področje zagotavljanja varnosti državljanov in njihovega premoženja je na državnem nivoju prvenstveno v pristojnosti zveznih držav ter njihovih guvernerjev ter na lokalnem nivoju v pristojnosti lokalnih oblasti v okviru posamezne države. Uporaba vojaških zmogljivosti je možna le v izrednih primerih, tj. ko lokalne in državne oblasti ne morejo več zagotavljati te naloge s svojimi civilnimi zmogljivostmi oziroma ko civilne oblasti ne razpolagajo z ustreznimi zmogljivostmi, s kakršnimi razpolaga le zvezna vojska.

Pri tem ima posebno vlogo nacionalna garda, katere aktiviranje in uporaba sta v pristojnosti guvernerja posamezne zvezne države. Na podlagi teh pristojnosti lahko v primeru naravnih in drugih nesreč posamezen guverner vključi zmogljivosti nacionalne garde v izvajanje nalog zaščite, reševanja in pomoči. Poleg možnosti vključevanja redne sestave vojske je v primeru, da je nesreča večjih razsežnosti in presega področje posamezne države, odločanje o uporabi zmogljivosti nacionalne garde posameznih zveznih držav izven njihovih mej v pristojnosti predsednika ZDA.

Po razglasitvi izrednega stanja mora guverner (ali njegov namestnik) vse zahteve po pomoči v skladu s Staffordovim zakonom posredovati v petih dneh, ko se potreba za pomočjo izkaže (oz. v 30 dneh od nastanka naravne ali druge nesreče), na za to odgovorno zvezno agencijo (Federal Emergency Management Agency – FEMA³⁴), in to prek njene regionalne pisarne ali pa neposredno njenemu direktorju na zveznem nivoju. (Stafford Act, 2011 in Hammes, 2008: 95)

V nujnih primerih, ko bi zaradi resne nevarnosti ali nesreče čakanje na odobritev preprečilo učinkovitost odzivanja, je možnost odločitve za ukrepanje in zagotovitve pomoči tudi v pristojnosti poveljnika posamezne vojaške enote. Ta odločitev je možna le v primerih, ko poveljujoči oceni, da bi bila zaradi neposredovanja ogrožena človeška življenja ali povzročeno hujše trpljenje oz. povzročena materialna škoda velikih razsežnosti. Vojaška pomoč je omejena le na zmogljivosti, ki jih ima vojska na razpolago in ki niso nujno potrebne za izvajanje prioriternih vojaških nalog. Kljub temu so civilne oblasti v nadaljevanju obvezne podati prošnjo/zahtevo po pomoči tudi še po uradni poti. (FM 5-114/3-1)

Aktivna sestava oboroženih sil v času dajanja pomoči ob naravnih in drugih nesrečah ostaja ves čas neposredno pod svojo linijo vodenja in poveljevanja, saj civilne oblasti pri izvajanju nalog ZRP nad njimi nimajo nikakršnih pristojnosti poveljevanja. (FM 5-114/3-1)

S civilno zakonodajo in vojaškimi predpisi sta pristojnost in odgovornost za uporabo vojaških zmogljivosti v primeru ZRP (Disaster Relief) podrobno opredeljeni. Poleg že

³⁴ FEMA je zvezna agencija pri Ministrstvu za domovinsko varnost (The United States Department of Homeland Security), njena osnovna naloga pa je koordinacija nalog in aktivnosti glede odzivanja na naravne in druge nesreče, in to v primerih, ko nesreča presega zmogljivosti lokalne/državne ravni. Na podlagi guvernerjeve zahteve FEMA izvede predhodno oceno ogroženosti/škode, ki jo guverner skupaj s prošnjo za zvezno pomoč naslovi na predsednika ZDA. Ta ocena rabi kot priporočilo o potrebnih virih in zmogljivostih, ki naj bi jih po eventualni predsednikovi razglasitvi izrednega stanja zvezni nivo po možnosti tudi zagotovil. (Stafford Act, pogl. 401 in CFR³⁴, 44/čl. 206.36). V okviru prošnje za nujno pomoč je guverner dolžan navesti tudi podatke o tem, katere ukrepe in postopke je že in jih bo še izvedel ter katere lastne zmogljivosti je že oziroma jih bo še uporabil. Na podlagi zahteve s podrobnimi obrazložitvami se predsednik ZDA odloči o razglasitvi ali nerazglasitvi izrednega stanja ter o odobritvi ali zavrnitvi zahtevane pomoči. Z namenom, da se onemogoči predolgotrajna uporaba vojaških zmogljivosti za izvedbo najnujnejših del in pomoči, je ta s predpisom omejena na trajanje do 10 dni oziroma v primeru nujnih potreb po zagotavljanju pitne vode do največ 30 dni. Če do takrat ni možno vzpostaviti normalne vodooskrbe, mora v tem času FEMA zagotoviti izvajanje navedenih oblik pomoči prek ostalih civilnih služb in organizacij. (Stafford Act, poglavje 403; FM 5-114/3-2 in CFR 44/čl. 206.34)

navedenih predpisov so pravila opredeljena tudi z vojaškim predpisom AR 500-60 (Army Regulation 500-60 – Disaster Relief/1981). Vojaške enote lahko v primeru kriznega odzivanja na nesrečo zaradi svoje dobre opremljenosti in številnosti igrajo eno od ključnih vlog. Na nivoju posamezne države od zveznih držav je v pristojnosti guvernerja, da v primeru, ko ukrepi in zmogljivosti civilnih državnih oblasti ne zadostujejo potrebam, aktivira zmogljivosti nacionalne garde (v okviru te države), ki pa ne razpolaga z enako opremo in sredstvi, s kakršno razpolaga zvezna vojska (predvsem inženirske, JRKBO-zmogljivosti). Če niti zmogljivosti civilnih oblasti in nacionalne garde ne zadostujejo potrebam, lahko guverner prek Ministrstva za obrambo zaprosi za pomoč v zmogljivostih zvezne vojske. Takojšnje vključevanje aktivne sestave vojske brez predhodne odobritve zveznih oblasti oz. predsednika ZDA je prej izjema kot pravilo. Na ta način je onemogočena kakršna koli zloraba vojske, žal pa postopki zaradi omejitev v praksi lahko povzročajo zamudnost vključevanja vojske v tovrstne naloge, kar opisujeta tudi Hammes (2008: 102–103) in Može (2006: 42) v obravnavi Kriznega upravljanja in vodenja v primeru orkana Katrina. Poleg premagovanja zahtevnih birokratskih postopkov pri izvajanju nalog v praksi prihaja do različnih težav tudi zaradi ločene poveljniške strukture – različne ravni vodenja in poveljevanja (za nacionalno gardo je pristojna državna raven, za pripadnike zvezne vojske pa vojaško poveljstvo na zvezni ravni).

6.4 POVZETEK UGOTOVITEV PREUČEVANIH SISTEMOV

S primerjavo organiziranosti, zakonskih opredelitev in rešitev vključevanja vojaških zmogljivosti Avstrije, Nemčije in ZDA v naloge ZRP lahko ugotovimo, da je v vseh treh preučevanih državah uporaba vojske na nalogah ZRP opredeljena z ustreznimi predpisi in zakoni ter načeloma dokaj omejena, saj je po večini uporaba vojaških zmogljivosti dovoljena šele, ko civilne zmogljivosti ne zadoščajo več. Ena od ugotovitev je tudi ta, da so kljub splošnemu prepričanju, da se oborožene sile lahko zelo učinkovito vključujejo v ZRP ob nesrečah, te zaradi splošnega zmanjševanja števila pripadnikov na eni strani ter povečane angažiranosti v MOM na drugi strani v nesrečah dokaj omejeno uporabne.

V določenem obsegu možnosti uporabe vojaške pomoči za ZRP odstopa le Avstrija, kjer za pomoč lahko zaprosi že predstavnik najnižje lokalne skupnosti, in to neposredno poveljnika enote, ki ima domicil v tem območju. Tudi odločitev o zagotovitvi vojaških zmogljivosti je spuščena že na osnovni taktični nivo, ravno tako pa se poveljnik enote/vojašnice lahko tudi samoiniciativno odloči za posredovanje (predvsem, ko oceni, da za to obstajajo pogoji oz. če bi bila zaradi eventualnega neposredovanja huje ogrožena človeška življenja ali imetje). Poleg tega imajo avstrijske specialistične vojaške enote v svoji sestavi določeno opremo, ki je namenjena neposredno za naloge ZRP. Zaradi

zmanjševanja vojske in za učinkovitejše soočanje z grožnjami in obvladovanje nesreč so na deželnih nivojih določene specialistične modularne enote, ki jih posamezna deželna vlada v primeru potreb lahko tudi uporabi. So pa razlogi za te rešitve predvsem v tem, da Avstrija ne razpolaga s posebnimi podobnimi civilnimi zmogljivostmi za ukrepanje v primeru naravnih in drugih nesreč.

V primeru ZDA je na nivoju posamezne zvezne države guvernerjem dana možnost neposrednega odločanja o uporabi določenih vojaških zmogljivosti, toda le nacionalne garde. V primeru potreb je za odobritev dodatne vojaške pomoči pristojen zvezni nivo, postopki pa potekajo prek za ta namen ustanovljene agencije FEMA. Togost sistema pri uvajanju vojaških zmogljivosti (razen nacionalne garde) se je v negativni luči pokazala tudi leta 2005 v primeru orkana Katrina.

V primeru Nemčije je uporaba vojske za naloge ZRP še najbolj omejena, kar pa je pretežno posledica ukoreninjene tradicije in razmer iz obdobja po 2. svetovni vojni. Je pa na drugi strani z oblikovanjem posebnih vojaških poveljstev na učinkovit način rešena vojaška pomoč pri izvajanju kriznega načrtovanja, usmerjanja in koordiniranja vojaških vprašanj za potrebe kriznih štabov na vseh ravneh. Na nižjih ravneh se to izvaja s pomočjo rezervnih pripadnikov vojske, na višji ravni pa so ta poveljstva poklicne sestave. Kljub mnenju, da naj bi se vojaške zmogljivosti uporabile le v primeru, ko civilne strukture niso več sposobne same obvladovati situacijo, pa je v večini držav vse bolj prisotno razmišljanje, da bi se vojaške zmogljivosti uporabljale kot eden od primarnih odgovorov na okoljske grožnje in nesreče. Dejstvo namreč je, da so oborožene sile po večini dobro organizirane, usposobljene in opremljene ter tudi na voljo. Razlog za to je predvsem v vse večjem obsegu globalnih klimatskih sprememb in posledično vse večjem številu različnih naravnih nesreč visoke intenzitete ter hudih posledic, s katerimi se civilna družba vse težje sooča in se jim upira. Zato je v prihodnosti s strani civilnih oblasti možno pričakovati vse več zahtev po vojaški pomoči, saj v veliko primerih v zadnjem obdobju civilne strukture tovrstnih nesreč niso zmogle več obvladovati.

7 ZAKLJUČEK

Hipoteza, da zakonski akti in drugi predpisi omogočajo izvajanje nalog Slovenske vojske s področja soočanja z okoljskimi grožnjami, predvsem pa učinkovito vključevanje v sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter da se s svojo organiziranostjo, opremljenostjo in usposobljenostjo Slovenska vojska lahko uspešno sooča z okoljskimi grožnjami in učinkovito vključuje v izvajanje nalog v okviru sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, je po moji oceni delno potrjena.

Pri nastajanju naloge sem ugotovil:

- Zakonska določila in normativni akti zagotavljajo Slovenski vojski ustrezno podlago za izvajanje učinkovitih postopkov in ukrepov pri soočanju z okoljskimi grožnjami (tako s področja okoljevarstvene politike kakor tudi za njeno sodelovanje v nalogah zaščite, reševanja in pomoči v okviru sistema VPNDN), le določila, da se Slovenska vojska lahko vključi v zaščito in reševanje šele, ko lastne sile sistema VPNDN več ne zadoščajo za izvedbo vseh nalog, lahko večkrat povzročijo »prepozno« uporabo Slovenske vojske v nalogah ZRP, kar ima lahko predvsem v javnosti negativne posledice.
- Zmogljivosti Slovenske vojske predstavljajo učinkovito dopolnitev sil sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, saj s svojimi znanji, opremljenostjo in pripravljenostjo Slovenska vojska v sodelovanju z drugimi subjekti sistema VPNDN predstavlja nepogrešljiv in pomemben del sil pri izvajanju nalog zaščite, reševanja in pomoči.
- Vključevanje Slovenske vojske je določeno z zakoni in predpisi, postopki za ukrepanje pa so opredeljeni z Načrtom delovanja sil Slovenske vojske pri zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah – VIHRA. Naloge, načini in oblike vključevanja Slovenske vojske so opredeljeni predvsem z ZObr, ZVNDN, ZSSloV, ReNPVNDN, ReSDPROSV, ReSNV, Doktrino zaščite, reševanja in pomoči in Vojaško doktrino.
- Zakonska določila opredeljujejo uporabo vojske in obrambnih sredstev za zaščito, reševanje in pomoč šele, če razpoložljive sile in sredstva ne zadoščajo za nujno reševanje ter pomoč in če vojska ni nujno potrebna pri opravljanju obrambnih nalog. Dejansko brez predhodne zahteve poveljnika CZ RS vključevanje Slovenske vojske v naloge zaščite, reševanja in pomoči ni možna, saj v skladu z zakonom končno odločitev o podaji predloga za angažiranje Slovenske vojske v primeru naravnih in drugih nesreč sprejema poveljnik CZ.

- Po dosedanjih izkušnjah se civilne oblasti le s težavo odločajo za pomoč Slovenske vojske v primeru naravnih in drugih nesreč oziroma se zanjo odločajo dokaj pozno. To je ravno nasprotno javnemu mnenju, ki je sodelovanju Slovenske vojske v primeru naravnih in drugih nesreč zelo naklonjeno oziroma javnost to od vojske tudi pričakuje.
- Zagotavljanje ustrezne organiziranosti in usklajenosti delovanja vseh subjektov sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami se načrtuje z načrti ZiR, ugotovitve pa kažejo, da so državni, regijski, lokalni načrti ZiR ter načrt delovanja sil Slovenske vojske v primeru naravnih in drugih nesreč medsebojno deloma neuskklajeni, v več primerih pa zahteve za uporabo Slovenske vojske niso dovolj konkretne oz. ustrezno opredeljene (državni načrti) ali pa v načrtih sploh niso določene (regijski in lokalni načrti).
- Slovenska vojska si naloge, ki jih bo izvajala v okviru zaščite, reševanja in pomoči, večinoma postavlja sama, preostali subjekti sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami pa s temi nalogami niso dovolj seznanjeni, kar posledično ne podpira zahteve po usklajenosti načrtov ZiR med posameznimi izvajalci nalog. Za učinkovito načrtovanje uporabe je treba Slovenski vojski njene naloge v posameznih državnih načrtih ZiR opredeliti bolj podrobno in s temi načrti uskladiti načrt delovanja sil Slovenske vojske v primeru naravnih in drugih nesreč – VIHRA.
- Sistem obveščanja v primeru naravnih in drugih nesreč se izvaja prek CORS in POVC/ZOC, kar v primeru potreb po njeni uporabi zagotavlja možnost hitrega in učinkovitega vključevanja Slovenske vojske v naloge zaščite, reševanja in pomoči.
- Poveljstva in enote izvajajo redna tedenska poročanja ter po liniji vodenja in poveljevanja v POVC/ZOC dostavljajo preglede razpoložljivih sil za ZRP. S sistemom poročanja in obveščanja je poveljujočim na vseh ravneh zagotovljen stalen vpogled v razpoložljive zmogljivosti sil, ki so v danem trenutku primerne za angažiranje.
- Temeljni pogoj za vključevanje Slovenske vojske v naloge ZRP so njena ustrezna organiziranost, opremljenost in usposobljenost enot. S svojo organiziranostjo in opremljenostjo z dvonamensko opremo in sredstvi Slovenska vojska zagotavlja potrebne zmogljivosti za izvajanje nalog zaščite, reševanja in pomoči.
- Svojo usposobljenost Slovenska vojska zagotavlja z rednimi usposabljanji poveljstev in enot ter s sodelovanjem na skupnih vajah zaščite, reševanja in pomoči z drugimi subjekti VPNDN. Pri vključevanju v skupna usposabljanja in vaje z drugimi strukturami bi morala Slovenska vojska predhodno opredeliti svoje zmožnosti ter jih na tak način ponuditi drugim subjektom, in to ne le v statičnih predstavitev, temveč predvsem v konkretnih nalogah, ki bi dejansko odražale njeno uporabo v realnih situacijah.

- Ključnega pomena je, da se vse strukture, ki sodelujejo v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, medsebojno dobro poznajo, da poznajo organiziranost, zmožnosti in prioritete uporabe v različnih okoliščinah, odgovori, pridobljeni z intervjuji in pogovori, pa tega ne potrjujejo. Raziskava je namreč pokazala, da je ena od pomanjkljivosti pri izvajanju nalog v primeru naravnih in drugih nesreč tudi to, da se sodelujoči med seboj premalo poznajo.
- Na podlagi izkušenj iz poplav septembra 2010 se je v poveljstvih in enotah SV začelo izvajanje aktivnosti seznanitve z organiziranostjo, opremljenostjo, nalogami in zmogljivostmi, na katere so vabljeni predstavniki vseh posameznih struktur, ki sodelujejo v ZRP. Navedeno obliko sodelovanja je treba v prihodnje le še nadaljevati in jo nadgrajevati.
- Poleg izvedbe skupnih vaj in usposabljanj operativnih struktur (enot) je treba zagotavljati neprekinjeno medsebojno sodelovanje in poznavanje ključnih predstavnikov vodstvenih struktur (poveljnikov različnih enot SV, CZ, gasilcev ...).
- Zagotoviti je treba neprekinjeno sodelovanje častnikov za povezavo s štabi civilne zaščite (sodelovanje na sejah, sestankih, usposabljanjih). V primeru novih postavitvev/zamenjav častnikov za povezavo v štabih CZ je za te ČAP treba izvesti (takojšnje) seznanjanje z nalogami in s sestavo štaba (medsebojno spoznavanje).
- Več pozornosti je treba nameniti večjemu sodelovanju pred nesrečo. Treba je zagotoviti stalno sodelovanje med CZ in Slovensko vojsko oziroma aktivno vlogo ČAP. Povezanost Slovenske vojske s CZ mora biti večja, umeščenost pa mora biti zagotovljena prek domicilnih območij oziroma območij odgovornosti posameznih poveljstev in enot.
- Pri izvajanju nalog ZRP je težišče delovanja in sodelovanja predvsem na nižjih ravneh (enote in zmogljivosti na terenu). Za zagotavljanje učinkovitejšega sodelovanja je v primeru nesreče poleg ČAP treba pravočasno zagotoviti predstavnike vseh sodelujočih struktur tudi na območju nesreče (zagotavljanje ustrezne povezave med strukturami, pravočasnega prenosa informacij po lastnih linijah vodenja in poveljevanja, možnost svetovanja/predlaganja uporabe posameznih zmogljivosti ipd.).
- Treba je opredeliti pristojnosti poveljnikov domicilnih enot oziroma pristojnosti in odgovornosti posameznih poveljnikov glede na njihovo območje odgovornosti, prek česar bi že v rednih aktivnostih lahko bili v večji povezavi s strukturami v okolju, v katerem bivajo.
- Če v nalogi na istem območju sodeluje več različnih enot ali zmogljivosti, se je določitev najvišjega poveljujočega vsem vojaškim silam pokazala za zelo učinkovito

(primer poplav 2010), saj se s tem zagotavlja enotno in usklajeno vodenje vseh teh vojaških enot na mestu nesreče (območju izvajanja naloge).

- CZ in občine morajo imeti jasno opredeljeno, kaj jim Slovenska vojska v takšnih primerih lahko zagotavlja oziroma, v katerem segmentu lahko priskoči na pomoč ter kaj lahko pričakujejo od Slovenske vojske.
- Skupno sodelovanje je treba izboljševati tudi z učenjem iz izkušenj, zato so po vsaki aktivnosti potrebne učinkovite analize, ugotovljene pomanjkljivosti in predlogi pa ne smejo ostati le na papirju, temveč se morajo s skupnim delom tudi uresničiti ter prenašati na preostale sodelujoče v sistemu VPNDN.
- Obe strukturi (CZ in SV) sta v sestavi istega ministrstva, zato je treba učinkovitost in odzivnost zagotavljati tudi s smotrnim opremljanjem ter uporabo posameznih zmogljivosti v primeru nesreče (izogibanje podvajanj), predvsem pa se je pri teh nalogah treba izogibati medsebojne tekmovalnosti.
- Za učinkovito delovanje vseh struktur je treba na širšem območju nesreče zagotoviti pogoje za delovanje kriznega štaba, kar lahko ob pomanjkanju trdnih objektov z vzpostavitvijo terenskega poveljniškega mesta zagotavlja Slovenska vojska (v skladu z načrti VIHRA). Z dodatnimi usposabljanji je pri drugih strukturah ZRP (CZ, gasilci, reševalci ...) treba zagotoviti prepričanje, da jim je takšen center le v pomoč, nikakor pa vojska s tem ne prevzema vodenja intervencije in ne posega izven svojih pristojnosti.
- V sestavi kriznega štaba, ki se vzpostavi na mestu nesreče, morajo biti zastopani predstavniki vseh struktur, za učinkovito uporabo sil in dovajanje dodatnih zmogljivosti pa je treba zagotoviti visoko raven medsebojne usklajenosti.
- Kljub dejstvu, da ima za učinkovito izvajanje VPNDN prostovoljstvo (prostovoljno gasilstvo, med katerimi je tudi veliko pripadnikov SV) eno od ključnih vlog in je ta oblika zaradi možnosti zagotavljanja obsega sil nezamenljiva, pa je na drugi strani velikega pomena tudi vloga profesionalne sestave, ki lahko z izkušnostjo in izurjenostjo predvsem ob naravnih in drugih nesrečah močno pripomore k učinkovitemu in hitremu ukrepanju. Slovenska vojska to zagotavlja z doseženo stopnjo pripravljenosti ter z znanji, ki jih pri izvajanju svojih nalog pridobivajo njeni pripadniki tako doma kot na nalogah v tujini.
- Dejansko razpoložljive sile in zmogljivosti SV, ki jih je možno takoj uporabiti za naloge ZRP, predstavlja predvsem operativni del stalne sestave Slovenske vojske, je pa treba pri načrtovanju možne uporabe upoštevati dejstvo, da dela stalne sestave zaradi izvajanja preostalih rednih operativnih nalog (notranja služba, priprave in sodelovanja v MOM) ni možno uporabiti v nalogah po zahtevah ZRP. Dosedanje izkušnje in

analize kažejo, da je dejansko število pripadnikov, ki jih v primeru naravne ali druge nesreče širšega obsega Slovenska vojska lahko naenkrat zagotavlja, od 1500 do 2000 pripadnikov, v izrednih primerih do 3000 pripadnikov. Je pa vključevanje Slovenske vojske v te naloge pogojeno s postopnim uvajanjem sil in upoštevanjem načela vzdržljivosti, po katerem je za zagotavljanje učinkovitosti po določenem časovnem obdobju treba zagotoviti načrtno menjavo moštva.

- Pri vključevanju rezervne sestave v naloge ZRP ključno omejitev predstavlja z ZObr opredeljen 30-dnevni rok za pravočasno vročanje poziva za vpoklic, kar v praksi onemogoča možnost takojšnjega vključevanja rezervne sestave v naloge ZRP oziroma njihovo vključevanje v tovrstne aktivnosti niti ni smiselno, razen če so ob pojavu naravne ali druge nesreče pripadniki prostovoljne pogodbene rezervne sestave (PPRS) že na rednih usposabljanjih.
- Ne glede na mnenja posameznikov, da v primeru poplav vključevanje NCKU in SNAV ni bilo potrebno, sem prepričan, da mora v primeru nesreče večjih razsežnosti (kar so po mojem mnenju poplave septembra 2010 bile) tako NCKU kot SNAV odigrati svojo z zakoni in predpisi opredeljeno vlogo. Navsezadnje bi bile lahko na ta način odločitve o vključevanju posameznih zmogljivosti sprejete hitreje in še bolj učinkovito.
- Kljub mnenju, da naj bi se vojaške zmogljivosti uporabile le v primeru, ko civilne strukture niso več sposobne same obvladovati situacije, pa je v številnih državah vse bolj prisotno razmišljanje, da bi se vojaške zmogljivosti uporabljale kot eden od primarnih odgovorov na okoljske grožnje in nesreče. Razlog za to naj bi bil predvsem v dejstvu, da so oborožene sile po večini dobro organizirane, usposobljene in opremljene ter tudi na voljo.
- Pri tem so ključnega pomena predvsem specifične vojaške zmogljivosti, s kakršnimi civilne strukture same ne razpolagajo ali pa jih imajo v zelo omejenem obsegu. Poleg tega je za vojaški sistem značilna tudi učinkovitost pri ukrepanju oziroma kriznem odzivanju.
- Obenem podatki kažejo, da so kljub splošnemu prepričanju, da se oborožene sile lahko zelo učinkovito vključujejo v dajanje pomoči ob nesrečah, te zaradi splošnega zmanjševanja števila pripadnikov na eni strani ter povečane angažiranosti v MOM na drugi strani v nesrečah dokaj omejeno uporabne.
- Določene enote, ki sodelujejo v aktivnostih ZRP, se uporabljajo nenamensko za naloge in aktivnosti, ki bi jih dejansko morale opravljati že različne civilne službe (npr. komunala ...). Zaradi omejenih zmogljivosti SV je treba prvenstveno zagotoviti izvajanje nalog v skladu z načrtom delovanja VIHRA.

- Pomembno je, da se civilne oblasti sočasno zavedajo omejenosti vojaških resursov in načrtujejo njihovo uporabo za res specifične in nujne naloge, ne pa za opravljanje del in nalog, katere lahko oz. bi jih morale izvajati civilne službe (različni gradbeni posegi, prevozi, gasilske naloge, čiščenje smeti/odpadkov itn.) Pri odločanju o uporabi oboroženih sil za naloge kriznega odzivanja in pomoči morajo zato civilni načrtovalci že vnaprej predvideti, kdaj, za katere naloge in na kakšen način te zmogljivosti uporabiti.
- Izhodišče o uporabi vojaških zmogljivosti mora biti predvsem na nalogah, ki jih civilna skupnost ne more izvesti, ne pa jih uporabiti le zato, ker naj bi vojska pač vedno bila na razpolago. Pri tem je treba načrtovati tudi časovno omejitev uporabe vojske, to je t. i. njeno izhodno strategijo, ter dejstvo, da so te zmogljivosti prvenstveno namenjene za izvajanje njenega osnovnega vojaškega poslanstva, med drugim tudi obrambnih nalog.
- Pri preučevanju rešitev nekaterih drugih držav pri uporabi vojaških zmogljivosti v primeru ZRP lahko ugotovimo, da je učinkovitost uporabe Slovenske vojske oz. njenih zmogljivosti dokaj primerljiva z učinkovitostjo uporabe vojaških zmogljivosti v teh državah. Uporaba oz. sodelovanje vojske v nalogah ZRP je v vseh preučevanih državah opredeljeno z ustreznimi zakoni in predpisi, pri katerih je splošna ugotovitev, da je uporaba vojske pretežno dokaj omejena, saj po večini predpisi dovoljujejo uporabo vojaških zmogljivosti šele, ko civilne zmogljivosti ne zadoščajo več.
- Po možnosti uporabe vojaške pomoči za ZRP v veliki meri odstopa Avstrija, kjer že predstavnik osnovne lokalne skupnosti za pomoč lahko zaprosi neposredno poveljnika enote, ki ima domicil v tem območju. Če oceni, da so za to pogoji oziroma da bi bila v primeru neposredovanja huje ogrožena človeška življenja ali premoženje, se poveljnik posamezne enote lahko samoiniciativno odloči za posredovanje (sprejme odločitev o zagotovitvi vojaških zmogljivosti). Za izvajanje nalog ZRP so na deželnih ravneh v nekaterih vojašnicah določene specialistične modularne enote, ki večinoma razpolagajo z za to posebej zagotovljeno namensko opremo.
- Po avstrijskem primeru bi tudi za Slovensko vojsko lahko skozi določitev območij odgovornosti posameznih enot na določen način zagotavljali učinkovitejšo uporabo in vključevanje vojaških zmogljivosti. Je pa v tem primeru nujno opredeliti pristojnosti in odgovornosti poveljujočim vojaških enot na eni strani ter predstavnikom lokalnih (regijskih) skupnosti na drugi strani.
- V primeru ZDA je na nivoju posamezne zvezne države guvernerjem dana možnost neposrednega odločanja o uporabi določenih vojaških zmogljivosti, toda le nacionalne garde. V primeru dodatnih zahtev je za odobritev vojaške pomoči pristojen zvezni nivo,

postopki pa potekajo prek za ta namen ustanovljene agencije FEMA. Togost sistema pri uvajanju vojaških zmogljivosti (razen nacionalne garde) se je v negativni luči pokazala tudi v primeru orkana Katrina.

- Še najbolj je za naloge pomoči civilnim strukturam omejena uporaba vojske v primeru Nemčije (ukoreninjena tradicija in posledice razmer iz obdobja po 2. svetovni vojni – strah pred močno vlogo vojske). Je pa z oblikovanjem posebnih vojaških poveljstev (na nižjih ravneh iz rezervne sestave, na višjih iz poklicne sestave) rešeno nudenje pomoči kriznim štabom na različnih ravneh (pomoč pri kriznem načrtovanju, usmerjanje in koordiniranje vojaških vprašanj ipd.) Ta oblika bi bila na določen način sprejemljiva tudi za slovenske razmere, kjer bi v ta svetovalno-usklajevalna poveljstva/štabe lahko vključevali nekdanje in upokojene pripadnike SV.

Kljub ugotovljenim pomanjkljivostim menim, da Slovenska vojska zagotavlja izvajanje vseh potrebnih postopkov in ukrepov za učinkovito zoperstavljanje okoljskim grožnjam in da je dosedanje sodelovanje med strukturami, ki delujejo v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, dobro. Ob odpravi teh pomanjkljivosti (usklajeno načrtovanje, boljše medsebojno poznavanje in poznavanje obsega nalog, zagotovitev pristojnosti v območjih odgovornosti, enakovredno vključevanje v naloge v primeru nesreč) bo Slovenska vojska v primeru zahtev sposobna opravljati te naloge le še bolj učinkovito.

8 LITERATURA IN VIRI

1. Monografije:

ANŽIČ, Andrej (1997). Varnostni sistem Republike Slovenije. Ljubljana: Časopisni zavod Uradni list Republike Slovenije.

ČALETA, Denis (2010). Oborožene sile in terorizem v luči konfliktov 21. stoletja. Ljubljana: PDRIU.

FRANK, Johan (2006). The Role of the Austrian Armed Forces in Homeland Security. V John L. Clarke (ur.) *Armies in Homeland Security: American and European Perspectives*, 119–139. Washington, D.C.: National Defense University Press.

GRIZOLD, Anton (1999). Obrambni sistem RS, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana: MNZ.

GROŠELJ, Klemen (2007). Okoljsko ogrožanje nacionalne varnosti. V Prezelj, Iztok (ur.) *Model celovitega ocenjevanja ogrožanja nacionalne varnosti Republike Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Direktorat za obrambne zadeve, Sektor za civilno obrambo.

HAMMES, X. Thomas, in dr. (2008). Protecting the American Homeland. V Flanagan J., Stephen, in Schear A., James (ur.) *Strategic Challenges: America's Global Security Agenda*, 95 in 102–103. Dulles, Virginia: Potomac Books.

HRABAR, Darko (2007). Vloga oboroženih sil v kriznem upravljanju in vodenju. Specialistično delo. Ljubljana: FDV.

JELUŠIČ, Ljubica (1997). Legitimnost sodobnega vojaštva 13–14, 68. Ljubljana: FDV.

KLOSE, J. Gerhard (2006). German's Military and Domestic Security. V John L. Clarke (ur.), *Armies in Homeland Security: American and European Perspectives*, 37–62. Washington, D.C.: National Defense University Press.

MALEŠIČ, Marjan (1994). Civilna obramba sodobnih držav. Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV.

MALEŠIČ, Marjan (2004). Krizno upravljanje in vodenje v Sloveniji. Izzivi in priložnosti. Ljubljana: FDV.

METUL, Danilo (2008). Vloga in naloge Slovenske vojske v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Zaključna naloga, Ljubljana: PDRIU – PŠŠ.

MOŽE, Ana (2006). Krizno upravljanje in vodenje – primer orkana Katrine. Diplomsko delo, 42. Ljubljana: FDV.

NOVAK, Božidar (2000). Krizno komuniciranje in upravljanje nevarnosti. Ljubljana: Gospodarski vestnik.

PEČNIK, Tatjana (2008). Primerjava procesov odločanja v krizi v civilni zaščiti in Slovenski vojski. Izpitna naloga. Ljubljana: FDV.

PREZELJ, Iztok (2002 a). Kompleksno ogrožanje varnosti in nastajanje kompleksnih kriz. V Marjan Malešič (ur.) Nacionalna in mednarodna varnost, 62–63. Ljubljana: FDV.

PREZELJ, Iztok. (2005 a): Nacionalni sistem kriznega menedžmenta. Ljubljana: FDV.

PREZELJ, Iztok (2005 b). Medresorsko sodelovanje in koordiniranje pri kriznem upravljanju. V Anton Bebler (ur.), Sodobno vojaštvo in družba. Ljubljana: FDV.

PREZELJ, Iztok (2007 a). Oblikovanje politik, sistemov in mehanizmov kriznega upravljanja v sodobnih državah. Ljubljana: MORS.

PREZELJ, Iztok (2007 b). Uvod v ocenjevanje ogrožanja nacionalne varnosti. V Prezelj Iztok (ur.), Model celovitega ocenjevanja ogrožanja nacionalne varnosti Republike Slovenije, 7. Ljubljana: MORS, Direktorat za obrambne zadeve, Sektor za civilno obrambo.

ŠTEFANIČ, Martin (2010). Okoljska dimenzija ogrožanja nacionalne varnosti skozi prizmo SV na študiji primera Poček. Seminarska naloga. Maribor: PDRIU – PŠŠ.

ŠUKLJE, Terezija (2007). Varstvo okolja in vojaške aktivnosti – diplomsko delo, 8 in 68–69. Ljubljana: FDV.

UŠENIČNIK, Bojan (2002). Sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. V: Ušeničnik, Bojan: Nesreče in varstvo pred njimi. Ljubljana: URSZR.

VOBIČ, Zoran (2008). Poslanstvo in vloga Slovenske vojske v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter njene kadrovske zmožnosti. Seminarska naloga. Ljubljana: PDRIU – PŠŠ.

2. Članki v znanstvenih in strokovnih revijah:

BOGATAJ, Miran (2008). V Olga Andrejek, Bojan Kuntarič, Železniki – simbol za katastrofo in solidarnost, Revija Ujma št. 22/08: 81.

BRIC, Roman (2009). V nastalih razmerah je nujna celovita reforma obrambnega sistema – intervju z dr. I. Kotnikom. Revija Slovenska vojska št. 5/09: 10.

CLARKE L., John (2011). Soldering Homefront – EU Militaries Carve out Roles in Emergency Response. Revija Per Concordiam vol. 1 issue 4, 23. Garmisch Partenkirchen: George C. Marshall Center for Security Studies.

FURLAN, Branimir (2008). Poročanje o pripravljenosti. Revija Obramba let. 40, št. 4/2008, 5.

GRMEK, Meta (2004). Mednarodna konferenca v Poljčah o nevojaških grožnjah. Revija Slovenska vojska št. 6/2004, 18.

GROŠELJ, Klemen (2006). Informacija o raziskovalni dejavnosti Obramboslovnega raziskovalnega centra na področju kriznega upravljanja in vodenja, Ujma št. 20, str. 199.

KAJFEŽ B., Lučka (2006). Podnebne spremembe in nacionalna varnost. Revija Ujma št. 20/2006, 170–172.

KNIFIC, Boris (2005). Dnevi ZiR – intervju z M. Bogatajem, poveljnikom CZ RS. Revija Obramba let. 37, št. 10/2005, 7.

KNIFIC, Boris (2011). Informativni dan 1. BR. Revija obramba, let. 43, št. 2/2011, 8–9.

KOMAC, Blaž, ZORN, Matija, PAVŠEK, Miha, PAGON, Polona (2009). Naravne nesreče v Sloveniji. Revija Ujma št. 23/2009, 299 in 301.

MALEŠIČ, Marjan (2002). Teorija kriznega upravljanja. Revija Ujma št. 16/02: 405.

OBLAK, Nataša (2011). Skupno urjenje za boljše ukrepanje ob požarih. Revija Slovenska vojska št. 6/2011: 18.

PREZELJ, Iztok (2004). Nekatere ugotovitve iz študije kriznega upravljanja in vodenja ob poplavah novembra 1998. Revija Ujma št. 17–18/2003–2004, 223–226.

PUŠ, Robert (2008). V Olga Andrejek, Bojan Kuntarič, Železniki – simbol za katastrofo in solidarnost, Revija Ujma št. 22/2008: 83.

3. Članki v tiskanih občilih:

ČAR, Aleš (2010). Dnevnikova okrogla miza – Slovenska vojska je ideološko podhranjena. Časopis Dnevnik 13. 11. 2010, 19.

4. Zborniki:

KAJFEŽ Bogataj, Lučka, in dr. (2004). Scenarij podnebnih sprememb v Sloveniji kot temelj za oceno ogroženosti z vremensko pogojenimi naravnimi nesrečami v prihodnosti: zaključno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na projektu ciljnega raziskovalnega programa (CRP): Konkurenčnost Slovenije 2001–2006, 2. Ljubljana: Biotehniška fakulteta.

MALEŠIČ, Marjan, in dr. (2008). Sistem nacionalne varnosti v spremenjenem varnostnem okolju; CRP Znanje za varnost in mir 2006–2010. Ljubljana: FDV.

PREZELJ, Iztok (2002 b). Konceptualizacija nacionalnih varnostnih interesov, Teorija in praksa I. 39, 4/2002: 625.

ZORE, Gregor, in dr. (2006). Parlamentarni nadzor nad varnostnim sektorjem: načela, mehanizmi in praksa, 16. Ljubljana: FDV.

14. INŽB (2008): Kronika enote – 15 let 14. INŽB, Novo mesto.

5. Zakoni:

Zakon o obrambi, Ur. l. RS, št. 82/94, 44/97, 87/97, 47/02, 40/04 in 103/04.

Zakon o službi v Slovenski vojski, Ur. l. RS, št. 68/2007.

Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami, Ur. l. RS, št. 64/94, 33/00, 28/06, 51/06 in 97/10.

6. Normativni in drugi dokumenti:

Doktrina zaščite, reševanja in pomoči (2002). Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, URSZR, št. 812-07/2002-1 z dne 30. 5. 2002.

FM 5-114 Engineer Operations Short of War (1992): Disaster relief in the US and its territories. Washington DC/USA: HQ, Department of the Army.

GŠSV (2010). Stanje zalog po lokaciji: Izpis iz SKEV za naprave za polnjenje vreč Valstop, Ljubljana: GŠSV (14. 10. 2010).

GŠSV/1 (2011). Gibanja kadrovskega obsega SV za obdobje 1991–2010. Vir: ZSK GŠSV in Predstavitev s predavanja NGŠSV sluшатeljem PŠŠ 20. 1. 2011.

PSSV (2007). Poročilo o sodelovanju SV pri odpravljanju posledic neurja (PSSV št. 8042-7/2007-74 z dne 18. 10. 2007).

PSSV (2010/1). Načrt delovanja SV pri zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah – VIHRA (PSSV št. 842-1/2010-7 z dne 12. 1. 2010).

PSSV (2010/2). Ukaz za sodelovanje SV pri odpravi posledic poplav – september 2010 (PSSV, št. 842-1/2010-247 z dne 22. 9. 2010).

PSSV (2010/3). Poročilo o sodelovanju sil Slovenske vojske pri odpravi posledic poplav – september 2010 (PSSV št. 842-1/2010-329 z dne 14. 10. 2010).

PSSV (2011). Ukaz za doseganje končnih operativnih zmogljivosti združenega operativnega centra Slovenske vojske (KOZ ZOC SV) (PSSV št. 0100-26/2011-42 z dne 20. 5. 2011).

PSSV (2011/1). Načrt zagotavljanja operativnih zmogljivosti za ZRP ob naravnih in drugih nesrečah – VIHRA 11-1 (PSSV št. 842-1/2011-26 z dne 13. 5. 2011).

PSSV (2011/2). Načrt delovanja sil SV pri zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah – VIHRA 11-2 (PSSV št. 842-1/2011-41 z dne 13. 6. 2011).

PUH (2008). Analiza upravljanja in vodenja v primeru neurja septembra 2007 na najbolj prizadetih območjih v Sloveniji. Ljubljana: URSZR.

Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije, Ur. l. RS, št. 71/1993.

Resolucija o nacionalnem programu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v letih 2009 do 2015 – ReNPVNDN, Ur. l. RS, št. 57/2009.

Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025, Ur. l. RS, št. 99/2010.

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije – ReSNV-1 , Ur. l. RS, št. 27/2010.

ŠCZ RS (2010). Zapisi nujnih sej Štaba Civilne zaščite Republike Slovenije (št. 843-148/2010 – 31, 32, 33, 34, 92, 157, 306 in 328).

Uredba o organizaciji in delovanju Nacionalnega centra za krizno upravljanje, Ur. l. RS, št. 9/2006.

Uredba o vsebini in izdelavi načrtov zaščite in reševanja, Ur. l. RS, št. 3/2002.

URSZR (2011/1). Pregled evidence pripadnikov SV, razporejenih na dolžnosti v Gasilski zvezi Slovenije. Vir: S. Šestan, pridobljeno 29. 3. 2011.

URSZR (2011/2). Pregled števila naravnih nesreč v obdobju 2001 do 2009. Vir: S. Šestan, pridobljeno 21. 6. 2011.

Vojaška doktrina (2006). Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, PDRIU.

7. Prispevki z medmrežja:

Basic Law for the Federal Republic of Germany (Grundgesetz, GG), <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/GG.htm> (14. 4. 2011).

Civilna zaščita Slovenije, http://www.trzin.si/civilna_zascita/czs.htm#top (26. 2. 2011).

Code of Federal Regulations, <http://www.gpoaccess.gov/cfr/index.html> (29. 3. 2011).

Državni načrt ZiR ob poplavah (2004, različica 3.0), <http://www.sos112.si/slo/tdocs/poplava.pdf> (22. 2. 2011).

Javnomnenjska raziskava – nacionalna in mednarodna varnost, <http://nato.gov.si/slo/javno-mnenje/nacionalna-varnost.pdf> (21. 2. 2011).

MORS (2010). Novinarska konferenca Ministrstva za obrambo ob koncu intervencije ob nedavnih poplavah, <http://www.vest.si/2010/09/29/ob-koncu-intervencije-ob-nedavnih-poplavah/> (18. 2. 2011).

Načrt ZiR ob poplavah – Mestna občina Ljubljana, <http://www.ljubljana.si/si/mol/mestna-uprava/oddelki/zascita-resevanje-civilna-obramba/nacrti-zascite-in-resevanja/> (27. 3. 2011).

Regijski načrt ZiR ob poplavah za Gorenjsko regijo, <http://www.sos112.si/db/priloga/izpostava/p3568.pdf> (27. 2. 2011).

Sile za zaščito, reševanje in pomoč, <http://www.sos112.si/slo/page.php?src=sz1.htm> (26. 2. 2011).

Streitkraeftebasis, www.streitkraeftebasis.de (15. 3. 2011).

Temeljne naloge sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, <http://www.sos112.si/slo/page.php?src=sv1.htm> (23. 2. 2011).

The Stafford Disaster Relief and Emergency Assistance Act, <http://fpc.state.gov/documents/organization/53688.pdf> (22. 3. 2011).

Za Zavezniški strateški koncept Nata (The Alliance Strategic Concept, 19. 11. 2010), http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm (22. 2. 2011).

Zakonodaja s področja ZRP, <http://www.sos112.si/slo/clanek.php?catid=5&id=104#> (23. 2. 2011).

8. Intervjuji:

BOGATAJ, Miran (2011). Zabeležka z opravljenega razgovora (intervju) s poveljnikom Civilne zaščite RS g. Miranom Bogatajem (Ljubljana, 15. 3. 2011) /dostopno pri avtorju naloge/.

BOŽIČ, Dobran (2010). Zabeležka z opravljenega razgovora (intervju) s poveljnikom 1. BR SV pk. Dobranom Božičem, v času ujme septembra 2010 poveljujočim silam SV, skupina »CENTER« (Ljubljana, 11. 10. 2010) /dostopno pri avtorju naloge/.

FURLAN, Branimir (2011). Zabeležka z opravljenega razgovora (intervju) s poveljnikom sil SV bg. Branimirjem Furlanom (Vrhniko, 28. 3. 2011) /dostopno pri avtorju naloge/.

OSTERMAN, Andrej (2010). Zabeležka z opravljenega razgovora z namestnikom poveljnika sil SV bg. Andrejem Ostermanom (Vrhniko, 8. 10. 2010).

PAPEŽ, Igor (2010). Zabeležka opravljenega razgovora s pripadnikom 14. INŽB, odgovornim za ogled mesta postavitve ter izvedbe postavitve mostu LME (Maribor/Novo mesto, 19. 10. 2010) /dostopno pri avtorju naloge/.

ŠESTAN, Srečko (2010). Zabeležka z opravljenega razgovora (intervju) z direktorjem Urada za preventivno in operativne zadeve URSZR g. Srečkom Šestanom (Ljubljana, 22. 10. 2010) /dostopno pri avtorju naloge/.

SEZNAM SLIK

Slika 1: Razvrstitev okoljskih nesreč	23
Shema 2: Načelna shema organiziranosti ZRP	41
Shema 3: Teritorialna organiziranost/razdelitev in civilno-vojaško sodelovanje	69

SEZNAM TABEL IN GRAFOV

Tabela 1: Gibanja kadrovskega obsega SV za obdobje 1991–2010	46
Graf 1: Pregled skupnega števila sodelujočih v MOM od leta 1997 do 2010	48

SEZNAM KRATIC

AAFRC	– Komisija za reforme avstrijskih oboroženih sil
BJRKBO	– Bataljon za jedrsko, radiološko, kemično, biološko obrambo
BVK	– Regijsko poveljstvo za povezave – Bezirks Verbindungs Komando (Nemčija)
CFR	– Kodeks zveznih predpisov – Code of Federal Regulations (ZDA)
CIMIC	– Civilno-vojaško sodelovanje – Civil Military Cooperation
CND	– Celovita nacionalna obramba – Comprehensive National Defense
CORS	– Center za obveščanje Republike Slovenije
CZ	– Civilna zaščita
CZRS	– Civilna zaščita Republike Slovenije
ČAP	– Častnik za povezavo
EU	– Evropska unija
FEMA	– Zvezna agencija za krizno upravljanje – Federal Emergency Management Agency (ZDA)
GŠŠV	– Generalštab Slovenske vojske
INSK	– Interventna skupina
INŽB	– Inženirski bataljon
JRKBO	– Jedrska, radiološka, kemična, biološka obramba
KOZ	– Končne operativne zmožnosti
KVK	– Okrožno poveljstvo za povezave – Kreis Verbindungs Komando (Nemčija)
Lkdo	– Deželno vojaško poveljstvo – Landeskomando (Nemčija)
LME	– Lansirni most Eurobridge
MOL	– Mestna občina Ljubljana
MOM	– Mednarodne operacije in misije
MORS	– Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije
MOTB	– Motorizirani bataljon
NATO	– Organizacija severnoatlantskega sporazuma (North Atlantic Treaty Organisation)
NCKU	– Nacionalni center za krizno upravljanje
OS	– Oborožene sile
PDRIU	– Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje
PINK	– Poveljevanje in kontrola
POVC	– Poveljniški center Slovenske vojske
PPRS	– Prostovoljna pogodbeni rezervna sestava

PSSV	– Poveljstvo sil Slovenske vojske
ReCO	– Regijski center za obveščanje
ReNPVNDN	– Resolucija o nacionalnem programu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami
ReSDPROSV	– Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja SV
ReSNV	– Resolucija strategije nacionalne varnosti
ReŠCZ	– Regijski štab Civilne zaščite
SDD	– Varnostna in obrambna doktrina – Security and Defense Doctrine
SKB	– Združene podporne službe – Združena logistika – Streitkräftebasis (Nemčija)
SKUKdo	– Poveljstvo za podporo nemških oboroženih sil – Streitkräfte Unterstützung Kommando (Nemčija)
SNAV	– Svet za nacionalno varnost
STANAG	– Standardization agreement (sporazum o standardizaciji)
STAS	– Stalna sestava
SV	– Slovenska vojska
ŠCZ RS	– Štab Civilne zaščite Republike Slovenije
URSZR	– Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje
VPNDN	– Varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami
WBK	– Območno vojaško poveljstvo – Wehrbereichskommando (Nemčija)
ZiR	– Zaščita in reševanje
ZObr	– Zakon o obrambi
ZOC	– Združeni operativni center
ZRP	– Zaščita, reševanje in pomoč
ZSSloV	– Zakon o službi v Slovenski vojski
ZVNDN	– Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami

SEZNAM PRILOG

Priloga 1: Pregled števila naravnih nesreč v obdobju 2001 do 2009

Priloga 2: Sistem nacionalne varnosti Republike Slovenije

Priloga 3: Osnovni pojmi s področja varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami in njihov pomen

Priloga 4: Temeljne naloge sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami

Priloga 5: Načrtovan razvoj vojaških zmogljivosti za naloge ZRP – opredeljeno z ReNPVPNDN v letih 2009 do 2015

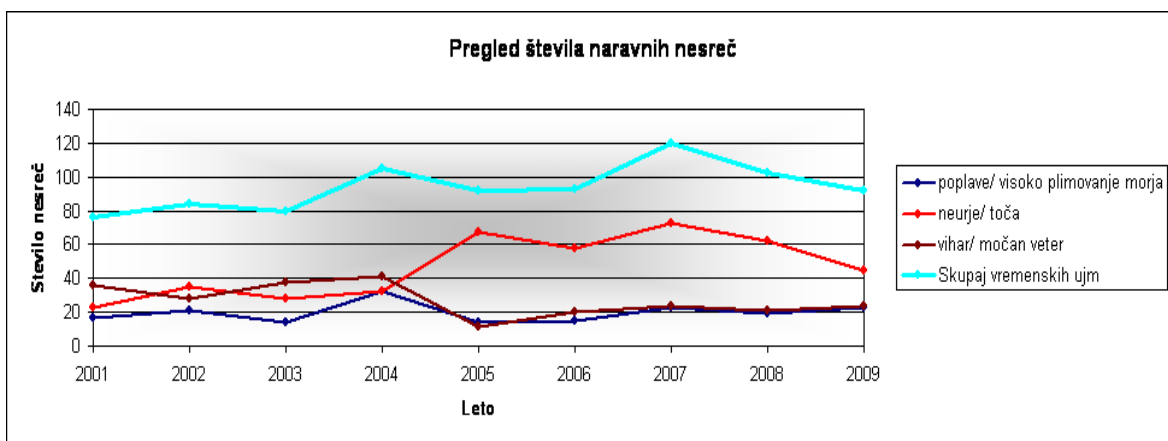
Priloga 6: Izdelava nadomestnih mostov v primeru posledic naravne nesreče (lastni arhiv in arhiv 14. INŽB)

Priloga 7: Sodelovanje Slovenske vojske v ZRP pri poplavih septembra 2010 (Arhiv 1. BR in 14. INŽB)

Priloga 8: Sodelovanje Slovenske vojske v ZRP pri poplavih septembra 2007 – pregled izvedenih nalog in aktivnosti (PSSV, 2007)

Priloga 1: Pregled števila naravnih nesreč v obdobju 2001 do 2009

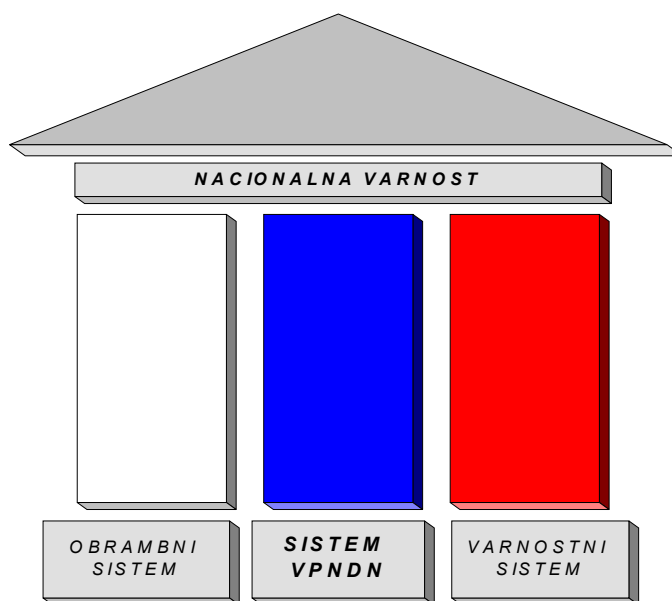
Že analiza podatkov o številu naravnih nesreč v Republiki Sloveniji v obdobju od leta 2001 do leta 2009 kaže trend porasta števila naravnih nesreč. V navedenem obdobju po številu nesreč odstopata predvsem leti 2004 in 2007, kjer je razviden porast števila neurij, viharjev in tudi poplav. Poleg porasta tovrstnih nesreč so le-te vse bolj specifične po nepredvidljivosti in obsegu.

Vrsta nesreče/Leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
poplave/ visoko plimovanje morja	17	21	14	32	14	15	23	19	23
neurje/ toča	23	35	28	32	67	58	73	62	45
vihar/ močan veter	36	28	38	41	11	20	24	21	24
Skupaj vremenskih ujm	76	84	80	105	92	93	120	102	92

Vir: URSZR, 2011/1.

Priloga 2: Sistem nacionalne varnosti Republike Slovenije

S ciljem, da se organizira kot celovita interdisciplinarna dejavnost ter da se vse reševalne službe in druge namensko organizirane sile za ZRP povežejo v organizacijsko in funkcionalno enoten sistem, je bilo VPNDN s sprejetjem nove zakonodaje (po letu 1992) izločeno iz obrambnega sistema. S tem sta bila omogočena najširše sodelovanje nevladnih organizacij ter možnost postavitve in uporabe skupne izobraževalne, informacijske, telekomunikacijske in druge infrastrukture. Težišče delovanja tega sistema je postalo v lokalnih skupnostih, temeljna usmeritev in naloga pa je formalnopravno postala preventiva. Z novo zakonodajo se lahko razpoložljive zmogljivosti za ZRP v skladu s sprejetimi mednarodnimi obveznostmi, ki narekujejo humanitarno in nevojaško naravo teh dejavnosti, uporabijo tudi v mednarodnih humanitarnih akcijah in pri uresničevanju drugih oblik humanitarnega poslanstva. S tem se zagotavlja izvajanje vseh oblik ZRP v skladu z načeli mednarodnega humanitarnega prava ter mednarodnega prava o varstvu ljudi, živali, kulturne dediščine in okolja pred škodljivimi vplivi naravnih in civilizacijskih nesreč.

(Ušeničnik, 2002 in <http://www.sos112.si/slo/clanek.php?catid=5&id=104#>, 23. 2. 2011)

Priloga 3: Osnovni pojmi s področja varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami in njihov pomen (Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami, 2006: 8. člen)

Nesreča je dogodek ali vrsta dogodkov, povzročenih po nenadzorovanih naravnih in drugih silah, ki prizadenejo oziroma ogrozijo življenje ali zdravje ljudi, živali ter premoženje, povzročijo škodo na kulturni dediščini in okolju v takem obsegu, da je za njihov nadzor in obvladovanje treba uporabiti posebne ukrepe, sile in sredstva.

Naravne nesreče so potres, poplava, zemeljski plaz, snežni plaz, visok sneg, močan veter, toča, žled, pozeba, suša, požar v naravnem okolju, množični pojav nalezljive človeške, živalske ali rastlinske bolezni in druge nesreče, ki jih povzročijo naravne sile.

Druge nesreče so nesreče v cestnem, železniškem in zračnem prometu, požar, rudniška nesreča, porušitev jezov, nesreče, ki jih povzročijo aktivnosti na morju, jedrska nesreča in druge ekološke ter industrijske nesreče, ki jih povzroči človek s svojo dejavnostjo in ravnanjem, pa tudi vojna, izredno stanje, uporaba orožij ali sredstev za množično uničevanje ter teroristični napadi s klasičnimi sredstvi in druge oblike množičnega nasilja.

Industrijska nesreča je dogodek, ki je ušel nadzoru pri opravljanju dejavnosti ali upravljanju sredstev za delo ter ravnanju z nevarnimi snovmi, nafto in njenimi derivati ter energetskimi plini med proizvodnjo, predelavo, uporabo, skladiščenjem, pretovarjanjem, prevozom ali odstranjevanjem, katerega posledica je ogrožanje življenja ali zdravja ljudi, živali, premoženja, kulturne dediščine ter okolja.

Nevarnost nesreče je verjetnost, da se bo zgodila nesreča in prizadela oziroma ogrozila življenje ali zdravje ljudi in živali ter povzročila uničenje ali škodo na premoženju, kulturni dediščini in okolju.

Ogroženost je resnična ali občutena izpostavljenost ljudi, živali, premoženja, kulturne dediščine in okolja nevarnostim naravnih in drugih nesreč.

Preventivni ukrepi so vsi ukrepi, s katerimi se prepreči nevarnost nastanka nesreče, oziroma ukrepi, s katerimi se zmanjšajo škodljive posledice nesreče.

Sile za zaščito, reševanje in pomoč so razpoložljive zmogljivosti gospodarskih družb, zavodov ali drugih organizacij, lokalnih skupnosti in države, ki so namenjene zaščiti, reševanju in pomoči ob naravni ali drugi nesreči.

Reševanje obsega ukrepe in postopke za reševanje ljudi, katerih življenje ali zdravje je ogroženo, reševanje živali, premoženja ter kulturne dediščine pred posledicami naravne in druge nesreče.

Pomoč obsega ukrepe in storitve strokovnjakov, reševalnih enot in služb, uporabo zaščitne in reševalne opreme ter sredstev pomoči.

Priloga 4: Temeljne naloge sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami

V ReNPVNDN so kot temeljne naloge opredeljeni izvajanje preventivnih ukrepov, vzdrževanje pripravljenosti, opazovanje, obveščanje in alarmiranje ob nevarnostih in nesrečah, ZRP ob nesrečah vseh vrst in obsega, neposredno odpravljanje posledic nesreč ter sanacija. Tako priprave kakor delovanje VPNDN kot enotnega sistema se zagotavlja na lokalni, regijski in državni ravni.

Med drugim VPNDN temelji na naslednjih postopkih in ukrepih: ureditvi prostora in naselij za ZiR, evakuaciji, nastanitvi in oskrbi brezdomcev in drugih ogroženih, radiološki, kemijski in biološki zaščiti, izgradnji zaklonišč in drugih zaščitnih objektov ter njihovi uporabi, zaščiti kulturne dediščine ter zaščiti pred neeksplozivnimi ubojnimi sredstvi.

(<http://www.sos112.si/slo/page.php?src=sv1.htm>, 23. 2. 2011)

ZVNDN kot temeljne v sistemu navaja naslednje naloge: odkrivanje, spremljanje ter preučevanje nevarnosti naravnih in drugih nesreč, preprečevanje naravnih in drugih nesreč, obveščanje, opozarjanje in alarmiranje o pretečih nevarnostih ter dajanje napotkov za zaščito, reševanje in pomoč, izobraževanje in usposabljanje za ZRP, organiziranje CZ ter vzpostavitev in vzdrževanje drugih oblik pripravljenosti za ZRP, samozaščita, samopomoč in vzajemna pomoč, mobilizacija ter aktiviranje sil in sredstev za ZRP, odrejanje in izvajanje zaščitnih ukrepov, reševanje in pomoč, odpravljanje posledic naravnih in drugih nesreč do zagotovitve osnovnih pogojev za življenje, ocenjevanje škode, ki jo povzročijo naravne in druge nesreče, mednarodno sodelovanje pri izvajanju VPNDN, nadzor nad izvajanjem predpisov o VPNDN ter pomoč drugim državam ob naravnih in drugih nesrečah (povzeto po ZVNDN).

Priloga 5: Načrtovan razvoj vojaških zmogljivosti za naloge ZRP – opredeljeno z ReNPVNDN v letih 2009 do 2015

V skladu z načrtovanim razvojem vojaških zmogljivosti se bo proučilo in zagotovilo sodelovanje vojaških laboratorijskih in drugih zmogljivosti radiološke, kemijske in biološke zaščite za posredovanje ob nesrečah z nevarnimi snovmi vključno z možnostjo formiranja terenskih ekip za izvidovanje ali posredovanje ob nesrečah z nevarnimi snovmi. V skladu z resolucijo se bodo tudi v prihodnje helikopterske zmogljivosti SV prvenstveno opremljale in uporabljale za gašenje požarov v naravnem okolju in za podporo gorskemu reševanju. V primeru nakupa novega transportnega letala SV bo to vključeno v dajanje pomoči drugim državam ob nesrečah oziroma bodo razdelane rešitve za evakuacijo slovenskih državljanov iz tujine v primeru ogroženosti.

Priloga 6: Izdelava nadomestnih mostov v primeru posledic naravne nesreče (vir: lastni arhiv in arhiv 14 . INŽB).

Slika 1: Izdelava mostu C 200 – Log pod Mangartom (oktober 2001)

Slika 2: Izdelava mostu C 200 – Predel (januar 2001)

Slika 4 in 5: Izdelava mostu C 200 – Jevnica pri Litiji (julij 2009)

Od leta 1997 do konca leta 2010 so pripadniki Slovenske vojske sodelovali pri postavitvi štiriintridesetih mostov, od tega jih je bilo osem postavljenih kot nadomestni mostovi za potrebe ZRP (v različnih ujmah poškodovanih ali uničenih mostov: Vojnik, Luče, Solčava, Log pod Mangartom, Predel, Kozje, Železniki, Litija).

Priloga 7: Sodelovanje Slovenske vojske v ZRP pri poplavah septembra 2010 (vir: Arhiv 1. BR in 14. INŽB)

Slika 1: Vzpostavitev IPM na Viču

Slika 2: Pomoč pripadnikov SV pri sanaciji posledic poplav (Ljubljana Vič)

Slika 4 in 5: Pomoč pripadnikov SV (Kostanjevica na Krki)

Priloga 8: Sodelovanje Slovenske vojske v ZRP pri poplavah septembra 2007 – pregled izvedenih nalog in aktivnosti (PSSV, 2007)

Slovenska vojska je bila angažirana pri odpravi posledic neurja v Železnikih in okoliških vaseh ter Vojniku in Cerknem. Tako je že prvi dan nesreče pri pomoči v Železnikih in okolici sodelovala prva skupina sedemdesetih pripadnikov Slovenske vojske, v pripravljenosti pa so bili tudi helikopterji Slovenske vojske, ki pa zaradi vremenskih razmer še niso mogli podpreti lokalnih sil za zaščito, reševanje in pomoč. Poleg angažiranih sil je bilo po enotah v pripravljenosti za delovanje še okrog 300 pripadnikov Slovenske vojske. Skupno je od 18. do 28. septembra 2007 v Železnikih ter po en dan v Cerknem in Vojniku sodelovalo 1599 pripadnikov Slovenske vojske (med njimi 37 pripadnikov prostovoljne pogodbene rezervne sestave in 24 vojakov na prostovoljnem služenju vojaškega roka), ki so opravili skupno 19.008 delovnih ur, angažiranih je bilo 23 tipov delovnih strojev in helikopter. Odstranjenih je bilo 3440 m³ naplavin ter opravljen prevoz 100.000 l pitne in 430.000 l sanitarne vode. S helikopterjem je bilo prepeljanih 10 t tovora (hrana, voda, zdravila, gradbeni material – vodovodne cevi ter agregati), do težje dostopnih območij v Davči in Zalem Logu pa je bilo dostavljenih čez 3 t sredstev humanitarne pomoči in 6000 litrov goriva. Slovenska vojska je izvajala naslednje naloge in dejavnosti: oskrbo s pitno in sanitarno vodo, prevoz humanitarne pomoči in raznega materiala, odvoz naplavin, čiščenje korita Sore in hudourniških kanalov, čiščenje cest, dvorišč in kanalizacije, pranje in sušenje perila, iznašanje in čiščenje poškodovane opreme in inventarja iz hiš, izdelavo dveh mostov (Železniki, Zali Log), psihološko pomoč, delavnice in organiziranje prehrane ter nočitve otrok v vojašnici na Bohinjski Beli (PSSV, 2007).